

LIGA ROMÂNĂ

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINECĂ

Anul II. — No. 27—31.

31 Iulie, 1897

ROMANII DIN BUCOVINA

Cm publicat în revista noastră mai multe articole și studii asupra situațiunii în care se găsesc frații noștri din Bucovina.

De unde la anexarea acestei părți a Moldovei la imperiul austriac, Bucovina era locuită în parte precumpănitoare de Români, azi aceștia abia constituiesc o treime din populațiunea totală a acelei frumoase țări românești. Rutenii, veniți din Galiția, sunt mai numeroși acolo decît poporul autohton.

Sunt Români bucovineni cari consideră drept naționalități ale țării lor nu numai pe Români și pe Ruteni, ci și pe Nemții, Polonii, Armenii, Ungurii și Țigani din Bucovina și presintă această țară ca o «*Austria în miniatură*».

Firește, că dacă se admite că în o țărișoară, cum e Bucovina, locuiesc 7—8 națiuni, atunci nu e de mirat, că populațiunea autohtonă suferă, pentru că aceste pretinse «națiuni» vegetează în detrimentul Românilor autohtoni.

Sunt într'adevăr 7—8 națiuni în Bucovina? Pentru că *dacă sunt*, ele au și dreptul de a exista mai departe și a se desvolta, fie-care în spiritul său național.

Ei bine, nu. Numai oamenii expansivi pot vorbi de o asemenea *multime* de națiuni într'o țară, unde de fapt nu trăesc decît *două*.

Dacă e, ca fie-care comună eterogenă dintr'o țară să fie declarată «națiune», atunci nu mai există în Europa decît State poli-naționale, și în consecință ar trebui să admitem în fie-care Stat european existența unei chestii de naționalități!

Cu chipul acesta fie-care Stat s'ar preface, sub raportul limbelor, într'un fel de Turnul Babilonului.

Din fericire, nu este așa. Iar dacă unii Bucovineni, în, de alt cum laudabila lor, generositate și ospitalitate vechie moldovenească, numără pe toți veneticii, toate crîmpielele de «popoare», drept «naționalități» și «națiuni» aceasta e o consecință firească a nesocotitei și nefastei constituțiuni a Austriei.

În Europa sunt următoarele State tipice de naționalități: Austro-Ungaria, Elveția, Rusia și Turcia. Dintre toate acestea, Austria are cel mai agitat trecut în privința chestiunii naționalităților. S'ar părea deci, că acolo trebuie să fie adunate și mai ales sistematizate cele mai multe experiențe în această chestie. S'ar părea că dacă oamenii cari conduc politica austriacă nu au reușit la lucruri mari în alte chestii sociale, vor fi izbutit cel puțin să aibă o idee clară despre ceea ce este și trebuie recunoscut o «naționalitate».

Cu toate acestea, nu numai că bărbații de Stat ai Austriei nu au înțeles această

noțiune, dar nici nu și-au dat vr'o silință apretabilă ca s'o înțeleagă. Numai așa se explică, cum s'a putut redigia art. 19 al constituțiunii în sensul — vorba vine! — că «toate neamurile» imperiului au dreptul la o dezvoltare națională, fără însă ca în constituție să se fi precizat și înșirat cu numele și cu indicarea locului, națiunile imperiului. E evident, că Nemții, Polonii, Cehii, ș. a., pe teritoriile pe cari ei locuiesc în mari masse compacte, au dreptul irecusabil de a se dezvolta în spiritul lor național.

Dar Nemții, Polonii, Cehii ș. a., cari se găesc risipiți *quasi* individual printre alte națiuni din imperiu, au ei și acolo drepturi naționale și vice-versa?!

Iată ceea ce nu a fost și nu este precizat în constituția Austriei, și de aci izvoarește generala confuziune și perpetuarea aceluia nenorocit *bellum omnium contra omnes* care face cu neputință o îndrumare a imperiului pe calea unei soluțiuni serioase a chestiunii de naționalități.

Și ceea ce se întâmplă în celelalte «Regate și țări» ale Austriei, se întâmplă și în Bucovina. Deși în această țărișoară nu există naționalități propriu zise, decât cea română și cea ruteană, pentru că numai Românii și Rutenii constituiesc două popoare mari, compacte și covârșitoare și posed teritorii naționale, totuși toți veneticii poloni, germani, armeni, etc., de prin orașe și orașele sunt considerați ca avînd drept a se provoca la art. 19 al constituțiunii imperiale și a pretinde respectarea limbei lor în administrație, justiție, învățămînt, etc. Dar nu numai atît: Acești Nemți, Ovrei, Poloni, Armeni au ajuns a fi adevărații stăpîni într'o țară, în cari ei nu există decât ca indivizi singuratici, sau cel mult ca comune singuratice și risipite între massele compacte ale Românilor și Rutenilor.

Dacă însă au greșit cei ce au făcut

constituțiunea Austriei, Românii din Bucovina ar trebui să se ferească a comite aceleași greșeli. În Bucovina există două națiuni, *Românii și Rutenii*. Acesta ar trebui să fie punctul de razim al politicii naționale în Bucovina, pe care nici un Român nu trebuie să-l părăsească.

Nemții, Polonii, Armenii s. c. l. n'au nici un drept național în acea țară, și e o nedreptate cînd guvernul austriac îi protejază pe socoteala populațiunilor cari de fapt alcătuiesc talpa țării.

Dar pentru ca această situație să se schimbe, Românii vor trebui să-și accentueze punctul lor de vedere cu mai multă energie ca pînă acum.

Sub acest raport, e foarte înveselitor că generațiunea tînără din Bucovina a început a-și da seama de starea reală și a se organiza ast-fel ca să poată duce ea acea luptă energică, fără de care Românii bucovineni n'au să se poată emancipa de jugul veneticilor și exploatatorilor străini.

D. Dr. *George Popovici*, tînărul dar energicul deputat român al Bucovinei în Camera austriacă a inaugurat, cu ocazia alegerii sale de deputat, o eră nouă în patria sa. El nu s'a mulțumit să i se dăruiască «de drept» un mandat de deputat, — ci a ținut să și-l cucerească însuș, cucerînd inimile și mințile alegătorilor săi.

A alergat din comună în comună ținînd pretutindeni adunări cu poporul și explicînd acestuia situația în care se găsește și deșteptînd în el conștiința națională și civică. Acest fel de agitație electorăla era un bun început de *școală politică-națională*. Politică națională nu se poate face numai cu diplomazii și articole calme de ziar. Elementul de căpetenie în luptele politice, și mai ales în cele de caracter național, sunt *massele poporului*. Acestea trebuie orientate și interesate în luptă.

N'au Românii bucovineni decât să stăruiască, pe de o parte a trezi sentimentele

naționale ale poporului, iar pe de alta a-și afirma pozițiune lor în Camera Austriei spre a accelera procesul de emancipare națională de sub elementele străine și dușmane ce s'au încuibat în patria lor.

Nu putem ști cu certitudine cum se vor desvolta lucrurile în Austria. Judecînd după întîmplările din vremile din urmă, e foarte probabil că Austria în curînd are să fie nevoită a-și revizui constituțiunea. Poate că această necesitate se va generaliza și întînde asupra ambelor părți ale

dualistului imperiu. *E bine deci, ca Românii din Austria și cei din Ungaria și Transilvania să caute din timp o apropiere de idei între sine, -- pentru ca nu cumvă evenimentele să-i surprinză.*

Mai ales generațiunea tînăra din Bucovina ar trebui să tinză și în această direcție pentru că în trecut s'a neglijat, din nefericire, ori-ce dezvoltare a comunității de simțiriri și de idei între Românii din cele două părți ale aceluiaș imperiu.

Delasirete

TEORIA MAGHIARIZĂRII

Se crede, de obicei, că tendințele politicii de maghiarizare nu ar fi luate în serios nici măcar de cei ce o fac: de Unguri, și că totul nu ar fi decît o temporală și ast-fel trecătoare gălăgie ungu-rească, o politică inconștientă, pornită mai ales din patimi naționale, iar nu din reflectiune.

Părerea aceasta e greșită și ne poate deveni dăunătoare, dacă ne-am legăna în iluzii, crezînd serios că politica de maghiarizare n'ar fi decît o chestie de tactică între partidele ungu-rești. Viața publică ce se petrece între partidele *maghiare* e mai serioasă, decît ne place a crede nouă. Nu-i vorbă, nici opoziția maghiară nu e compusă din mieluși. Și ea caută să creieze guvernului fel de fel de dificultăți spre a-l face să poticnească și să se prăvălească. Dar un lucru nu-l făc dușmanii noștri: ei nu-și creiază reciproc dificultăți în chestii, pe cari ei le consideră, din punctul lor de vedere, naționale. În asemenea chestii ei sunt destul de serioși spre a cădea de acord asupra țintei și asupra mijloacelor ce duc la ea. Această înțelegere constituie un element de o remarcabilă forță, pentru că

ea unește toate stăruințele în vederea unui singur scop comun tuturor partidelor ungu-rești.

* * *

În special în politica de maghiarizare toți factorii de oare-care valoare din Ungaria lucrează în deplină armonie și după un plan bine determinat. Teoreticienii acestei politici de Stat, în deosebi Gustav *Beksits*, *Bela Grünwald*, *Iancsò*, ș. a. au publicat o mulțime de scrieri în cari arătau necesitatea ce există pentru Maghiari de a utiliza toate puterile Statului, spre a accelera procesul de amalgamare a deosebitelor naționalități.

Ideia fundamentală care străbate toate scrierilor de soiul acesta e, că Maghiarii, fiind o rassă străină în Europa, puțini la număr și lipsiți de hotare geografice pe teritoriul lor etnic, ei sunt nevoiți sau să-și mărească și consolideze neamul prin asimilarea celor-l'alte popoare, sau, în cas contrar, ei au să dispară în curînd dintre națiunile europene.

Numai dintr'o asemenea crudă, dar false și exagerată alternativă pornesc veleitățile

Maghiarilor de a acapara Ungaria pentru sine.

Timp îndelungat tendințele de maghiarizare erau într'adevăr mai mult teoretice; ele serveau aproape numai de paradă și de nutriment ambițiilor înfierbîntate ale celor-va dintre oamenii politici ai Maghiarilor. Însă încet cu încetul, maghiarizarea deveni un fel de evanghelie pentru toate clasele culte ale societății ungurești.

Cauzele acestei generalizări a «ideii maghiare de Stat» sunt mai multe. Mai întâi că apetitul vine cu mîncarea, cum zice o vorbă franțuzească. Dualismul austro-ungar, încheiat în 1867, asigură Ungariei o pozițiune politică pe care nici cei mai sanguinici visionari maghiari nu și-o puteau închipui posibilă. Iar dacă a fost cu puțință, ca Maghiarismul să ajungă, din nemernicia sa de dinainte de 1848, la importanța sa *politică* actuală, de ce nu s'ar gîndi Maghiarii a-și asigura această situație căutînd să-și mărească însemnătatea lor de *rassă*? Pentru că e învederat, că sistemul de exploatare cu al cărui ajutor Maghiarii s'au ridicat și se mențin încă la înălțimea pozițiunii lor, n'are să poată fi practicat în viitor cu înlesnirea din trecut.

Aceasta o știu și ei, și încă mai de mult decît noi. Ei au înțeles din timp, — mai ales după la 1870 cînd lupta naționalităților din Ungaria luase proporțiuni serioase, — că hegemonia lor în Ungaria e artificială: un dar ce li s-a dat de către Împăratul, o situație bazată *nu* pe vigoarea și importanța reală a elementului maghiar, ci pe forța armată a întregului imperiu, forța concentrată, în definitiv, în mîna Împăratului și a Dinastiei.

Maghiarii au înțeles, că ceea ce li s'a dat, într'un moment de slăbiciune a Dinastiei, li se poate și lua, și că această eventualitate nu atîrnă decît de prevederea și voința Suveranului. Împăratul Francisc Iosif, de cînd și-a reconciliat pe Maghiari,

a ținut și ține pînă astăzi, ca situația lor să nu sufere vre-o slăbire. Intimplările din cei din urmă treizeci de ani au dovedit cu prisosință, că Împăratul actual ține cu sfințenie jurămîntul său creștinesc pe care l'a depus pe constituțiunea maghiară restabilită în 1867. —

Monarhul *actual*, da. Dar succesorul său?! Cine le putea da Maghiarilor vr'o asigurare în această privință?

Era deci natural, ca ei să se prepare pentru toate eventualitățile, ca situația lor să nu mai atîrne dela hotărîrile vr'unui Monarh. Cu o Ungarie *polinațională* orice Monarh poate, într'un moment dat, să mai ciuntească neîntemeiatele și nedreptele aspirațiuni ale Maghiarismului. O Ungarie odată maghiarizată nu mai poate fi înfrînată azi de către un Monarh, chiar dacă acesta ar fi o individualitate napoleoneană.

Dar nu numai această teamă de un nou «conflict» al națiunii maghiare cu Monarhul imperiului vecin a influențat curentul de maghiarizare, ci și agitațiunea ideilor naționale în timpul modern.

Rodomontadele panslaviste de la mijlocul acestui veac trebuiau să deștepte în Maghiari temerea, că Panslavismul ar putea deveni o realitate, care ar fi echivalentă cu desființarea nu numai a Statului maghiar, care la urma urmelor nu e decît o ficțiune, ci și a Maghiarilor ca națiune.

Teoreticienii maghiarizării căutau deci să dovedească, că în contra tuturor acestor primejdii există un singur mijloc de apărare, o alifie universală: contopirea naționalităților din Ungaria în Maghiarism.

Că teoriile acestea erau false, și că false erau și concluziile lor, aceasta e evident, și vom dovedi această aserțiune cu altă ocazie pe larg.

E însă fapt, că această politică a fost pusă în practică și Maghiarii au cheltuit nenumărate milioane în acest scop.

Pornind din considerația, că spre a asi-

mila vr'o cinci popoare mari, — cari au, fiecare în parte, teritorul lor, limba și istoria lor și mai-presus de toate conștiința personalității lor etnice — lucrul de căpetenie e a împedeca mai întiu dezvoltarea mai departe a conștiinții naționale, a acestor popoare, Maghiarii și-au dat toate silințele posibile spre acest sfârșit. De aci se explică măsurile lor draconice în contra presei naționaliste, în contra cîntecelor și culorilor naționale în contra bărbaților cari, într'un fel sau altul, caută să deștepte conștiința de individualitate etnică în conștiinții lor.

Și precum e conștiința națională a Nemaghiarilor o piedică pentru politica de maghiarizare, tot o astfel de puternică barieră e și deosebirea confesională între Maghiari și unele naționalități. Trebuea deci dărîmată și această barieră. Din această reflecțiune a izvorit apoi complexa politică bisericească. Maghiarii voiau să facă cu puțință *în* *crucișarea de rase* în Ungaria și credeau că introducerea stării civile și a matriculelor civile au să șteargă diferitele prejudecăți confesionale așa că d. p. Români nu vor mai avea scrupule a se căsători cu Unguroaice, cari, după părerea Maghiarilor, au să facă din bărbații și copiii lor Maghiari neaoși. Mai ales *Kossuth* ținea mult la posibilitatea încuscrii maghiaro-române pe această cale.

Tot în scopul de a înlesni încrucișarea

de rase s'au luat măsuri de colonizare în chipul de a expropria pe Români din Transilvania, a coloniza în locul lor Maghiari, și a coloniza pe Români odată ajunși la sapă de lemn, pe pustele ungurești în sinul Maghiarismului.

În aceste condițiuni, limba maghiară se va respîndi mai ușor și pe cale socială, și pe cea școlară. Din moment ce Maghiarii au să fie vîriți între Români și vice-versa, școalele primare și asilurile de copii fiind frecventate de Români și de Maghiari, iar limba de propunere fiind cea maghiară — Români vrînd-nevrînd au să învețe «a vorbi și a simți» ungurește. Tot așa și Slovacia, Sîrbii, Rutenii și Namții.

Cam așa e resonamentul celor ce propagă cînd cu moderație, cînd cu furie ideile *unității naționale* maghiare. Pentru că o asemenea politică se numește în Ungaria «*unitate națională*».....

Precum se vede, politica de maghiarizare se face, mai ales în timpurile din urmă, după un plan determinat, iar nu orbiș ca mai înainte.

Firește, că ea cu toate acestea rămîne o utopie, dar, vorba lui *Shakespeare*, și în nebunia aceasta e un sistem și în deosebi Români suferă amarnic de consecințele lui.

E deci de datoria noastră, a celor din Regat, să urmărim cu încordată luare aminte mișcările Maghiarilor și să nu ne facem iluzia că întîmplările din Ungaria nu ne-ar privi.

DESVOLTAREA CULTURALĂ

PESTE MUNȚI

Uptele Românilor din Transilvania pornesc, în definitiv, din rivniri culturale. Principiul de naționalitate izvorăște din cultură și tot spre cultură tînde. Popoare fără un oare-care

grad de cultură sunt incapabile de o conștiință națională, și, pe de altă parte, cu cît un popor a ajuns mai aproape de plenitudinea conștiinții sale naționale, cu atît mai profundă, mai lămurită și mai vie este conștiința valorii sale și, în

consecință, cu atît mai puternică și mai elementară este pornirea sa de emancipare de sub jug străin.

Un popor incult nu trăește decît pentru satisfacerea trebuințelor sale de ordin material. Ne avînd nici o dezvoltare intelectuală, el nu are nici un simț și nici o pricepere pentru valoarea culturii. Lui îi este deci indiferent, dacă e liber sau nu, în manifestările sale intelectuale; dacă e sau nu robit civilizațiunii unui alt popor. Limba pe care o vorbește, nu are pentru el altă importanță decît a unui mijloc rudimentar de a-și exprima primitivele sale gînduri și simțiri. Incapabil de a apreția frumusețea și farmecul graiului propriu, un asemenea popor nu știe face sub acest raport, vr'o deosebire între limba sa și a altor neamuri, cu un cuvînt el se află încă în fășile culturii și nu-i poți cere lui aprețieri asupra lucrurilor, pe cari el *nu le știe prețui*.

Un popor cu o conștiință națională vie și puternică e deci *cu siguranță* un popor *îmăntat* în cultură, și cu atît mai virtos va tinde el a-și asigura toate acele condițiuni sociale cari sunt indispensabile pentru o *sistematizare și accelerare* a progresului său pe calea civilizațiunii.

Numai așa se și pot explica simpatiile firești ale lumii culte cari însoțesc pe un popor intelectualicește subjugat în luptele lui de libertate. Libertatea *nu e scop* în viața unei națiuni, ci *un mijloc*, — neapărat cel mai potrivit, — pentru agonisirea de bunuri de ordin intelectual și etic, cari, cît timp va exista genul omenesc, au să constituie aspirațiunile cele mai naturale și mai demne ale fie-cărui popor ce a ajuns a-și da seamă de rostul său în lume.

Din aceste puncte de privire, trebuie să ne salte inima de bucurie ori de cîte ori ne gîndim, că am ajuns și noi Români la gradul de cultură la care ne găsim azi și care ne dă îndemn și forță a merge

de aci înainte *conștienți și chibzuiți* pe drumul ce duce la unirea forțelor noastre și la realizarea celor mai nobile aspirațiuni ale neamului românesc.

Dar dacă împrejurările ne-au stat în tr'ajutor și noi, cei din Regat, am reușit să întemeiem un Stat modern, — cea mai expresivă manifestare culturală a unui popor, — noi nu putem pierde nici un moment din vedere, că Statul nostru nu este și nu poate fi, la urma urmelor, decît punctul central al *adevăratalui* Stat Român din — viitor.

Jur împrejurul nostru sunt țări întinse de Români ale căror simțiri pornesc din coardele inimii românești, una și aceeași în noi toți.

Chestiunea culturii Românilor din afară de hotarele Regatului nostru ne privește pe toți de o potrivă, și *cu toții* ne ne înveselim și ne simțim mai tari și mai mindri, îndată ce putem constata, că *cultura românească* face progrese pretutindeni pe unde răsună limba noastră națională și luptă membrii de ai familiei române pentru unul și același ideal românesc.

Acum cîți-va ani se redeșteptă în noi sentimentul național, pentru că lupta fraților noștri din Transilvania luase proporțiuni mari și chiar mărețe. Mulți ne miram de aceste manifestări ale unei conștiințe naționale pe care nu o bănuisem. Simțeam cu toții, că un popor capabil de acte cum erau acelea de atunci, trebuie să aibă un respectabil fond de cultură generală.

Și așa este. Dacă Românii de peste munți luptă cu energie dar cu cumpăt, cu căldură și totuși cu precauțiune și astfel după o justă aprețiere a împrejurărilor, aceasta se datorește gradului lor de cultură. Cultura le-a deșteptat sentimentele naționale, și acestea îi determină a lupta pentru cultură. Este, deci între cultură

și între conștiința națională o permanentă influențare reciprocă.

* * *

Ziceam că Românii de peste munți au ajuns la un respectabil grad de cultură. Aceasta o vom înțelege cu atât mai virtos, cu cât vom căuta să ne dăm seama și de *modul* cum au ajuns Românii la cultura pe care o au. Politica pe care o face Statul maghiar față de naționalitățile nemaghiare nu numai că nu promovează interesele culturale ale poporului român de sub dominațiunea maghiară, dar ea constituie o permanentă *pedică* pentru dezvoltarea acestei culturi, căutînd a o opri mereu în loc. Ast-fel, cultura românească peste munți nu numai că nu se face sub aripile ocrotitoare ale Statului, nu numai că ea nu se putea și nu se poate bucura de o intervenție favorabilă din partea acestuia, ci tocmai din potrivă: această cultură românească s'a realizat *în contra* voinții Statului maghiar și numai într'o necurmată *luptă* cu el.

I

Românii în Transilvania, Banat și Țara Ungurească au două metropolii, una greco-ortodoxă, alta greco-catolică cu un total de vr'o 5.000 de preoți.

Preoții români greco-catolici au făcut mai toți cite opt clase liceale, bacalaureatul și un curs de cite patru ani de teologie. Mulți dintre ei sunt oameni de o cultură superioară, doctori în filosofie sau în teologie.

Clerul ortodox se recrutează din tineri cari au absolvit cel puțin 6 clase liceale și un curs de 3 ani de teologie. Inșă foarte mulți preoți ortodocși au făcut și ei 8 clase, bacalaureatul și, după cur-

surile teologice românești, au mai urmat filosofia sau teologia la Universitățile din Germania, așa că se poate zice că acest cler este demn de marele său Metropolit de odinioară, *Baronul Andrei de Șaguna*, fondatorul autonomiei bisericești a Românilor de legea Răsăritului.

Românii gr. catolici posed «institute teologice» (seminare) la *Blaj*, *Gherla*, și *Oradea-Mare*, dar ei își mai cresc clerici și la Facultățile catolice de teologie din *Roma*, *Viena*, *Budapesta*, *Gran* și *Timișoara*.

Majoritatea preoților de cele două confesiuni vorbesc și scriu în afară de limba românească cel puțin încă o limbă. Mulți cunosc limba germană și cetesc ziare și scrieri din această literatură; mai mulți însă știu, în urma presiunii oficiale, ungurește, o limbă care nu le servă la mai nimic. Cu toate că lefurile preotești sunt prea adesea neobișnuit de modeste, preoții își fac datoria în conștiință. Cei mai mulți fac și agricultură, și prin silințe neobosite și economii, mulți dintre ei sunt oameni cu stare, dar mai toți sunt demni păzitori ai credinței strămoșești, ai moralității și ai tuturor intereselor naționale românești, așa că ei cu drept cuvînt pot purta titlul de *parinți sufletești* ai poporului.

Dacă călătorești printre Românii de peste munți, în sate tragi de regulă la preotul locului în gazdă, și în cele mai multe casuri îți ride inima cînd vezi «*casa parohială*», de obicei o casă ce se distinge de cele-lalte prin o mai bună îngrijire. Mai ales prin Banat și prin Mărginime (împrejurul Sibiiului) găsești mulți preoți cari prin gospodăria și caracterul lor sunt modeluri vii pentru credincioșii lor.

(Va urma)

MIȘCAREA NAȚIONALĂ CONTEMPORANĂ

De lângă Timiș, Iulie, 1897.

I

De cînd cu reconciliațiunea domnilor Dr. Rațiu, Dr. Lucaci și Coroianu,— noi credeam că înstrăinarea dintre conducătorii noștri va fi sfîrșită și străduințele tuturor bărbaților noștri vor avea de aci încolo un singur obiectiv: concentrarea forțelor naționale spre a se putea duce lupta înainte.

Certurile violente și desbinările din anul trecut nu porniseră din motive personale, ci din considerația de a se limpezi stările de lucruri și a se vădi care din oamenii dela 1892 mai sunt hotărîți astăzi a merge înainte pe calea politică inaugurată de deputațiunea memorandistă, de mitingurile populare și de coalisarea naționalităților.

Ori-cît am dori cu toții, ca între noi să nu mai fie decît pace, bună înțelegere și frăție, nu trebuie să scăpăm din vedere, că din moment ce am început să facem și noi politică practică era oarecum firesc lucru, ca opiniunile în această privință să difere și adese-ori să fie chiar discordante.

Timp de întregi decenii, noi, Românii din Ungaria și Transilvania, eram cuprinși de un simțimînt profund de solidaritate și am și reușit să ne manifestăm solidari.

Dacă vom căuta însă să ne dăm mai temeinic seamă despre raporturile noastre de atunci, ușor vom înțelege, că solidarității noastre nu i se puneau atunci piedici și ast-fel ea trebuia să se manifeste în mod natural. Pe vremea aceea, pătura noastră intelectuală, sau cum zicem noi «*inteligenta*» noastră, — se alcătua din foarte puțini oameni cu știință de

carte, și dintre aceștia iarăși numai vr'o doi inși reușiră a cîștiga autoritate cunoscută pentru părerile lor. Vorbele și poezile acestor doi-trei conducători erau pentru noi toți cuvinte de ordin, pentru mulți cuvinte sfinte, în ori-ce cas însă dogme politice. Puțini de tot erau la număr aceia, cari mai îndrăsneau, așa din cînd în cînd să discute sau, Doamne ferește, să critice cum-va «*politica*», pe care o făceau cei ciți-va anteluptători, cum se numeau bătrînii noștri conducători.

Nu i vorbă, că ideile politice de atunci nici nu prea deșteptau spiritul de critică și de opoziție.

Ne adunam din trei în trei ani în conferința națională la Sibiiu, alegeam o comisiune de 30 sau 40 de membrii dintre delegați. Comisiunea lua, în desbatere chestiunile la ordinea zilei, și alegea un raportor care avea misiunea să lumineze adunarea generală

Chestiunea memorandului avu darul să ne diviză în două tabere. Una cerca prezentarea fără amînare a Memorandului la treptele tronului, cea-l'altă, deși nu se împotriva ideii de a prezenta Impăratului un Memorand asupra situațiunii, credea că timpul prezentării nu era încă sosit pînă în anul 1892.

Din succesiunea de pînă aci a întîmplărilor și frămîntărilor din sînul nostru rezultă lămurit un lucru: cît timp nu era vorba decît de programul politic și de atitudinea noastră față cu legislațiunea Ungariei, eram mai mult sau mai puțin cu toții de acord: programul național de la 1881 era al nostru al tuturor, iar în privința realizării lui, eram cu toții înțeleși că trebuie să ne abținem dela alegerile pentru Cameră.

Accentuarea programului național și a pasivității electorale era deci cheagul solidarității naționale.

Presentarea Memorandului era deja o activitate politică, care, deși era de natură extra-parlamentară, trebuia să producă o mișcare în spirite și o schimbare în solidaritatea noastră nu față de Unguri, ci în privința *tacticei* noastre de luptă.

Ne-am împărțit deci în *memorandiști* și *anti-memorandiști*. Vorba e însă că nici între memorandiști coesiunea nu era perfectă, pentru că *considerațiunile* din cari porneau unii și alții dintre memorandiști erau *divergente*.

Unii considerau Memorandul ca un act de loialitate față cu tronul, act merit să desăvujeze acușățiunile maghiare, că noi am fi irredentiști și că nu cerem drepturi naționale decît spre a netezi calea spre unirea noastră cu România. E foarte adevărat, că Ungurii au folosit de repetite ori această învinuire în contra noastră spre a convinge Coroana că nu am merita nici o încredere, nici o intervențiune din partea ei. Era deci explicabil ca mai mulți dintre memorandiști să nu tinză decît a pune în evidență inalterabila loialitate a poporului român față cu Suveranul țării.

Așa se explică și telegrama, pe care o trimise deputațiunea română din Viena Impăratutui și în care se zicea, că «și dacă va continua jugul tiraniei maghiare, Românii nu vor înceta a fi cei mai fideli supuși ai Impăratului.....»

O parte însă dintre memorandiști nu se mulțumeau cu această activitate politică, — ci considerau Memorandul drept un bun prilej de a organiza o energică manifestare a voinții poporului român chiar în mijlocul Vienei.

Aceștia erau și sunt convinși, că poporul român nu poate spera o îndreptare serioasă a situațiunii sale, cît timp el

însuși nu se va pune în mișcare, cît timp *massele* nu se vor ridica în picioare și, în cadrul legilor existente, nu-și vor manifesta în chip eclatant nemulțumirea lor adîncă și neînfrînată lor forță și voință de rezistență. Acești memorandiști nu înțelegeau, să implore drepturi, ci să le cucerească prin luptă în contra sistemului potemchinian din întreaga viață publică a Austro-Ungariei. Ei știau, că țaria Maghiarismului residă mai ales în faptul, că el singur este considerat în cercurile hotărîtoare, drept un element de forță și de contrapond față cu Panslavismul. În logică consecință, Românii trebuia să-și dea seama dacă această teorie este sau nu întemeiată. Și cum ea de fapt este lipsită de orice bază reală, trebuia date acelor cercuri dovezi palpabile, că Maghiarismul, razemul politicii externe austro-ungare, nu numai că nu este element de forță, ci un element de slăbire a monarhiei.

Maghiarii, avînd legături directe în lumea diplomatică și dispunînd după bunul lor plac de o mare parte a presei germane, au căutat ani de-a rândul să întărească pretutindeni impresiunea, că ei ar fi adevărata bază de stabilitate în imperiul habsburgic, că ei ar fi unicul element serios de opus potopului slavist. În acest scop ei au înțeles să utilizeze întreaga presă germană, și să o utilizeze cu succes. Era vorba pentru ei, ca să se dovedească indispensabili nu numai în monarhie, ci mai ales în Tripla Alianță.

Tendința lor fundamentală era să producă convicțiunea, că planul lor de a stîrpi «Slavismul» ar avea șanse de izbîndă, ceea ce le era relativ ușor, mai ales că Românii și Slavii răspundeau volniciilor maghiare prin o tăcere absolută. Tăcerea aceasta se comenta drept lipsă de rezistență din partea naționalităților față cu politica de maghiarizare.

Cercurile politice de la Viena și Berlin erau satisfăcute cu ideea, că Maghiarismul progresează și «Turnul Babilonic» al aspirațiilor celor-l'alte naționalități se dărîmă.

Legenda aceasta trebuia distrusă, pentru că pe cît timp ea avea cel puțin aparența de a fi întemeiată pe adevăr, Maghiarii continuau a fi considerați ca element indispensabil în combinațiunile celor ce dirijau politica Intreitei Alianțe.

Cum se putea distruge această legendă? Prin tăcere și asigurări de patriotism de sigur nu, ci numai prin mobilizarea masselor poporului la luptă în contra veleităților de maghiarizare.

Era invederat, că o asemenea politică va avea mai multe efecte pozitive. Intii, ea va produce cu siguranță o mișcare în spirite, va îndrepta atențiunea cercurilor

din Austria și din străinătate asupra poporului român. Interesul general odată trezit, era de prevăzut, că el se va mări și va scoate pe cale firească importanța Românișmului din Austro-Ungaria la iveală. În deosebi presa germană, care susținea pe Maghiari și nu voia să știe despre existența noastră, era să fie silită a se ocupa de noi. Că ne va critica și ne va ponegri? Aceasta era foarte probabil, dar lucrul de căpetenie era ca ea să fie constrinsă a lua notiță despre existența și manifestările noastre politice.

Al doilea, acest interes general firește că avea să se propage direct și în acele centre politice determinante, cari trăeau în iluziunea că Ungaria și Maghiarismul ar fi tot una.

(Un al doilea articol va urma)

Delatapia

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CULTURA NAȚIONALĂ

ÎN

ȘCOALELE SECUNDARE

Supă tinerețea unei țări poți să-ți faci o aproximativă idee despre viitorul ce o așteaptă.

Vezi într'o țară că educația și instrucția se fac cu succes, că tinerii din diferitele școli muncesc serios și cu drag și rîvnesc, în o nobilă pornire, tot înainte pe calea culturii, poți zice, că țara are să încapă în curînd pe mîni destoinice și are să progreseze și repede și real. Tot așa poți fi sigur, că dacă tinerețea unei țări rămîne rău crescută și prost instruită, ea nu va căuta decît a îndeplini formalitățile legale (examene, diplome, etc.,) spre unicul scop: de

a candida la bugetul Statului. O tinerețea ast-fel pregătită nu poate constitui o generație de bărbați culți și de caractere, și țara rămîne expusă la toate fluctuațiile patimilor, și competițiilor materiale.

E deci foarte adevărat, că mai ales școalele secundare au o mare și determinantă misiune în desvoltarea Statelor moderne. În gimnazii și licee, în școlile normale, de agronomie, de comerț și industrii crește elita intelectuală a unui popor. Ori cît de democratică ar fi concepția modernă de Stat, o țară nu poate fi condusă decît de rațiune, de rațiunea desvol-

tată și bogată în cunoștințe, în idei și experiențe.

Dacă guvernul unei țări are datoria a se gândi la viitorul ei și a căuta să-l asigure, pe cât omeneste e cu putință, de sigur învățămîntul public care modelează viitoarele generațiuni, trebuie să fie constanta sa preocupare. Dar nu numai guvernele au această datorie, ci fie-care și cetățean în parte. Aceasta mai ales la noi, Stat tînăr și fără un trecut de experiențe.

Înainte de a aborda subiectul acestui articol, trebuie să ne explicăm cum privim noi *scopul concret* al învățămîntului secundar propriu zis. Fără a intra în lungi și profunde cercetări, noi credem că acest scop trebuie să fie: a aduce pe tineri la gradul necesar de maturitate intelectuală, ca ei să poată continua cu succes studiile universitare.

Dar pentru că maturitatea intelectuală ce trebuie cerută celui ce trece bacalaureatul nu poate fi clasată pe aceeași treaptă cu maturitatea intelectuală obișnuită a tînărului fără studii secundare, — și pentru că anii pe cari îi petrece tinerimea în școlile secundare sunt adese-ori hotărîtori pentru întreaga ei viață ulterioară, de aceea școala secundară trebuie să caute a deștepta în tinerime mai ales *gustul* culturii literare-științifice, și să deștepte și desvolte în ea sentimentele patriotice.

Cursurile reglementare sunt negreșit lucrul principal în școlile secundare. Dar știm foarte bine, că cei mai mulți tineri cu adevărată cultură nu s'au bizuit, pe vremea cînd umblau la școală, numai în lecțiile reglementare, ci, în orele lor libere, își complectau ei înșiși instrucțiunea

lor prin lectură privată și îndeletniciri literare independente de lecțiile prevăzute în programele oficiale.

Aceasta mai ales sub raportul cunoștințelor lor în limba, literatura și istoria națională.

Era un timp, cînd, cu toate că aveam școli secundare, limba și literatura noastră națională nici nu forma măcar obiect de studiu în instrucțiunea ce se da tinerimei noastre.

Din fericire, situația aceasta s'a schimbat și azi limba și literatura noastră se propun ca studii obligatoare în școlile noastre, deși nu în măsura și în intensitatea pe care importanța acestor studii le-ar reclama. În această privință avem încă mult de făcut, dacă e ca viitoarele generațiuni să fie într'adevăr luminate și serioase.

Nimeni nu va contesta însemnătatea studiului limbilor clasice, a științelor naturale și a matematicilor pentru dezvoltarea inteligenței tinerimii noastre din școlile secundare. dar ori cît de mult am ține la aceste studii, să nu uităm că ele pentru acești tineri nu pot fi considerate decît ca elemente preparative pentru studiul universitar, cîtă vreme studiul limbii, al literaturii și al istoriei naționale servă, sau cel puțin *ar trebui să serve*, tinerilor drept stimulent la fapte patriotice în viață.

Ori cît de multilaterale ar fi cunoștințele enciclopedice ce se dau tinerimei în școlile secundare, ele nu pot deștepta și desvolta gustul literar și sentimentele de iubire de neam și de țară așa, cum le deșteaptă și le desvolta studiul serios al limbii literaturii și istoriei naționale.

Și dacă Statul ține să reguleze și administreze învățămîntul public, el

nu se poate mărgini a face din capul tînărului ce frecventează școalele secundare un caleidoscop de cunoștințe numeroase, variate și fatal *superficiale*, după principiul *ex omnibus aliquid, ex toto nihil*, — ci în interesul propriei sale conservări, el, ca suprem apărător și promotor al intereselor *naționale*, e dator să se îngrijască, ca cunoștințele enciclopedice ce se dau tinerimei să aibă o legătură organică între ele, să aibă *un punct de cristalizare culturală*.

* * *

Acest punct de cristalizare culturală nu poate fi decît studiul profund și continuu al propriei noastre individualități etnice-culturale: studiul limbei și literaturii românești și al istoriei noastre naționale.

Tînărul care părăsește băncile școlii *numai* cu cîte-va crîmpeie de cunoștințe, — și ori cum ar fi alcătuite programele, cunoștințele ce se dobîndesc în școalele secundare *nu pot* fi decît *crîmpeie*, — devine foarte arareori, un om productiv, *în cele mai multe cazuri* însă asemenea tinerii sunt o nenorocire pentru ei și pentru Stat. Unii se mulțumesc a trece gradele universitare spre a putea căpăta o leafă de la Stat, ici-colea cîte unul, mai serios din fire, se dedică unui ram de cunoștințe, se specializează dar aproape toți sunt lipsiți de o busolă în viața lor, și cei mai mulți sunt lipsiți de acel profund și puternic sentiment patriotic care constituie *baza*, pe care s'a făcut progresul cultural al națiunilor occidentale.

Cum vreți ca un tînăr, care ori-cît de exact ar cunoaște el logaritmele,

procesul de respirație al melcilor, etc. dar a rămas fără pătrundere intelectuală în monumentele noastre literare, în trecutul și prezentul țării noastre și a neamului românesc — să devină un luptător devotat și stăruitor pentru înaintarea și mărirea Statului Român ?

Nimeni nu poate contesta importanța studiilor clasice, naturale și fizico-matematice, dar, cred, că tot așa se va recunoaște, că școalele noastre trebuie să vizeze în prima linie a crește *cetățeni culti dar români*, și de aceea și la noi *baza* instrucțiunii noastre secundare trebuie să fie în delectările literare și istorice românești.

În acest scop, cursurile reglementare nu sunt suficiente.

Să căutăm deci și noi, cum se face și în alte țări, să sprijinim aceste cursuri *pe calea asociațiilor literare științifice* între tinerii din clasele superioare ale liceilor noastre.

Un exemplu aproape de noi. În liceele românești din Transilvania elevii din clasele superioare au societăți literare-științifice sub numirea de «*Societăți de lectură*.»

Iată cum. În fie-care liceu există cîte o asemenea societate. Ea se înființează pe baza unor Statute cari sunt supuse aprobării Ministerului de instrucțiune. Membri unei astfel de societăți pot fi numai elevii din clasele superioare. În fie-care an (toamna), *direcțiunea* liceului numește pe un profesor *Președinte* al Societății, și sub conducerea lui membrii își aleg biroul, care se compune de regulă dintr'un *secretar de ședințe*, dintr'un *secretar al operatelor literare*, dintr'un *casier* și un *bibliotecar*.

Scopul societății sunt îndeletniciri

literare-științifice : **încercări literare** (*poesii, nuvele, schițe, traducțiuni, a-prefieri literare, estetice, etc*); **încercări științifice** : *disertațiuni, conferințe; traducțiuni sau resumate după autori străini; declamațiuni: poesii, discursuri clasice, etc.*

Societatea ține în localul școlii o ședință pe fie-care săptămână; mai ales Sîmbăta după amiazi.

Autorii prezintă din timp lucrările lor la secretarul «operatelor» literare dar fără a-și arăta numele. Acesta se scrie pe un bilet care se pune într'un plic sigilat, ce poartă un *motto* identic cu cel ce trebuie să fie scris la începutul manuscrisului.

Din timp se anunță la secretar sau în ședință publică membrii cari vor declama în ședința viitoare.

Pentru fie-care ședință secretarul face programul sau ordinea de zi și procesul verbal al ședinței anterioare.

După cetirea și verificarea procesului verbal se pune de regulă partea declamatorică. Doi-trei membrii declamează câte o bucată potrivită, după liberă alegere, dar anunțată de mai înainte.

După fie-care declamațiune Președintele deschide discuția, membrii fac critica declamației, arătîndu-și opiniunile lor, dacă găsesc că declamația a fost sau nu conformă cu spiritul poeziei, dacă cutare frază a fost prea puțin sau prea mult accentuată, etc.

Evident, că aceste declamări și discuții contribuiesc foarte mult la formarea gustului pentru *dicțiunea* frumoasă.

După declamațiuni urmează prezentarea lucrărilor literare-științifice. Fie-care lucrare este prezentată de către secretar și se predă la trei membri spre critică. Aceștia se oferă

de regulă ei înșiși, și fie-care dintre aceștia face o critică separată. Toate trei criticele sunt cetite de către autorii lor în ședința viitoare. Dacă doi dintre aceștia se pronunță pentru aprobare, societatea declară lucrarea aprobată, Președintele deschide plicul și anunță numele autorului. Lucrarea trece apoi în arhiva societății.

Tot așa se procedează și cu conferințele.

Membrii cotisează o taxă lunară minimă pentru biblioteca societății. Aceasta se sporește însă mai ales prin donațiuni. În fie-care Sîmbătă bibliotecarul distribue membrilor câte o scriere sub controlul cuvenit.

La finea anului, după esamene, societatea ține o adunare generală, la care asistă ca spectatori profesorul și public din oraș.

Cu ocazia aceasta se face un program *festiv*. Profesorul-președinte deschide ședința printr'un discurs potrivit ocaziunii. Secretarul citește raportul anual despre activitatea societății.

Membrii cari s'au distins în declamațiuni sau recitațiuni declamează câte-va bucăți alese.

Se citesc apoi, de către autorii lor, 3—4 din lucrările literare cele mai reușite. În pauze se fac producțiuni muzicale.

Dacă în cursul anului corpul profesoral sau alți sprijinitori ai tinerimei au dăruit oare-cari sume de bani, sau cărți, etc., drept *premier* pentru lucrările cele mai bune, aceste premii se distribuiesc autorilor în această ședință.

Cuvîntul de închidere îl ține de regulă directorul liceului.

Evident, că pentru tinerii din școlile secundare nu se poate o distra-

țiune intelectuală mai nemerită ca aceasta. Ea este un puternic stimulent la muncă, face pe băieți mai serioși deșteptând în ei ambițiuni *nobile*, ridică nivelul preocupărilor lor și le desvoltă puternic gustul literar, gustul pentru știință și mai presus de toate îi face să fie pătrunși de farmecul limbii, literaturii și istoriei naționale.

Nu s'ar putea introduce acest sistem de cultivare reciprocă și în liceele noastre?

Iu ori-ce, cas ținem să recomandăm autorităților competente acest admirabil mijloc de promovare a culturii naționale în școlile noastre secundare.

- I.

GUVERNUL AUSTRIEI IN CONTRA GERMANILOR

Au ajuns în sfârșit și Nemții din Austria să simțească și să înțeleagă ce va să zică a fi sub stăpînirea unui guvern de rasă străină, sub influența altor naționalități.

Pe vremea lui *Schmerling* și principelui *Auersperg* Germanii se complăceau într'o situație care nu se deosebea mult de aceea pe care o au azi Maghiarii. Ei aveau ambițiunea de a fi și de a trece drept unica «*națiune de Stat*», drept unicul popor, menit a-guverna împărăția, a stăpîni popoarele și a imprima Statului un caracter german, și încă exclusiv german.

«*Österreich ist ein deutscher Staat*» — Austria e un Stat german, așa exclamau ei cu emfază și-și dădeau toate silințele imaginabile a contopi pe celelalte națiuni din marele imperiu al Habsburgilor în rassa germană.

Schmerling vorbea de un «imperiu german de 70 de milioane» — adică de concentrarea tuturor popoarelor din monarhia habsburgică și din actuala împărăție germană într'un singur imperiu cu caracter german sub sceptru Habsburgilor.

Toate aceste planuri nu erau decît vorbe mari și late fără nici un temel în împrejurările reale.

Dar pentru asemenea utopii s'au provocat lupte înverșunate, animosități și dușmăni adinci.

Ani de a rîndul Germanii austriece au tratat pe Cehi drept o «*națiuni de tachei*», nevrednică de drepturi naționale, nevrednică mai ales de o egală îndreptățire.

Și dacă ast-fel au fost tratați *Cehii*, ușor ne putem face o idee cum vor fi fost considerate și tratate celelalte naționalități. Nu trebuie să refacem istoria și să cităm enunțări politice de ale bărbaților de Stat nemți. Toate formulele pe cari le folosesc azi Maghiarii spre a-și justifica politica lor de opresiune, nu sunt, în definitiv, decît imitațiuni după modeluri vechi ale centraliștilor germani din Austria.

Precum Maghiarii opresc adunările politice ale Românilor sub pretextul infam, că aceste adunări ar fi în contradicere cu legile țării, precum ei prigonesc presa română sub cuvînt că ea ar fi agitînd în potruva integrității Statului și ar fi provocînd pe Români să urască pe Maghiari, tot așa procedau și cumnații din Austria ai Maghiarilor, tot așa motive derizorii învocați și Germanii de acolo spre a ține în lanțuri ideile de națională emancipare ale popoarelor din imperiu.

Nenumărate adunări politice de ale Cehilor, Slovacilor, Rutenilor, Italianilor, Românilor, au fost interzise de către dominațiunea germană din vremuri; sute și mii de numere de ziare slave, române și italiene au fost confiscate la ordinele Nemților a-tot-puternici; mulțime de bărbați integri, apărători entuziaști ai naționalităților, au fost trași în judecată pentru cuvinte de nimic, osîndiți și aruncați pe luni și ani de zile în pușcării.

Și cu toate acestea, mișcarea acestor popoare n'a putut fi oprită în loc, aspirațiunile lor «ostile Statului» n'au putut fi stîrpite din sufletele lor, din mințile lor.

Mai mult. Nu numai că utopiile nemțești nu s'au putut realiza; nu numai că mișcarea de emancipare a popoarelor n'a putut fi înfundată, ci tocmai din potrivă, aceste naționalități au usfărîmat omnipotența hegemonilor de odinioară, și au ocupat deja multe din pozițiunile lor.

Nemții au încetat de mult de a mai dicta în Austria; de mult ei au trebuit să scoabore scara mării și a-tot-puterniciei lor; de mult ei nu mai sunt decît o simplă naționalitate în — opozițiune.

Sic transit gloria mundi! Ei ar fi azi veseli, dacă ar fi lăsați în pace măcar pe teritoriile etnice pe cari ei locuesc. Ambițiunile lor de hegemonie s'au stins, tendințele lor de germanizare nu mai sunt decît o poveste de demult, și toată străduința lor de cîți-va ani nu mai are alt scop decît să-le păstreze «posesia actuală a naționalității germane» (*den deutschen Besitzstand*), cu alte cuvinte, ca în orașele pur germane să nu se înființeze școli slave!... *Quantum mutati ab illo!*

Din nenorocire, par-că e o lege a naturii, ca poporul azi asupra, îndată ce se liberează să devină el însuș asupra. Această lege îi amenință acum pe Nemți din partea Cehilor și Slovenilor.

Cehii, văzînd pe Nemți trîntiți la pămînt,

țin acum să se folosească ei de formulele înțelepciunii politice de odinioară ale Nemților și pretînd ast-fel, ca Nemții să treacă pe sub furcile caudine ale Statului istoric boem.

Firește că Nemții nu vor să se supună, nu vor să admită a li se crea și lor în Boemia o situație analoagă cu a Șvabilor din Ungaria.

De aci opoziția crîncenă pe care o face ei ordonanțelor contelui Badeni în chestia limbelor din Boemia.

În luna aceasta ei convocaseră o adunare de protestare la *Eger*, în Boemia. Guvernul austriac însă o interzise, și cum se adunaseră vr'o opt mii de Nemți, el trimise și detașamente de jandarmi și de soldați de *naționalitate cehă*. . . Conflictul era inevitabil, și s'a și întîmplat. Mai mulți Nemți au fost răniți și arestați.

Presa lor e indignată de aceste volnicii și barbarii ale guvernului austriac, care nu pregetă a împrăștia o adunare pacinică, cu baionetele, vîrsînd sînge cetățenesc.

Și adîncă trebuie să fie durerea și sbuciumarea Nemților.

Tristă soartă! Să ajungă ei, hegemonii de odinioară care vorbeau Cehilor după un pedestal de o fenomenală îngînfare, a fi oprîți a se întruni, și a fugi de ascuțișul baionetelor *Cehilor!*

Dacă am fi răutăcioși le-am putem zice: *Tu l'as voulu Georges Dandin!* Formulele pe cari le invoacă azi guvernul Badeni, sprijinit de *Cehi*, spre a nimici pe Germani sunt opera unui raționament german!

Actualul guvern austriac nu face deci decît ceea ce făceau Nemții cînd ei erau la putere și inventau teorii spre a-și susține procedurile lor despotice față cu mișcările altor naționalități.

Dar noi nu admitem asemenea patimi în luptele naționale. Germanii au comis mari greșeli și chiar crime politice în trecut, — pentru că au oprit libera dezvoltare a celor-

alte naționalități căutînd a le supune unui chimeric proces de contopire în Germanism.

Trecutul însă aparține istoriei. Azi Nemții luptă în contra stabilirii unei hegemonii slave, în special *cehe*, și nimeni nu poate nesocoti importanța acestei rezistențe. Mai

ales noi nu. Pentru că o eventuală aservire a Nemților din Boemia unui Stat istoric ceh *ar fi echivalentă cu triumful concepției maghiare despre chestia naționalităților...*

Regulus.

LUPTE NAȚIONALE ÎN FLANDRA

D Harald Graevel von Jostenode, Flamand din Bruxela, publică în «Zeit» din Viena un interesant articol pe care-l resumăm și noi în cele următoare:

O puternică mișcare se petrece în zilele noastre în mijlocul poporului din Flandra. Ai crede că ești în timpurile reformatiunii. Intocmai ca atunci, țara e străbătută de un curent de manifestări populare și de poetice simțiri. Poporul, timp îndelungat asuprit de tutela franțuzismului, se ridică și își ea el singur soarta în mîni. E o mișcare veritabilă *germanică*.

Indărătnicia și tăria germanică se manifestă iarăș, ca pe vremea mișcării popoarelor și în epoca lui Wilhelm de Orania. Mișcarea aceasta mai are o mare asemănare cu perioada care precedase marea revoluție de la 1813. Aici ca acolo, azi ca atunci, poezii se dau de partea poporului împilat și poezii populare resar pretutindeni, cari în accentuate *apără drepturile limbei naționale*.

Ziarul flamand «*Het laatste Nieuws*» publică nu de mult o asemenea poezie patriotică care amintește epoca

lui *Luther* și poeziile lui *Ulrich von Hutten*.

Strofa întîiu a acestei poezii sună ast-fel:

Cerșetorii flamanzi. Șase-zeci de ani am cerșit drepturile noastre, ca cerșitori flamanzi cum zice d. *Zurmond*. Dar toate au o margine: cu cerșitul s'a sfîrșit. Semnalul de alarmă al națiunii flamande a sunat: E timp să ne ridicăm.

Poesia face aluzie la Baronul *Zurmond de Volsbergh*, Primarul orașului flamand *Iepern*, care numise în Senat pe naționaliștii flamanzi cerșetori (*Flamendiants*), precum se știe, *Flamanzi Coremans* și *de Vriendt* propuseseră un proiect de lege, care avea de scop să inarticuleze *egalitatea de drepturi a limbei flamande cu cea franceză*.

Camera Deputaților primise acest proiect cu 92 de voturi în contra 3. Senatul însă respinse legea, după ce 13 Senatori de naționalitate flamandă trecuseră în tabăra dușmană (a Valonilor).

Firește că ura poporului se îndreaptă acum în contra acestor vînzători de neam.

Nu e pentru prima oară, că *Flamanzii* se regaleză în public cu cu-

vinte injurioase. Cînd Regele *Filip* al Franței trimise floarea noblimei franceze în Flandra spre a supune dominațiunii sale arbitrare această țară, el dete porunca: «Ardeți casele smulgeți arborii, resculați țara și retezați părul scroafelor flamande!»

Francezii numeau în 1798 *briganzi* pe voinicii țărani, cari se ridicară cu minile armate în potriua tiraniei și voiau mai bine să moară decît să se facă Francezi. În secolul XIX, Flamanzii cari luptau pentru irecusabilele lor drepturi au fost boțeați cu epitete injurioase de către Valoni și Flamanzii renegați. *Sigard* le zicea la 1847, în Cameră, *semi-beduini* și *semi-maimuțe*. În 13 Octombrie 1883 ei au fost batjocoriți *animale*, în 18 Martie 1885 li s'a zis: *capete de cai*. Azi ei sunt proclamați *cerșetori*.

Dar aceste injurii nu numai că nu i-au descurajat pe Flamanzi, ci a înțărît chiar spiritul lor de luptă. Tăgăda drepturilor a ridicat foarte mult curajul Flamanzilor și i-a hotărît a nu ceda cu nici un preț. Și e sigur, că ei nu se vor liniști, pînă nu li vor da toate drepturile pe cari ei le reclamă: mai întîiu *perfecta egalitate a limbei lor cu cea valonă* (franceză) *în legislațiune*. Apoi extensiunea instrucțiunii în limba flamandă, înființarea unei *Universități* și a unui *Conservator* cu aceiaș limbă de propunere. Deviza lor în această nobilă luptă este: «*Credincioși cauzei pînă la sapa de lemn.*»

În Belgia sunt două Universități de Stat, una la *Liège* și cealaltă la *Gent*: amîndouă sunt franțuzești. Cele două Universități libere de la Bruxela (*L'Université libre* și *La nouvelle Université*) întocmai ca Universitatea

catolică de la *Löwen* sunt și ele franțuzești. Și aceasta într'o țară, unde populațiunea flamandă întrece cu un milion pe cea valonă!

Sunt două Conservatorii. Dar flamanzii cer deja, — zadarnic, — de un sfert de secol, ca unul din ele să fie al lor. Cu toată această nedreptate ce li se face, muzica națională flamandă a făcut în acest secol progrese mari. În fruntea ei este nemuritorul *Peter Benoit*, despre care *Francisc Liszt* zicea într'o scrisoare a sa: «*Peter Benoit este în muzică ceea ce Rubens e în pictură.*»

Din nefericire pentru cauza Flamandă, cercurile mai înalte nu se interesează de limba lor națională. Ele cred, d. p. că această limbă nu ar fi potrivită pentru exprimarea ideilor superioare și că ast-fel ea nu ar putea servi drept limbă de știință.

Negreșit, o privire asupra limbei și literaturii olandeze ar fi fost de ajuns să risipească asemenea îndoieli. Dacă cei le aveam *ar fi voit* să se convingă despre adevărata fire a limbei lor.

Limba flamandă sau neerlandeză este chiar mai bogată, mai originală și mai poporană decît cea franceză. Aceasta din urmă suferă prea mult de influența savanților, cari au adoptat, în secolele din urmă, o mulțime de cuvinte latinești ce nu au trecut încă în conștiința lingvistică a poporului. De aci se explică mulțele forme pedante și meșteșugite ale limbei franceze. Limba neerlandeză însă și-a păstrat încă rădăcinile sale originale germanice, cari îi pot servi încă de isvor nesecat de vigoare, de bogăție de forme noi cari în învechita limbă franceză sunt cu nepuțință. Superioritatea limbei franceze

este bazată, în mare parte, pe o vechie prejudecată. Cel ce a crescut în anumite prejudecări, greu se poate desface de ele într'o vîrstă înaintată. Așa se explică tăria cu care se conservă încă pozițiunea limbei franțuzești. Oamenii de guvernămînt din Belgia sunt crescuți în spirit franțuzesc și numai puțini dintre ei sunt capabili a vedea destul de departe spre a recunoaște adevărul așa cum este el.

Francezii culți sunt, par'că, împresurați de un zid chinezesc. Ei nu cunosc decît cultura franceză, ei nu citează decît franțuzește. Așa și clasele superioare ale Flamanzilor. Mulți elevi de naționalitate flamandă, deși vorbesc în familie limba lor națională, nu sunt în stare să citească o carte sau o gazetă flamandă. Cauza e, că ei își fac educația și instrucția în școli franțuzești și nu sunt ținuți a gândi și a se exprima corect în propria lor limbă.

Flamanzii trebuie să învețe limba franceză, pentru că ea este limba de Stat în Belgia, prin urmare și în provincia Flandra. Negreșit, guvernul belgian a înțeles de mult, că el trebuie să țină seamă și de limba poporului flamand și ast-fel aceasta este utilizată în avisuri oficiale pe la poște, gări, etc. Se întîmplă însă uneori, că un Flamand cerînd în Bruxela, la gară, un bilet, rămîne neînțeles de către funcționarul respectiv.

De aceea cer Flamanzii, ca în toate școlile valone să se învețe în cele din urmă două clase și limba flamandă, precum și în școlile din Flandra se învață limba franceză.

Preoțimea de jos este de partea poporului flamand și luptă alături cu el pentru revendicările naționale.

Burghezia liberală însă își primește nutrimentul ei intelectual aproape exclusiv din lectura franceză.

Firește, că cu chipul acesta intră spiritul francez în această clasă. Nu e deci de mirat, că în Flandra lipsește și acum o bună presă politică și periodică și o sănătoasă literatură națională.

Conducătorii poporului sunt încă puțini la număr pînă acum; dar ei se înmulțesc văzînd cu ochii. Oratori ai Flamanzilor sunt între alții, domnii *Reinhard, Anseele, Max Rooses, Pol de Mont, De Beucker, Van der Drietsche* s. a., tot atîți apărători însuflețiți și capabili ai cauzei flamande cari nu lipsesc nici odată de pe cîmpul de luptă pentru drepturile poporului lor.

Și asta constituie tăria lor. Conștiința, că ideile sunt identice cu dorințele sufletului poporal le dă puterea morală de a lupta înainte. Pe această putere este bazată, — cum zice Englezul *Kidd* în scrierea sa despre Evoluțiune, — adevăratul progres.

Cereel.

ITALIA ȘI NAȚIUNILE ÎN ORIENT

Războiul dintre Greci și Turci dă
d-lui *Angelo de Gubernatis* prilej
a scrie un lung și interesant studiu
asupra chestiunii orientale, în celebra re-
vistă «*La Vita Italiana*».

Autorul face mai întâi o reprivire asupra
tendențelor pe cari le urmăreau vechii Ro-
mani în cuceririle lor orientale și arată
că mobilul principal al acestor impulsuni
spre Orient era de ordin *economic* și în
vederea lui, Romanii construiau în pro-
vinciile ocupate mărețele lor drumuri, can-
aluri, sisteme de agricultură rațională, cu
un cuvânt condițiuni de o progresivă pro-
speritate. Folosul ce rezultă din această po-
litică era egal pentru Romani și pentru
popoarele supuse vulturului roman.

Indată însă ce centrul de atracțiune a
fost mutat de la Roma la Bisant, viața
publică se concentrează și ea la Constanti-
nopol fără să poată însă a mai urmări
tendențele de cucerire și de centralizare
pe care le avea Roma.

Nouii stăpâni asupra Constantinopolului,
Turcii, au avut și ei un merit: au men-
ținut aproape neatinse tradițiunile impe-
riale ale Romei și ale Bisantului, dar, în
calitatea lor de barbari, neputând ei exer-
cita influențe civilisătoare asupra popoarelor
supuse, ei se mulțumiră, timp de patru
secole, a le ține pe acestea, în virtutea
eredității romane, reunite sub un singur
jug, oprimându-le și exploatându-le.

«În această schimbare a norocului în
lumea latină, zice autorul, bunii noștri frați
români rămăseseră cu desăvârșire izolați de
noi și atit de mult apăsați de Slavi, de
Albanezi, de Greci și de Turci, încât e o
mare minune, — datorită vigoarei lor pro-
prie și statorniciei lor în credința latini-
tății, — dacă mai putură, în curs de atâtea
veacuri să mai respire; așa, că cel d'întii

sufiu dătător de viață ce a venit din spre
Roma asupra acestor *Daco-Celți*, deveniți
Latini, trebuie că a fost de o enormă pu-
tere.

D. de Gubernatis arată apoi marile scă-
deri politice-economice ce au suferit po-
poarele balcanice din cauză că n'au porturi
maritime. Această isolare funestă de către
Marea Adriatică a îndepărtat pe aceste po-
pulațiuni de Italia și a contribuit foarte mult
ca ele să rămână umilite și spoliaste de
către Serail. Dacă acum s'ar putea opera
o schimbare, ca mai ales Muntenegrul și
Dalmația să-și recapete confinele lor firești
și să se unească cu Serbia, *dacă Românii
din Macedonia, legați politicește, prin o
puternică federațiune de Statele autonome
balcanice, cu frații lor muncitori și pru-
denți din România mare, ar găsi și ei un
port maritim în învecinatul Epir care să-i
apropie directamente de Italia și să le facă
cu puțință a servi, cât pot, vicții naționale
românești* — situația s'ar simplifica.

Condițiunile politice ale celor două pe-
ninsule (Italia și Peninsula Balcanică) ar
deveni foarte animate.

Orientul nu trebuie, zice autorul, să fie
pentru Italia, cum este pentru alte po-
poare, o simplă iluziune de *Fata Morgana*.
Comerțul bulgar este azi în mare parte
în mâinile Grecilor; dar Grecii puțin resti-
tuesc popoarelor din ceea ce le iau; din
contra, comerciantul latin este aproape în
tot-d'auna un educativ; el înmulțește, mă-
rește și perfecționează productul prim pe
care îl primește și restituind marfa primă
poporului producător îi deschide ochii și
mintea, disciplinându-l la industria națională;
ceea ce a putut face Italianul în Republica
Argentina cu atîta profit pentru sine și cu
atîta avantaj cultural și material pentru po-
porul ce-l primi, el ar putea să facă și în

Peninsula Balcanică și în deosebi în Bulgaria și *Dobrogea*.

Considerînd considerațiunile actuale ale marelui oraș de pe Bosfor, nu pare de loc a fi de dorit, ca, în lipsa unui popor propriu și omogen care ar putea aspira să moștenească Constantinopolul, acesta să devină un oraș turcesc sau grec, englezesc sau german, slav sau latin; în mîna ori și cărei puteri, Constantinopolul cu Bosforul ar continua să rămînă o cauză continuă de discordii și de răboaie.

Dacă e, să se realizeze visul *pe care-l au mulți* ca popoarele balcanice să formeze o federațiune de *State Unite*, cu guvernele cele mai autonome, — în acest cas Constantinopolul și Bosforul neputînd deveni, fără invidie și pericol, proprietatea vr'unei singure națiuni, ar trebui considerat nu tocmai ca *res nullius*, ci ca un teren comun și inviolabil al întregii Europe culte și în deosebi a popoarelor balcanice, prefăcîndu-se ast-fel Elespontul într'un mărț și frecventat pod comercial între Europa și Asia, iar Constantinopolul o piață internațională, o mare stațiune de transit, rămînînd liberă ca Canalul de Suez. Se pare că a sosit momentul, zice autorul, ca Italia, prin intermediul guvernului său și pentru iubirea păcii și a culturii, să susțină acest principiu, eliminînd ast-fel ori ce conflict de posesiune pentru Constantinopol, îndată ce acesta va fi redat destinațiunii sale istorice. Ca exemplu în acest sens, autorul arată cum Grecii, în ultimul lor război își înstrăinără toate simpatiile popoarelor din Orient.

Cea mai mare greșală pe care o comiseră Grecii fu aceea, că înainte de război nu au crezut de cuviință a intra la învoială cu cele-l'alte popoare din peninsula *tamquam non essent*. Sîrbii, Bulgarii și Românii nu ar permite nici odată, ca frații lor din Macedonia să fie supuși jugului grecesc. Aceste popoare așteaptă numai,

ca, scuturat odată jugul secular și barbar al imperiului otoman, și stabilită odată o federațiune de State Balcanice independente, constituite pe bazele deosebitelor naționalități, frații lor mai îndepărtați și risipiți să poată reintra în sinul patriei comune. Dar Grecii, încă înainte de război, se considerau stăpîni ai Epirului, ai Macedoniei, ai Rumeliei și ai Constantinopolului, ceea ce trebuia să indisună pe cele-l'alte populațiuni cari, în fond, și ele doresc stîrșitul imperiului musulman în Europa.

Neapărat, aceste popoare vor să-și emancipeze pe frații lor depărtați cari gem în servitute, dar nu înțeleg a-i libera de sub un jug spre a-i pune sub altul. Iar cînd popoarele sunt nevoite a-și alege un stăpîn, ele își aleg tot-d'auna mai bucuros pe cel mai forte, pentru că un tiran mare e tot-d'auna mai puțin greu de suportat decît unu mititel, și a ceda în fața unui popor puternic e tot-d'auna o mai mică rușine, decît a te lăsa să fii impilat de un neputincios.

Dar care va fi, în noua fază a conflictului oriental, politica rezervată Italiei, se întrebă d. de Gubernatis, și el răspunde, în substanță, în următorul mod:

«Italia trebuie să vorbească liber și cu glas ridicat în sfatul națiunilor. Ea, fără îndoială, nu poate să-și neglijeze propriile sale interese; dar natura intereselor sale e așa, că binele său material derivă din calitatea înălțată a sentimentelor sale morale. Cu cît mai sinceră va fi simpatia pe care o vom dovedi singuraticelor națiuni balcanice, cu cît mai energică va fi apărarea ce o vom lua în contra poftelor protectorilor străini și de rea credință, cu atît mai mare va fi și influența noastră comercială între națiunile a căror libertate și cultură le vom fi apărat. *Popoarele deja constituite în State autonome tind acum a-și agrega politicește pe frații lor risipiți și supuși încă unei dominațiuni străine. E*

deci o chestie culturală, ca noi să le ajutăm în această operă de renaștere națională, care, odată săvârșită, are să înlăture cauzele conflictelor între populațiunile balcanice.

Trebue deci să stăruim, ca neutralitatea internațională a Constantinopolului și a Bosforului să fie declarată, ca Bulgarii din Macedonia să fie încorporați la Bulgaria, Macedo-Românii la România, Macedo-Sirbii la Sirbia, Macedo-Grecii la Grecia; hotarele Muntenegrului să fie lărgite dealungul Dalmației, iar Bosnia și Herțegovina să fie anexate la Sirbia, iar Albania să fie constituită într'un principat sub un Principe liber ales.

Cu chipul acesta s'ar cimenta o *federațiune a Statelor Unite Balcanice*, care ar deveni un nou și puternic centru de civilizațiune orientală. Unica atitudine ce ne convine în congresul marilor puteri este deci aceea de a seceda și susține cu tărie și simpatie bunele rațiuni ale singuraticelor naționalități.

Dacă bunul nostru sentiment latin ne apropie mai mult, mai natural și mai sim-

patic de frații noștrii români, atât de isolați de noi și totuși atât de strâns legați de noi, atât de rezonabili, de culti și atât de devotați marelui nume al Romei, atât de mândri de cultura latină pe care Roma a creat-o, — dacă e deci dorul nostru cel mai ferbinte ca Românilor să li să deschiză toate căile spre a readuce marea colonie traiană și aureliană la patria mămă — tot așa nu putem uita, că și cauza Muntenegrenilor, Sirbilor, Bulgarilor și Albanezilor poate deveni cauza noastră, pentru că e o chestie de umanitate și cultură și va fi pentru noi o onoare a o fi apărat.

De la Roma nu ar trebui să pornească decât cuvinte și fapte mari. Adevărata înălțime și maiestate de sentimente consistă însă în apărarea celor mici, celor umiliți, celor apăsați și prigoniți. Numai ast-fel inspirată, Italia va avea dreptul a se numi o mare putere și cuvântul ei ferm și conștient îi va atrage simpatia vie și caldă a popoarelor generoase, va da curaj celor nehotăriți și va pedepsi orgoliul celor fuduli, cari consideră că dreptul e echivalent cu forța.

AVRAM IANCU, REGELE MUNȚILOR

Și ne găsim într'o eră națională, literatura noastră sub acest raport se găsește într'o regretabilă stagnare. Par-că nimeni nu s'ar mai interesa de epocile de uriașe efortări prin cari am trecut în secolul acesta pînă să ajungem la treapta pe care ne găsim.

Tudor Vladimirescu d. p. va fi însemnînd și el o epocă în istoria noastră contemporană. La alte națiuni o asemenea epocă ar fi deja limpezită pînă în amănunțimile ei într'o întreagă literatură specială. La noi — mai nimic.

Tot așa ne lipsesc scrieri asupra revoluțiunii de la 1848 a Românilor din Transilvania. Nu avem nici măcar o monografie cit de sumară dar de oare-care valoare a acelei de inimi înălțătoare epoce în viața noastră națională. Nu-i vorbă, *Barițiu* în Istoria Transilvaniei vorbește despre evenimentele ce s'au petrecut atunci, dar într'un mod puțin mulțumitor pentru cei ce vor să-și facă o idee clară despre ele. Dar lui Barițiu nimeni nu-i poate face o vină, pentru că «*Părțile Alese*» tratează mai multe epoce deodată.

Pină să ajungem a avea o istorie specială a anului 1848 din punct de vedere românesc, e bine că ni se dă din când în când măcar câte o schiță, unele amintiri, Memorii de ale celor ce au trăit în acele timpuri și au luat parte în acele mișcări.

În luna această a apărut la Sibiu o biografie a lui *Avram Iancu*, conducătorul revoluțiunii române-transilvănene de la 1848. Autorul acestei scrieri este d. *Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș*, fost judecător de de tribunal și un Român fruntaș dintr'o fruntașă familie de Români-transilvăneni.

D. *Iosif Ș. Șuluțiu* a copilărit împreună cu *Avram Iancu* și știe o mulțime de amănunte și posedă mai multe acte de valoare despre viteazul Moț.

Broșura coprinde un bun portret al lui *Iancu*, (călare în fruntea Moților), casa lui părintească și la sfârșitul broșurei poza autorului.

D. *Șuluțiu* se provoacă în afirmațiunile sale adese-ori la martori cari trăesc încă, așa că amintirile sale pot fi controlate și vor putea trece drept un util material pentru istoria acelei vremi.

Avram Iancu s'a născut în *Vidra de Sus*, o comună în Munții Apuseni, patria Moților. Anul nașterii sale este 1824. El a urmat clasele primare în *Cîmpeni* și în *Abrud*, liceul în *Zlagna* și în *Blaj*, iar facultatea de drept în *Cluj*.

Tinăr inteligent, cu știință de carte, și fiu devotat al poporului său, *Iancu* înțelese în curînd situația în care trăiau Români și dreptul pe care ei îl aveau pentru o soartă mai bună.

Vîntul ideilor liberale și egalitare care se deslănțui în 1848 îl găsi pe *Iancu* încă tinăr, dar accesibil pentru idei mari și generoase.

Partea pe care o luă el în revoluțiunea ce urmă și care îi adăose numele «Regele Munților» este destul de cunoscută în liniile ei generale așa că ne mărginim a repro-

duce aici cite-va episoade interesante din viața lui, așa precum le descrie d. I. Ș. *Șuluțiu* în interesanta sa broșură.

În luna lui Iulie m'a cercetat la casa părinților mei în *Abrud P. Văsvári*, un amic al meu, cu care petrecusem împreună în Pesta memorabilele zile din luna lui Martie 1848, unde eu mă aflam la universitate; cel mai celebru dintre tinerii din Pesta, cari au făcut în 15 Martie 1848 cunoscutul «Pronunciament»: «ștergerea sclaviei, ștergerea privilegiilor nobilitare, egalitatea înaintea legii, libertatea cuvîntului, a presei, drepturi politice pentru adunările poporale ș. a. t.»

Vasvári ajunse la o popularitate extraordinară, o țară întreagă îl iubea și-l stima. Dama le i-au dat în semn de stimă un inel-sigil de aur, pe care era gravat: «15 Martie 1848.» Pentru talentul său oratoric se numia *Demostenes*. Insuși *Kossuth* își temea popularitatea de el.

Vasvári m'a rugat, ca să-l conduc la *Iancu*, ar dori mult ca să-l cunoască în persoană, căci «auzise multe minuni despre el».

L'am dus deci la *Iancu*, unde *Vasvári* a fost primit foarte bine.

Abia am sosit și au făcut cunoștință cei doi tineri, în cinci minute s'a încins o dispută foarte înfocată între ei, credeai că nu acum pentru prima oară se văd, ci că sunt doi contrari, cari de mult așteaptă unul după altul, ca să-și continue o dispută nesfîrșită. După prînz ni se aduseră caili, ca să plecăm la munte. Ne am luat ziua bună de la căseni; *Iancu* și *Vasvári* au eșit pină în curte discutînd. Cînd era să încalece *Vasvári* *Iancu* îi zise:

«Știi ce domnule, dacă m'ai onorat cu visita d-tale, nu mă mulțumesc cu o jumătate de zi; rămii pină mîine, și dacă nu vrei să te mai întorci pe aici, îți dau eu un conducător, care te va duce peste munți, pe la «Fintinele».

Vasvári n'a așteptat să-i zică a doua oară; ne-am întors în casă, unde s'a încercat amîndoi să se capaciteze. Eu i-am lăsat în pace privindu-i; ambii erau înalți, voinici, blondini, înfocați, vorbitori buni, în vîrstă, unul de 23 celalalt de 24 ani; nu se puteau capacita de loc. Pe urmă eși *Vasvári* pe față și zise: «Ce a greșit Dieta din *Cluj* (1), va îndrepta cea din Pesta, dar «unirea» *Ardealului* cu Țara *Ungurească* se va face dacă nu altcum, prin puterea armelor».

(1) Ignorarea «Memorandului» din *Blaj*. — *Aut.*

La auzul acestor cuvinte, Iancu sări de pe scaun drept în sus, ca și când l'ar fi mușcat un șarpe, s'a făcut galben ca moartea și răcni într'un ton de și eu m'am speriat de el:

— Să nu vă împingă infernul la acest pas, căci atunci vă cîntă cocoșul. Să știi că eu sunt nepotul lui Horia, care a crescut în casa aceasta, unde ne aflăm noi, care a murit ca martir pe roată, iar trupul i s'a aruncat în toate părțile lumii. Sunt gata a-i urma lui, dar unirea fără condiție n'o primesc.

— Ei bine, ce vreți să opuneți puterii maghiare, cu care sunt însoțiți toți Românii, Slovaci și Germanii din Ungaria? întrebă Vasvári.

— Brațele noastre, — îi răspunse Iancu — coasele și ferul de la plug, și vai de acela, care ar încerca să supună acești munți, acela va mușca pămîntul».

Văzînd eu că de capacitate nu poate fi vorbă, m'am interpus și am pus capăt discuției, promițîndu-mi ambii că nu vor mai politiza.

În ziua următoare Vasvári a plecat; la despărțire zise:

— Să ne revedem în Dieta din Pesta, ca deputați.

— Mai de grabă ne vom întîlni în luptă, decît acolo — răspunse Iancu.

— «Atunci da!» l'a întrerupt Vasvári. Dîndu-și mîna s'au despărțit.

La această scenă a fost de față și d-l Vasile Moga, protoprețor în pensiuie, și d-l Iosif Nestor judec., ambii în viață.

Noi împreună am însoțit pe Vasvári pînă ce a trecut munții. În tot decursul călătoriei a tăcut, era cufundat în cugete. Dacă l'am întrebat de cauza tăcerii, mi-a răspuns, că frumuseța acelor munți gigantici l-a fermecat, mie însă mi s'a părut că alte cugete îl neodihneau, căci odată a întrerupt tăcerea cu cuvintele: «Iancul acesta e un om extraordinar; e om cu sînge rece, talentat, dar cînd vorbește despre suferințele națiunii sale, e fanatic, îi schînteiază ochii, și poți vedea întrînsii făclia revoluțiunii aprinsă.» Cînd am ajuns la «Fintinele» Vasvári a zis: «Ce locuri minunate! aici par că ești mai aproape de Dumnezeu. Dacă aș fi un Englez bogat, a-și lăsa, ca după moarte aici să mă înmormînteze.»

În alt loc, d. *Salușiu* revine asupra acestui episod zicînd.

Văzurăm dialogul purtat de Vasvári și Iancu în luna lui Iunie 1848 în casa lui Iancu în Vidra.

Acești celebri tineri își deduseră cuvîntul că «o să se întîlnească în luptă.» Vasvári a organizat o armată numînd-o «Bocskey csapat», și frămîntat de dorul și de ambițiunea să săvîrșească el, ceea ce încă nimerui nu i-a succes: a învinge pe Iancu, a pornit deci cu 3.000 de oameni și 5 tunuri, ca să cucerească munții.

În 6 Iulie 1849 s'a dat lupta la «Fintinele» între armata lui Vasvári și glotașii români, comandați de tribunul Corcheș, care avea 123 vînători și 317 lănceri, apoi femeile din Marișel comandate de Pelagia Roza, toate călare.

Lupta a fost înfricoșată: au luptat piept la piept. Vasvári a luptat în fruntea legiunii sale ca un leu, îndemnînd-o la atac. În urmă a căzut mort de pe cal, lovit de lancea lui Tudor Gavrilă. Ast-fel i s'a împlintit visiunea de a fi înmormîntat la «Fintinele».

Întreaga legiune a lui Vasvári a fost nimicită; cei mai mulți ofițeri și 180 feciori morți; arme tunuri, cai, 100 de boi ș. a. t. au căzut în mîinile «Moșilor» (1).

De pe inelul cu inscripția «15 Martie 1848», am recunoscut eu, că viteazul comandant maghiar a fost acel Vasvári, care cercetase pe Iancu anul trecut.

Cînd i am spus lui Iancu, el îmi zise cu durere: «Aș fi dat 10 ani din viața mea, să-l fi putut mintui. Pagubă de el, ce tînar talentat a fost». La locul catastrofei s'a ridicat lui Vasvári un monument cu epitafiul: «Paulus Vasvári Fehér natus in Tisza-Büd 1826, obiit 1849... pro patria in lucta libertatis. Fratri pia soror posuit».

Aici e locul să observ, că Iancu a fost cel mai generos inamic, el nu numai trata cu omenie pe toți prizonierii, dar îi și dăruia cu bani. Era un prim-locotenent de la artileria maghiară, prizonier în Cîmpeni, despre care eu am scris în «Memoriul» meu, că acestuia în fiște-care zi îi dăruia 5 fl.

Se știe, cum a fost recompensată abnegațiunea Românilor de la 1848 pentru cauza Impăratului.

Iancu era un suflet nobil; el nu credea cu putință ca după revoluțiunea Maghiarilor

(1) Sub numirea «Moșii» Ungurii înțeleg pe toți *șăvanii* din munții *apuseni*; «Moși» însă sunt numai locuitorii din satele Vidra de Jos, Vidra de Sus, Neagra, Albac, Scărișoara, Ponorel și Săcătura, unde bărbații poartă părul împletit chică, și legat în virful capului «moș». (Vezi dicțion. limbei rom.).

în contra Dinastiei aceasta are să-i ridice la situații de ei însuși neînchipuite. Dar aceasta s'a întâmplat. Desperarea ce cuprinse pe Iancu îi frânse sufletul și în această stare a și murit în Baia de Criș în 10 Septembrie 1872.

D. Șuluțiu zice cu un accent de durere:

Dormi în pace, nefericite amice! În ziua de azi nu ne este ertat să-ți ridicăm o cruce la mormînt, nici să-ți facem o biografie, cum ai merita; dar dormi liniștit, va veni o zi, cînd vom fi liberi, iar atunci se va găsi condeiu, care să te învie din morți și să-ți facă numele nemuritor.

CASA NAȚIONALĂ

Un plan al „Asociațiunii Transilvane” din Sibiu.

Între membrii «Asociațiunii Transilvane» s'a ivit ideea de a întemeia un institut al culturii naționale, în forma unei clădiri mari și spațioase, care să poată cuprinde un muzeu de istorie și de etnografie, o bibliotecă publică și o sală mare care să poată servi Românilor de peste munți pentru reprezentațiunile teatrale pentru conferințe publice, concerte, întruniri, etc.

Ideia aceasta a fost dezvoltată într'un lung și bine-motivat articol, care a apărut anul acesta în revista «*Transilvania*», organul de publicitate al numitei Asociațiuni.

O comisie din sinul societății, care fusese însărcinată a redija un proiect în consecință, și-a terminat acum lucrările și le-a înaintat comitetului executiv, care la rîndul său va avea să facă Adunării Generale, ce se va ține în 27 August la Mediaș, propunerea concretă.

Raportul acestei comisii fu publicat acum de curînd în organul asociațiunii sub semnificativul titlu «*Casa Națională*».

Acest raport accentuează, că toate poezile adolescente și-au ridicat așezăminte pentru scutirea de peire a comorilor lor naționale și pentru înlesnirea înaintării lor culturale.

Numai Românii de sub coroana Sf. Ștefan

fac în această privință o regretabilă excepțiune.

Se explică însă această tristă stare de lucruri, pentru că Statul maghiar nu se îngrijește de cultura Românilor, ast-fel că e de datoria acestora ca din inițiativă privată să caute a face ceea-ce Statul-ar fi trebuit să facă pe seama lor.

Aci raportul arată necesitatea unui *Muzeu istoric*, a unui *Muzeu etnografic* și a unui local pentru reuniuni și pentru bibliotecă. El schițează apoi planul cum ar trebui să fie întocmită *Casa Națională*.

PLANUL CASEI NAȚIONALE

Pentru ca să poată satisface trebuințelor arătate, Casa Națională va trebui să fie un edificiu spațios, care să poată cuprinde:

1. O sală mare cu scenă, întocmită — cam în forma salei Ateneului Român din București — ast-fel, ca sa poată servi pentru prelegeri, concerte, reprezentațiuni teatrale și tot-odată și pentru conveniri sociale. Această sală ar trebui să aibă înălțimea a 2 etagiuri și să fie pusă în legătură cu câte-va încăperi mai mici, așezate eventual în subsol, în cari să se poată instala — în cas de necesitate — o bucătărie pentru conveniri sociale.

2. Localități corespunzătoare pentru societățile române, cum ar fi: *casina română, reuniunea de cântări, reuniunea de agricultură*, etc., cari ar trebui puse în legătură cu sala mare, ca la cas de necesitate să servească drept camere laterale cu ocaziunea convenirilor sociale.

3. Localitățile proprii ale Asociațiunii Transilvane, anume:

a) *O sală mai mare pentru bibliotecă și în legătură cu aceasta un mic birou al bibliotecarului, precum și o cameră laterală pentru cei ce vor avea să facă lucrări mai mari în bibliotecă*, apoi pentru aranjarea materialului de cărți, documente, etc.;

b) *Biroul Asociațiunii și o a doua cameră pentru redacția «Transilvanici»*;

c) *O sală de ședințe*, pe care să o poată folosi și alte societăți.

4. Vr'o 4 camere, împreunate prin un coridor spațios, *pentru muzeul istoric*, care să cuprindă și colecțiunile de documente. Partea archeologică a muzeului istoric și anume obiectele mai mari, de peatră metal, etc., se vor așeza în subsol.

5. Vr'o 4 camere, împreunate asemenea prin un coridor larg, *pentru muzeul etnografic*.

6. Locuința servitorilor, etc., eventual în suteren.

Casa națională va avea să cuprindă deci *cel puțin 20 încăperi*, între cari o sală mare și coridoare largi, și ast-fel va fi nevoie de un edificiu mare, cu subsol, parter și încă două etagiuri, care aproximativ va recere spese de clădire în suma de vr'o 100 000 fiorini.

CHESTIUŢEA CHELTUELILOR

Comisiunea s'a ocupat și de chestiunea cheltuelilor zidirii proiectate și știind, că Asociațiunea nu dispune de fonduri menite pentru un asemenea scop, a trebuit să

conteze aproape exclusiv la acel isvoț, din care au ridicat și alte popoare asemenea așezăminte: adică *la munificența națiunii*.

Este adevărat că publicul român are o antipatie foarte pronunțată în contra listelor de subscripțiune. — Cu toate aceste, Comisiunea crede, că în fața unui apel pentru un scop eminent național-cultural, cum este cel schițat, națiunea română nu va putea rămâne indiferentă, ci va contribui bucuroasă cu obolul său pentru achitarea unei datorii de onoare a generațiunii inteligente de astăzi.

Comisiunea crede deci, că apelul Asociațiunii pentru ridicarea casei naționale nu va rămânea fără de efect dorit și contează mai ales la băncile române, cari realizează an de an un profit de un milion de coroane și cari, prin o contribuire regulată în decurs de cîți-va ani, ar putea amortisa singure speșele zidirii, fără cea mai mică alterare a dividendelor și rezervelor lor.

Ca un al doilea isvor comisiunea a luat în combinație *aranjarea unei mari loterii de bani*, care după întărirea statutelor noi și la cas dacă «*Albina*» ori altă bancă mai mare română s'ar angaja la realizarea ei, se va putea aranja fără multă greutate și ar putea aduce un profit de circa fl. 100.000, din care sumă s'ar putea acoperi și întocmirea internă a așezămîntului proiectat.

LUCRĂRILE PREALABILE

Comisiunea, după ce arată deoparte necesitatea ridicării unei case naționale, iar de altă parte modalitățile întocmirii și a acoperii cheltuelilor, trece la specificarea lucrărilor prealabile, ce le crede de lipsă pentru realizarea proiectului, și înaintează în această privință următoarea propunere concretă:

«*Comitetul central va înainta la proxima*

adunare generală propunerea, ca pe partea de către parc a terenului din Sibiiu, Strada Morii No. 6, să se ridice Casa Națională, care să cuprindă :

1. Un muzău istoric al Românilor din patrie, împreună cu colecțiuni arheologice și numismatice și cu o arhivă pentru păstrarea documentelor de interes pentru istoria națională română.

2. Un muzeu etnografic, întocmit cu deosebită considerare la păstrarea motivelor naționale în port și industria română de casă și la dezvoltarea acestui ram al muncii naționale.

3. Biblioteca Asociațiunii, prevăzută cu toate condițiunile de dezvoltare, ce se recer pentru o mare bibliotecă publică națională.

4. Birourile Asociațiunii.

5. O sală mare, care să poată servi pentru prilegeri publice, concerte, reprezentațiuni dramatice și conveniri sociale.

6. Localități corespunzătoare pentru trebuințele societăților române din Sibiiu.

Sumele necesare pentru acoperirea speșelor acestei clădiri se vor acoperi :

a) din fondurile Asociațiunii, cari în sensul literilor fundamentale și al statutelor se pot investi în realități ;

b) din venitul unei loterii de bani ;

c) din colecte și din contribuiriile fundatorilor, precum și din alte donațiuni

Pentru elaborarea unui plan de clădire Asociațiunea va face apel public la arhitectii români și va publica pentru orientare un plan de situație și o schiță exactă a terenului.

INSTITUȚII-MODEL

Anuarul XXXIII al gimnasiului mare public român de religiuina greco-orientală din Brașov, al școalei comerciale și reale și al școalelor centrale primare pe anul școlar 1896—97, publicat de Virgil Onițiu, Directorul școalelor medii, Brașov 1897, Tipografia A. Mureșanu.

Sub acest titlu a apărut un foarte interesant raport de 162 pag. despre mersul învățămîntului în școalele secundare și primare din Brașov, în cursul anului școlar 1896—97.

Școalele secundare românești de peste munți au bunul obicei de a publica regulat la sfîrșitul fie-cărui an școlar un «Anuar» sau «Raport» în care direcțiunile respective dau publicului seamă de tot ce se întîmplă în cursul anului în aceste școli.

«Anuarul» școalelor din Brașov

cuprinde mai întîi un remarcabil studiu despre «Promovarea elevilor» scris de d. profesor *Dionisie Făgărășianu*. Autorul, după ce analizează acest important act din toate punctele de vedere, își concretizează concluziunea în următoarele teze, pe cari consiliul profesoral, cum ne spune «Anuarul», le-a primit aproape neșchimbate:

1. Promovarea este un act pedagogic, prin care elevul se înaintează în clasa, în care poate urmări cu succes instrucțiunea.

2. La promovare să se considere deopotrivă atît interesele elevilor cît și interesele școalei.

3. Ca basă la promovarea elevilor servesc prestațiunile verbale și scripturistice din decursul anului școlastic, carî se resumează în clasificățiunea de la finele anului școlastic.

4. Elevii, cari au ajuns ținta clasei și și-au

însușit în mod suficient din toate studiile obligate materialul prescris pentru clasa, în care se află, trebuie să fie promovați.

5. Compensațiunile, examenele de promoțiune, revocarea promovării și promovările condiționate nu se pot recomanda.

Se recomandă însă, ca profesorii să țină conferințe de clasă și la finele anului școlastic să facă repetițiuni generale, la cari să se considere în prima linie elevii dubii.

6. Dacă promovarea unui elev este dubie, să se încunoștiințeze despre aceasta destul de timpuriu și părinții, ca să poată lua dispozițiunile necesare pentru îndreptarea elevului.

7. Lucrările scripturistice, făcute de elevi în decursul anului școlastic, trebuie să fie de față la conferința, în care se decide despre promovarea elevilor.

8. Stabilirea definitivă a notelor și promovarea elevilor se ține de competența conferinței conduse de director.

a) Promovarea se face de obicei pe baza unei înțelegeri comune și cu consimțământul tuturor profesorilor din clasa respectivă.

b) Casurile, în cari profesorii din motive ponderoase nu pot ajunge la o înțelegere comună, se decid prin majoritate de voturi. Drept de vot au profesorii studiilor ordinare din clasa la care aparține elevul.

c) Directorului i se recunoaște dreptul de a amâna aducerea unei deciziuni definitive, pînă ce își ia informațiunile necesare.

d) Profesorii de studii tehnice au vot decisiv numai la stabilirea definitivă a notelor din studiul lor.

e) La votare profesorii să considere nu atât studiul reprezentat de dînsii, ci mai mult maturitatea elevului peste tot.

9. Examenele de emendare se admit numai în cazuri excepționale, cînd un elev a fost silit prin morb sau prin alte împrejurări, ca să lipsească timp mai îndelungat sau adese-ori de la școală.

Urmează apoi o schiță biografică făcută de d. director *Virgil Onițiu* despre viața și activitatea profesorului *David Almășanu*, decedat în cursul anului, și un discurs funebru, pe care l'a rostit dirigentul școlii reale d. *G. Chelariu* cu ocazia înmormîn-

tări regretatului profesor *Dr. Ioan Bozoceanu*.

Aceste două amintiri sunt însoțite de gravurele decedaților doi profesori.

După aceste articole urmează partea a doua a «*Anuarului*»: *Date școlare*. Aci sunt publicate o mulțime de date foarte interesante. Sub rubrica *Personalul didactic* sunt indicați toți profesorii cu titlurile lor și cu arătarea obiectelor propuse de ei și anume în ce clase și în cîte ore pe săptămînă.

Sub titlul «*Materialul propus în anul școlar 1896 — 97*» este expus, clasă de clasă, planul analitic al fie-cărui obiect de învățămînt. Ca cetitorii să-și facă o idee despre serioșitatea instrucțiunii ce se dă în liceul acesta reproducem la întîmplare materialul din cîte-va studii din cl. VII.

Religiunea. 2 ore (pe săptămînă). a) Cunoștințe dogmatice: Despre religione în genere cu privire la sistemele filosofice. Despre credință. Despre Dumnezeu. Argumentele filosofice despre existența lui. Ființa și însușirile lui Dumnezeu. Sfînta Treime. b) Cunoștințe etice: Partea generală din morala creștină. Etica creștină și filosofică. Despre năsuințe. Destinațiunea omului. Lucrările morale. Despre legi, datorii etc. Carte didactică: *Manual de teologie morală creștinească de Andrei baron de Șaguna*. Prof. *D. Făgărășanu*.

Limba Română. 3 ore (pe săptămînă). Din *Poetică: I. Teoria dramei*. 1. Introducere. 2. Frumosul din lumea reală. — a) Ființa frumosului și formele lui, b) Sublimul, c) Frumosul simplu, d) Comicul. 3) Frumosul în artă. a) Ființa artei, b) Mijloacele artei. 1) Sensibilizarea, 2) Idealizarea, c) Sentimentele estetice, d) Sublimul în artă, special în poezie, e) Frumosul simplu în artă, f) Comicul în artă. 4) Drama ca artă. 5) Psihologia faptelor omenestii. 6) Acțiunea și persoanele dramatice. 7) Impărțirea dramei. 8) Acțiunea comică. 9) Formele comicului. 10) Condițiunile comicului. 11) Baza tragicului. 12) Conținutul tragediei

Macbeth. 13) *Ființa și elementele tragicului*. 14) Caracterul eroului trag. a) Despre caracter în genere. b) Despre caracterul trag. c) Patosul. 15) Deosebirea între caracterul tragic și epic. 16) Insușirile sublimite ale eroului tragic. A) Voința egoistă. B) Voința altruistă. C) Voința altruistă trecând în egoistă. D) Simțimînt puternic. 17) Cusurul eroului tragic. A) Pasiunea necumpătată B) Pasiunea unilaterală. C) Inconsecuența 18) Universalul. 19) Vina tragică. 20) Catastrofa tr. A) Din ce să constea catastrofa? B) Prin ce mijloace să se provoace catastrofa? 21) Ironia tr. 22) Efectul tragediei. 23) Drama proprie. 24) Alte genuri de poezie dramatică: Opera, opereta, vodevilul, melodrama, monodrama, cantata și oratoriu feeria, farsa. 25) Obiectul dramei: A) al tragediei și al dramei prop. B) al comediei. 26) Fabula dramei și dramatisarea ei. A) Fabula tragediei «Macbeth». B) Raportul dintre Macbeth din cronică și din tragedia lui Shakespeare. a) Modificări în privința istoriei lui Macbeth. b) Modificări în privința individualității lui Macbeth. c) Modificări în privința raportului dintre Macbeth și regele Duncan. 27) Materialul dramatic în mintea poetului. 28) Unitatea. A) Noțiunea de unitate. B) Ființa unității în dramă. C) Shakespeare în unitatea acțiunii dramatice. D) Condițiunile speciale ale unității dramatice. a) Unitatea în persoanele dramatice. b) Unitatea în caracterul persoanelor dramatice. c) Unitatea în scopul acțiunii dramatice. d) Unitatea în acțiunea dramatică față de spiritul timpului. e) Unitatea în acțiunea dramatică, cu privire la timp și loc. 29) Părțile constitutive ale acțiunii dramatice. 30) Impărțirea dramei în acte și scene. 31) Forma externă a dramei. A) Stilul în dramă. B) Versul și prosa în dramă. 32) Representarea dramei. 33) Numirile: dramă, tragedie, și comedie. 34) Originea și dezvoltarea istorică a dramei: A) La Grecii vechi. B) la Romani. C) drama creștină. 35) Dezvoltarea paralelă a artei poetice cu a artei constructive. 36) Diferențele produse artistice. *Manual: Dr. Ios. Blaga, Teoria dramei și a oratoriei, manuscript litografat.*

II. *Retorica*. 1) Noțiunea retorice 2) Noțiunea și ființa discursului. 3) Felurile de discursuri. 4) Construcțiunea discursurilor.

A) exordiul. B) dezvoltarea. C) încheierea. D) stilul și predarea.

S'au citit în clasă: Comediile: *Conu Leonida* și *O scrisoare pierdută* de Caragiale; tragediile: *Macbeth* și *Ricard III* de Shakespeare și *Năpasta* de Caragiale; drama: «*Stîlpii societății*» de H. Ibsen. Critica lui Gherea despre *Năpasta*, și mai multe discursuri. S'a făcut câte o compoziție pe lună. prof. — Dr. Ios. Blaga.

Sub titlul «*Lucrări scripturistice din limba română*» «*Anuarul*» publică toate temele sau concursurile ce s'au dat în cursul anului elevilor din cl. V—VII liceală și celor din I—III comercială.

Iată d. p. temele din clasa VIII (prof. Virgil Onițiu).

1. Raportul reciproc dintre istoria și literatura unui popor (disertațiune). — 2. Satirile lui M. Eminescu (aprețiere). — 3. Rolul căldurii în viața animală și vegetală (disertațiune din sfera științelor naturale). — 4. Dare de seamă despre lectura mea privată în semestrul I. — 5. Răsbunarea individuală din punct de vedere etic și psihologic (disertațiune). — 6. Paralelă între Scipio și Hanibal pe baza dialogului de Grilparzer. — 7. Fabulele lui Grig. Alexandrescu (aprețiere).

Concursul în scris din limba română la examenul de «*maturitate*» (bacalaureat) au fost anul acesta următoarele:

1) Comediile lui I. L. Caragiale. — Studiu literar.

2) Raportul dintre om și natură în poezia populară. — Disertațiune.

3) Cari sunt momentele din cari se explică, cum și de ce au putut stăpîni Romanii, un popor atît de mic, în timp de secole întregi pe sutele de popoare mari ale lumii cunoscute pe atunci? — Disertațiunea istorică.

Școalele posed o bibliotecă care conține 6175 de scrieri, în 7624 de vo-

lume și 2043 de broșuri. În cursul anului biblioteca s'a sporit cu 522 de volume, dintre cari 214 cumpărate, restul sporului se compune din *do-națiuni*. Pentru înlesnirea instrucțiunii, școalele au un *Muzeu istoric-filologic* care cuprinde 89 tablouri istorice și 11 obiecte antice; o *Colecțiune numismatică* care consistă din 488 de piese; un *Muzeu de istorie naturală*, un *cabinet fizical*, un *cabinet de chimie și de merceologie*, o *colecțiune de hărți* (74 hărți istorice, 155 hărți geografice și 6 tabele etnografice).

Institutul dispune de un *fond*, (numit Coresi), înființat de directorul și de corpul profesoral *pentru tipărirea de cărți școlare* și pentru trimiterea profesorilor în voiajuri de studii. Din acest fond s'a tipărit anul acesta *Sintaxa limbii latine*, de V. Goldiș (profesor al liceului) și se tipărește acum *Gramatica limbii eline* după *Hartl* de V. Budiu, profesor la liceu.

Școalele mai au un *fond pentru ajutorarea școlărilor săraci și a școlărilor bolnavi*. Anul trecut acest fond consista din 2124 fiorini 90 cr. Anul acesta el s'a mărit prin *do-națiuni* pînă la 2519 fiorini și 27 cr.

Pentru premiarea școlărilor ce s'au distins în muzică, institutul are un fond, «*Bălașa St. Blebea*», care consistă din 319 fiorini 88 cr. Elevii din clasele superioare au o societate de lectură care poartă numele de «*Ioan Popasu*».

În anul școlar 1896/7 societatea aceasta a fost condusă de d-l profesor *Dr. Ioan Bunea*. Membrii ordinari ai ei au fost studenții din cl. VIII și VII gimn. și cei din cl. III și II com., cu totul 105; membrii extraordinari sunt cei din cl. VI și V gimn.

și din cl. I com., cu totul 96. Numărul total al membrilor a fost de 201.

Societatea dispune cu finea anului școl. curent de o avere de 1563 fl. 61 cr., care e depusă la filiala din Brașov a institutului de credit și de economii «*Albina*». Intratele anului fac 341 fl. 22 cr., iar eșitele 384 fl. cr.

Societatea a ținut o *ședință publică*, 13 *ședințe ordinare*, 3 *extraordinare*, în cari s'au cetit mai multe lucrări originale.

În 23 Februarie v. 1897, *societatea de lectură* și-a ținut *ședința festivă* la care asista un public numeros. Această ședință a avut următorul program:

1. *Cuvînt de deschidere*, de conducătorul societății, prof. Dr. Ioan Bunea.
2. «*Hora*», de * * executată de *orchestra* societății;
3. «*Nuvelele lui Vlahuță*», studiu de Ioan Minea (cl. VIII);
4. «*Foae verde*», cîntec pop., exec. de *corul* societății;
5. «*Scipio și Hanibal*», declamațiune, predată de Z. Popovici, Candin David, M. Popovici (cl. VIII gimn.);
6. «*Brașovul din punct de vedere comercial și industrial*», lucrare de I. Lepădat (cl. II com);
7. «*Romanța*» de * * * exec. de *orchestra* «*Ardeleana*» } societății;
8. «*Din prag*», poezie de Vlahuță, declam. de Z. Bîrsan (VIII gimn);
9. «*Fost-ai lele*» de * * * exec. de *corul* «*Cucule*» } societății;
10. «*Ioan la teatru*», anecdotă de T. Speranță, declam. de C. Jurcan (VIII gimn);
11. «*Marsș*», de * * * exec. de *orchestra* societății.

Numărul elevilor din liceu a fost de 325, în școala reală, de 116, în școala comercială 91; apoi în școala primară de copii 446, în școala primară de fete 278, în școala de repetițiune 130, în total: **1386** de elevi, față cu **1281** în anul precedent. Anuarul publică apoi sub titlul «*Clasificațiunea școlărilor*», clasă de clasă, numele tuturor elevilor, locul lor de naștere

religia lor și *nota generală* ce au obținut.

Sub titlul «*Notițe istorice din viața școlară a an. 1896—97*» găsim următoarele:

1. Inceperea anului școlar. — După ce în 31 August v. 1896 s'au ținut examenele supletorii și de emendare, a urmat înscrierea școlărilor în zilele de 2—5 Septembrie v. Duminecă în 8 Septembrie v. s'a săvârșit în biserica Sf. Nicolae din Schei solemnitatea bisericească a invocării Duhului Sfânt pentru începerea anului școlar. După serviciul divin, *la care a participat întreg corpul profesoral și toți școlarii, directorul școalelor medii a deschis în sala cea mare a institutului în mod festiv anul școlar printr'un discurs, în care a stărunit să înpregneze în inima tinerimii în deosebi sentimentul de stimă și iubire către educatorii lor, din care sentiment urmează de sine buna purtare și sîrguința necesară pentru studiu. Tot atunci s'au cetit și legile școlare. — Prelegerile s'au început în 9 Septembrie v. 1896.*

2. Festivități școlare. Duminecă în 22 Sept. v. 1896 s'a serbat după serviciul divin în biserica Sf. Nicolae: *ziua Sfintei Sofii*, a patroanei școalelor noastre, cu sfințirea apei în sala festivă a gimnasiului. Cu această ocaziune D-l profesor *Aurel Ciortea* a rostit un discurs festiv «*Despre ajutorul de sine*».

În 30 Noembrie v. 1896, *ziua Sf. Apostol Andrei*, ca ziuă comemorativă a marelui arhiepiscop și protector al școalelor noastre *Andrei baron de Șaguna*, s'a ținut *exortatiune festivă* de d-l prof. *I. Popca*, *asistînd toți școlarii și întreg corpul profesoral. După exortatiune școalele au participat la parastasul ținut pentru odihna sufletască a mitropolitului Șaguna în biserica Sfîntului Nicolae.*

După obiceiul din anii trecuți s'a petrecut și în anul acesta școlar în sala festivă a școalelor un *act de binefacere împărțindu-se în ajunul Crăciunului în mod solemn haine între școlarii săraci* din partea bisericii Sf. Nicolae, a Reuniunii femeilor române și a doamnei E. Kertsch.

(Va urma).

CHESTIUNEA LIMBELOR ÎN FINLANDA

Oulți dintre cei ce se ocupă cu deosebitele chestiuni naționale din țările europene înclină spre credința, că în fond nu ar fi vorba, decît de modalitatea de a aplica în viața publică a Statelor polinaționale deosebitele limbi într'un chip mulțumitor pentru popoarele cari le vorbesc. Cei ce înfățișează aceste chestiuni prin această prismă le și numesc *chestiuni de limbi naționale*, iar nu chestiuni naționale sau de naționalități.

Acest punct de vedere e îngust. Cu toate acestea, în anumite faze de dezvoltare a unei chestii naționale concrete el este menținut, și e și pentru noi interesant să vedem la ce rezultate au ajuns oamenii

politici cari, pornind din această considerație, au căutat să dea unei chestii naționale o soluțiune în acest sens.

Bărbații de Stat din Austria și din Ungaria au crezut, timp îndelungat, că și ei se pot mărghini a reduce chestia naționalităților din imperiul vecin la proporțiile simple ale unei chestii a *limbelor* deosebitelor popoare.

Și în acest sens, făcutu-s'au încercări multe și variate, mai ales în Austria, dar fără succes. Acum de curînd a luat și contele Badeni anumite măsuri pentru regularizarea «*chestiuni limbelor*» din Boemia și, precum se știe, și această încercare a rămas infructuoasă ca toate eele precedente din acest punct de vedere.

Acest constant eșec în Austria nu poate fi explicat aminteri, decît prin împrejurarea că naționalitățile de acolo au trecut de mult de hotarele înguste ale dreptului limbilor în viața publică.

Ele cer mai mult, pentru că conștiința lor națională e mai dezvoltată. Ele cer a fi recunoscute subiecte sau individualități politice de Stat. De aceea tendința lor principală e *autonomistă*, iar nu *lingvistă*.

Sunt însă țări, unde chestiile naționale se găsesc încă în faza luptelor pentru întrebuintarea limbilor în viața publică.

O asemenea țară e *Finlanda*. Aceasta a și reușit a rezolvi această chestie într'un mod satisfăcător.

* * *

Finlanda avea în 1890 o populațiune de 2,380,100. Dintre acești locuitori 2,048,500 erau *Fini*, 322,600 Svedezi, iar restul de 9000 erau Ruși.

Cu toate că imensa majoritate a populațiunii era de naționalitate finică, puterea publică a țării era, pînă la începutul secolului nostru, în minile minorității svedeze. Aceasta consista mai ales din nobilime, cărturari și din locuitorii litorali și era neasemănat mai cultă, decît masa mare a Finilor, pe care o stăpînea.

Finii erau, pînă în primele decenii ale veacului XIX, un popor mic și izolat, care avea rude etnice în Rusia și Siberia și anume pe: *Careli*, *Vepsi*, *Voți*, *Vetoni*, *Livi*, *Ostiaci* (la Ob și la Irțiș), *pe Voguli* (în Ural), *pe Sirieni și Votiaci*, *pe Mordvini* și *pe Ceremiși* (la Volga). Însă pe toate acesatea ale lor rude Finii și-le-au descoperit mai tîrziu, prin filologia comparată. Tot de aceasta gînte *fino-ugrică* se țin și Maghiarii (cari însă sunt mai apropiați de *Ostiaci* și de *Voguli*).

Finlanda fiind în trecut încorporată la Svedia, Finii nu aveau o istorie națională propriu zisă. Abia reformațiunea a dat

Finilor ocașia a se manifesta literaricește.

Ast-fel pînă în secolul nostru limba finică sau fineză nu avea nici o importanță. Astă-zi? Egalitatea ei de drepturi în viața publică și de la școala primară pînă la Universitate este nu numai teoreticește codificată, ci și practic pusă în aplicare.

Dar nici în Finlanda această egală îndreptățire nu fu realizată fără lupte.

Ca în alte țări așa și în Finlanda, ideia națională n'a pătruns decît în veacul nostru, deși populațiunea finică avea un grad de conștiință națională deja pe timpul despărțirii Finlandei de către Svedia. Poporul însă nici nu se gîdea măcar pe acele vremuri a răsturna domnia politică a celor cite-va sute de mii de Svedezi rămași în țară.

Dar ideile occidentale făcîndu-și drum și în Finlanda au trezit și în Finii sentimentul patriotic și dragostea de popor. Faptul acesta precum și diplomația Impăratului Alexandru I al Rusiei, care, îndată după anexarea Finlandei, se adresa *poporului finic* apelînd la sentimentele sale de loialitate, spre a marca ast-fel o barieră între Finii și Svedezi, au contribuit a deștepta pe deoparte pe Finii la conștiința individualității lor naționale, iar pe de alta a îndemna pe hegemonii svedezi să acorde din timp drepturi naționale populațiunii autohtone.

Ast fel începură Svedezii, din proprie inițiativă a învăța limba finică, a o promova și a-i manifesta simpatii, cultivînd firește și propria lor limbă națională.

Un *Svedez*, *Linsen*, profesor de literatura latină, a început mai întîiu să ridice limba finică la o treaptă literară.

Un alt *Svedez*, poetul *Runeberg*, pătrunzînd firea poporului finic îl cînta în poesii și-i cîștiga simpatiile Svedezilor.

Tot așa a contribuit și filosofia *germană*, mai ales doctina lui *Hegel*, a deștepta pe Finii la viața politică. Această filosofie găsi

în Finlanda un aderent înfocat în *J. W. Snellman*, care proclama în scrierile sale, că *fundamentul fie-cărui Stat trebuie să fie spiritul național*.

Ast-fel ideile și sentimentele naționale le-au fost infiltrate Finilor de către Svedezi într'o limbă străină. Svedeze sunt cele dintîiu îndemnuri de a se cultiva limba finică svedeze sunt primele lucrări etnografice, și istorice asupra poporului finic și tot de Svedezi sunt făcute și cele dintîiu gramatici și dicționare finice.

Ideile cele noi porniseră de la Universitate și în special din sînul tinereții. În 1831 doisprezece tineri și bătrîni universitarii înființează o «*societate literară finică*» al cărei scop era să promoveze dezvoltarea limbii și literaturii finice. Și această întreprindere se bucură de simpatii și sprijinul oamenilor cu vază ai Svedezilor. Societatea aceasta însă n'a făcut, în definitiv, decît să publice operele unui singur om, dar acest om era *E. Lönnrot*, culegătorul poeziei populare finice și creatorul limbii literare moderne a poporului finic.

O limbă care nu avea un trecut literar bine pronunțat, trebuia creată de nou și spre acest sfîrșit, ea trebuia studiată în colibe țărănilor.

În acelaș timp începură să apară publicațiuni filologice despre limba finică de Danezul *Rasmus Rask*, un precursor al lui *I. Grimm*. Epocală însă deveni abia activitatea lui *Lönnrot*, fiul unui sărac croitor sătesc dintr'o singuratică regiune de păduri. El s'a născut în 1802 și deja în anii săi de studiu el colinda țara spre a culege cîntece populare. În 1831 el primi o subvenție de la societatea literară finică și ast-tel el reuși să adune cîntecele epice ale poporului său mai ales în regiunea Carelilor de la Răsărit. În 1835 apărură prima edițiune a acestei colecțiuni sub titlul «*Calevala, sau cîntece carelice din timpurile vechi ale Finlandei*». Publicul nu prea înțelegea

rostul acestei opere. Îl înțelese însă societatea literară, care-l sprijini mai departe, așa că el mai putu să editeze poezii lirice (*Cantelar* sau fata «*cantelei*»), a instrumentului musical finic), proverbe, ghicitori și «*Cîntece magice*».

Mai tîrziu *Lönnrot* fu sprijinit de tineri adepți și izbuti în 1848 să publice *Calevala* în forma în care ea luă apoi, prin traducțiuni în limbi moderne, un loc din frunte între cele mai mari epopee ale literaturii universale. Senzația pe care o produse această epopee în Europa a contribuit foarte mult să-i învețe pe Fini a-și prețui comorile spiritului lor poporan. Tot *Lönnrot* a înavuțit limba finică cu termeni tehnici în spiritul limbii populare, așa că el este considerat ca părintele literaturii finice.

Societatea literară începu să scoată o revistă, «*Suomi*» (numele finic al Finlandei) care trata mai ales chestiuni istorice și lingvistice, și făcea propagandă pentru editarea de cărți didactice finice. Ast-fel conștiința națională creștea și se desvolta mereu.

Dar mișcarea aceasta fu deodată oprită în loc. Guvernorul general principele de *Mencicov* izbuti să convingă pe Țarul *Nicolae*, că această mișcare literară ar fi avînd tendințe revoluționare. Imediat apărură, în 1850, un *Ukaz* care nu mai permitea a se tipări, decît cărți religioase și de economie. Dar idei mari nu se pot nimici prin asemenea mijloace absolutiste.

Deja în 1851 moștenitorul Tronului, *Alexandru*, dădu lui *Al. Castrén* voie să inaugureze un curs de limbă finică, iar în 1860 *Ukazul* fu revocat și Societățile literare finice își începură activitatea cu zel îndoit.

Tot de prin anii 60 datează și avîntul literaturii finice, căreia i-a servit drept fundament egala îndreptățire a limbii finice. În acest timp se întîmplă în Finlanda ceva neobicinuit în State polinaționale. Publicistul

și filosoful *J. N. Snellman* fu chemat în 1863 în Senat și reuși a pune la cale o ordonanțare care dispunea, că deși limba svedeză va continua a fi limba oficială a țării, limba finică este egal îndreptățită cu cea dintiiu așa că toate autoritățile și judecătorii Finlandei sunt obligate a primi acte de la părți în limba finică și au să useze tot de această limbă în relațiunile lor cu populațiunea finică.

Clasa cultă svedeză, mai ales birocrația, a fost rău impresionată de această dispoziție a guvernului rusesc, dar ea se folosi de această învățătură și căută de aci înainte a nu mai da Rusiei prilej să ia inițiativa în această chestie, și ast-fel deja în Dieta provincială din 1863 amîndouă limbile, cea svedeză și cea finică, fură proclamate egal îndreptățite și toată lupta nu se mai da decît pentru chestia, dacă această egalitate să se pună numai decît sau treptat în practică.

Și acolo însă lupta națională se da mai ales pentru școlile naționale. Resultatul acestei lupte este, că Dieta adresă Monarhului o petiție, accentuînd principiul ca în Finlanda fie-care cetățean cult să fie nevoit a ști amîndouă limbile țării. Ast-fel în șco-

lile secundare svedeze să se propună paralel și limba finică, iar în cele finice și limba svedeză. În 1893 erau în țară 8 licee clasice cu limba de propunere finică, cinci cu cea svedeză. Dintre școlile reale 5 erau finice, iar două svedeze. Dintre cele 15 gimnazii 8 sunt svedeze, 6 finice iar 1 utraquist.

Toate aceste măsuri au un caracter *radical*. Numai așa se putea evita o înstrăinare între cele două naționalități. Toate celelalte școli au fost și sunt înființate după aceste considerații de echitate națională.

La Universitatea țării cursurile în limba finică devin tot mai numeroase. În viața publică amîndouă limbile sunt egal îndrituite și respectate.

Din această scurtă expunere rezultă lămurit, că dacă chestia limbilor în Finlanda s'a rezolvit relativ repede și în mod satisfăcător aceasta se datorește înțelepciunii minorității dominante de odinioară: *Svedezilor*.

Păcat, că în alte țări polinaționale minoritățile dominante nu se pot înălța la asemenea vederi și fapte drepte și echitabile!.....

I. G. G.

SITUAȚII ȘI REFLECȚII

In chestiunea națională lucrul principal este trecerea mișcarea a însuși masselor, pentru a căror drepturi se reclamă activitatea politică.

Chestiunea națională română suntem deprinsi a o privi drept o luptă a *tuturor* Românilor, strînși într'o falangă impene-trabilă, care menită este să țină departe și să respingă atacurile ce tind la stîrpirea Românilor din regatul maghiar.

Și totuși multe elemente viguroase lipsesc din această tabără. Arareori auzim

amintindu-se numele unor ținuturi populate de Români, și atunci, nu ni se prezintă ochilor, ca niște locuri unde conștiința națională și deci lupta contra tendințelor de a oprima acest sentiment ar fi început a-și urma cursul dictat de natura lucrului, de o neștiință primitivă de apărare.

Vreau să înțeleg între acele locuri în prima linie *Marmăția* sau *Maramureșul* și ținuturile ce o înconjoară, a căror locuitori sunt lăsați la o parte din ori-ce considerațiune naționalistă.

Am accentuat nu de mult (1) *vina* ce o purtăm noi și *cauzele* cari au creat această indiferență națională și ca o continuare mă voi nisui a accentua și unele greșeli generale, cari au contribuit foarte mult, ca părțile noastre să fie considerate de *terra incognita* și privite ca neaccesibile pentru un entusiasm național.

Trei scăderi mai mari voi aminti: *separatismul provincial, exclusivismul confesional și spiritul certăreț al Românilui*.

Le voi analiza toate pe rând și voi face concluziunile logice, se înțelege numai scurt și în liniamente generale.

Sentimentul național devine treptat mai viguros și pronunțat, îndată ce bazele lui să razimă pe o *cultură* națională. Și că acest principiu nu are nevoie de nici un comentariu mai detaliat, se poate vede din o simplă privire a raportului ce s'a dezvoltat la toate popoarele între *cultură* și *naționalism*. În Europa apusană, unde progresul pe toate terenurile a fost mai repede, acolo este leagănul ideii naționale. Regatul român numai așa s'a putut forma, că bărbați munteni și moldoveni, crescuți în școlile Apusului, reintorcându-se în patria lor, ideile cistigate le-au împămîntenit, și idealul lor a fost *unirea* fraților, cari în decursul istoriei se aliau cu Turci, Tătari, etc., unii contra altora. Aceste frământări în sinul națiunii române dintre Carpați și Marea Neagră au încetat în timpul din urmă și rezultatul unirii este un regat înfloritor, un Stat organizat după principiile moderne, și grație culturai, care înaintează cu pași uriași, România este respectată pretutindenea.

Noi, deși crescuți între împrejurări analoage cu a fraților din Regat, pînă azi încă nu ne-am putut emancipa din parantesele separatismului provincial, am neglijat spiritul de corp, și a fost excepțiune și întâmplare, cînd am plecat toți pe aceiaș cărare.

În Transilvania, unde în serviciul culturii și a chestiunii naționale s'au găsit cele mai febrile și mai timpurii forțe, unde în deosebi de la adunarea de pe «*Cimpul*

libertății» închegarea intereselor inteligenței cu a poporului de rînd și unitatea în dezvoltarea culturală a luat proporțiuni tot mai mari, observăm mărginirea acestui curent între grănițele Ardealului. Se înființează cea mai de valoare și cea mai mare asociațiune culturală română «*Astra*» care încă nu și lărgeste activitatea în afară de Ardeal.

Unde au trăit atîți prelați străluciți, cari nimic n'au pregetat să facă pentru interesele naționale, un gimnaziu din Blaj, «*Roma mică*»! excelentul institut din Brașov, au fost tot atîția factori culturali, din cari s'au dezvoltat mii și mii de bărbați luminați, cari s'au înrolat la «*Astra*» și cultura națională a luat un avînt puternic.

Și-au uitat însă toți acei bărbați, că peste frontierele ce despart Transilvania de Ungaria se află frați de ai lor, cărora împrejurările maștere nu le-au permis și nu le-au oferit fericirea de a primi o cultură în limba lor, sau prin țări străine, unde de pe catedre se propagă șovinism, și astfel neposedînd ei ideile ce natural s'au dezvoltat în Transilvania, nici nu le puteau nutri. Abia acum după atîta amar de vreme *Astra* a spart zidul chinezesc și a îmbrățișat în sinul său pe toți Românii de sub coroana sfîntului Ștefan.

Împrejurările materiale mai bune ale fraților ardeleni și zelul atîtor și atîtor luminați bărbați reintorși de prin Roma și de pe aiurea, a înlesnit *creșterea* tinerimei din popor, prin o mulțime de *fundațiuni*, din cari apoi ajutorăți, tinerii își luau calea prin Apus, se întorceau cu cite un capital de cunoștințe, pe cari apoi cu un zel neobosit le plantau în mijlocul poporului din care au eșit. Ingustimea de vederi însă se observă și aici. La acele fundațiuni favor numai (? Red.) cei din *diecesă*, ori în cazul cel mai bun *transilvănenii* în genere pot obține.

Nu mai puțin de condamnat a fost la noi *exclusivismul* confesional. Avem numeroase fundațiuni. Noi însă Maramureșenii și cei din jur nu avem nici un drept la ele. De la fundațiunile greco-catolice din Blaj suntem eschiși prin faptul că nu suntem transilvăneni. De la colosala

(4) Vezi No. 4 din «*Liga Română*», 1897.

fondațiune Gozdu suntem ținuți departe din considerațiunea că nu suntem ortodoxi! Las la oparte frecările zilnice cari fără nici un rost decurg între cele două confesiuni. Trăim într'o eră, cînd nu e vorbă de lupte confesionale, ci în care ideia conducătoare — caracteristica veacului — este ideia națională, principiul de naționalitate, și deci deosebiri confesionale nu numai că sunt fără nici un sens, dar sunt chiar absurde și ridicole. Toți suntem de *legea românească*, și aceasta deci trebuie să fie *norma* acțiunilor noastre în ori ce direcțiune.

* * *

Evident deci, că separatismul provincial și distingerea aceasta confesională între Români și Români a dat naștere la o înstrăinare oare care a unor părți față de altele și s'au format jumătate atitea partide, pe cîți suntem. Cultivarea naturală în spirit național nu și-a putut arunca fluxul bine-făcător peste toate provinciile locuite de Români, ci au rămas grupuri provinciale lipsite de o *unitate de interes* și *principii* conducătoare, bine definite. Iar unde împrejurările materiale sunt mai slabe, unde poporul e sărac și nu s'a putut face nimic pentru ridicarea nivelului cultural, pentru dezvoltarea mîndriei naționale, acolo timpul a înroenit poporul, lăsîndu-l înăbușit de spinii șovinismului maghiar și a desnaționalisării

Așa stăm noi. Fala individuală, mîndria de rasă și simțul național a rămas timpit la noi, pentru că nimeni nu ne-a întins vr'odată mîna, să ne atragă în sinul lor. Crescuți prin școale ungurești, unde istoria noastră națională e obiect de hulă, iar eroii noștri glorioși sunt reprezentați ca bandiți ordinari, era natural, că nu puteam ține pas cu frații din Transilvania și Banat, cari, de și nu în măsură destulitoare, dar totuși, pe lingă toată casna adversarilor de ai împiedica în mersul lor, și-au dobîndit o cultură națională, care înaintează mină în mină cu naționalismul Neavind fundațiunile noastre, eschiși fiind din sinul celor-l'alți frați, noi am fost vecinic condamnați a nu trece

marginile Maramureșului, ci a ne desvolta în aerul infect al maghiarizării și a pierde tot mai mult în putere și inteligență. Dacă mai adaog, că Românii de aici multă vreme au gemut sub episcopatul rutean de la *Muncaci*, și că ast-fel nici preoțime n'a avut care să fie abilă de a concepe aspirațiuni naționale, soarta noastră e și mai explicabilă.

Voi aduce două exemple, cari vor dovedi întru cit-va, că nu sunt toate povești ce spun.

Nu de mult, inteligența marmațiană *a pus basă unui internat*, pentru creșterea băeților fără mijloace din popor. Cîte greutăți a avut să sufere în această întreprindere a sa, numai Dumnezeu știe Nici barem materialicește nu s'a putut asigura existența acestui institut, merit să devină o *școală națională*. Ca să se poată totuși susține de pe o zi pe alta, era silit să primească și *streini*, cari considerînd disciplina ce era acolo, bucuroși plăteau o taxă, din care apoi se putea întru cit-va acoperi și spesele celor l'alți.

Cu 2—3 ani în urmă comitetul internatului s'a adresat la un institut transilvănean, care tocmai puse 200 fl. în perspectivă de ajutor cultural, cu rugarea să fie împărțâșiți ei de acest beneficiu, căci de cît ori cine alții ei au mai mare necesitate de acel sprijin. La aceasta li s'a răspuns că... nu sunt transilvăneni.

În fața inundării Ovreilor Galițieni cari sub oblăduirea ungurească vin ca lăcustele asupra noastră, amenințînd cu totală nimicire materială poporul nostru, cîți-va membrii mai nobili la sentimente, oameni fruntași ai inteligenței de aci, voind a ridica un institut de credit aci între Români, s'au adresat la cel mai de frunte institut românesc, cu scopul de a intra în legături cu el, să-l sprijinească în întreprinderea lor, căci ei răspund cu a-verea lor proprie la ori-ce urmări eventuale. De cîți-va ani s'a întîmplat acest lucru și... nici pînă azi n'au primit barem *răspuns*, fie de ori-ce natură, de și bărbați de încredere și cu poziție înaltă socială.

Că nici pe teren cultural nu ne-am putut organiza, escluși fiind de la ori-ce

beneficii, cu ajutorul căruia am putea cerceta institute, unde să ne împărtășim de cultură românească; că nici pe teren economic și material nu ne putem smulge din starea în care ne aflăm, sunt de vină infertilitatea locului, tendința puternicilor zilei de a ne cotropi, și la acestea se mai adaugă *indiferentismul conaționalilor noștri*.

Rar găsești la noi bărbați din clasa inteligentă să știe ceti și scrie românește corect, căci mulți în viața lor poate n'au prins carte românească în mână. Și apoi niște oameni de soiul acesta, să se însuflețească pentru chestiunea națională? E și naiv și dureros a întreba..... Generația mai tânără din popor, în timpul din urmă a făcut un progres înbucurător. Toți cari ies din școalele profesionale toți știu scrie și ceti binișor, și, spre cea mai mare bucurie, m'am convins în multe locuri, că poporul se ocupă cu cetirea foilor române și formează *grupuri*, unde apoi se strâng și cetesc împreună și cărți populare. Acesta e un fenomen înbucurător, căci ne suride ca o rază de deșteptare națională, îndată ce în sinul poporului se va desvolta gustul de a ceti și prin aceasta i se va lărgi cercul de vederi și va fi atent la desfășurarea luptelor pentru asigurarea națională, se va deștepta și va privi în jurul său, descoperind surprins *starea*, în care se află.

* * *

Anormalitățile, ce au stăpînit spiritele la noi pînă mai acum, s'au înmulțit cu o nouă anomalie, mai dăunătoare și mai de condamnat, decît toate. Este desbinarea acelor, pe cari ne-am fost deprins cu toții a-i vedea luptînd unul lîngă altul cu zel și abnegațiune, fără preget și fără frică de pușcării. Că amintesc acest lucru nu intenționez nici cea mai mică lovitură contra nimănui. Vreau numai să trag două concluzii din el.

Pe timpul, cînd politicienii noștri frunțași lucrau în conțelegere, și cu o nobilă rivalitate; pe timpul grelelor dar frumoaselor zile de la Cluj, valul chestiunii naționale s'a lătit peste toate colțurile locuite de suflare românească.

Prin Marmația și jur poporul vorbea despre martirii condamnați, la ani de pușcărie, ca de niște zeci din povești. «*Nu se poate, ziceau țărani noștri, ca oamenii accia învățați și cumiți să se lase băgați în temnițele ungurești, dacă n'ar ști că dreptatea și Dumnezeu este cu ei.*»

Această concluzie făcută chiar la noi, e un semn vădit, că poporul devine conștiu, că e afară din lege asuprit. În el răsare dorul de o luptă oare-care în asigurarea și dobîndirea a ceea-ce-i compete. Și dacă azi încătușarea politică și social-economică îl împiedică de a-și manifesta acest dor de o viață mai dreaptă, mai românească, mai scutită de limbile rele, ce ni le pun cu de-a sila în gură, cine poate contesta, că miine acest popor va deveni garda cea mai vitează a naționalismului sugrumat și că cu timpul Maramureșul va deveni ceea ce a fost în veacul al XIV-lea și mai înainte, o provincie română demnă de a se numi *Mama Moldovei*? Cele 72 comune române din Maramureș nu se pot maghiariza cu o suflare din cornul șovinismului. Ceea ce veacuri a existat neatins, va rămîne și mai departe inviolabil: limbă, obiceiuri, tradiții și lege, caracter specific și greață de agesturi.

În mijlocul unei astfel de generale însuflețiri bubuesc tururile în partidul național. Cearta se lățește repede, ca tot ce-i rău, și poporul stă uimit! Oamenii populari devin semnul întrebării. Unele nume erau vrăjitoare de tot. Pe un membru din comitet chiar în Sighet tinerimea l-a primit cu cel mai mare entuziasm, expunîndu-se să fie chiar trîniți din limba maghiară la sfîrșitul anului!

Ce nu face popularitatea! Unele persoane fermeceau în calea lor.

Astăzi? Toți se întrebă uimiți: Ce-i? Causă? scop? mijloace? armistițiu? oboșală? abzicere? schimbare de front ori de plan? Popularități răsuflăte, entuziasm scăzut, desbinări nefericite și în urma certelor paralisarea tuturor forțelor de acțiune. Unii apelează la strîngerea rîndurilor, alții la împrăștierea lor; unii propagă pace și iubire, alții imploară perire

de inaniție proprie spirituală. Toți cer pace și toți ascuțesc săbiile.

Nicăeri nu se face atita lux politic ca la noi. Atitea partide, cite jurnale; nu vezi două să lucreze în înțelegere. Par'că n'ar fi numai o chestiune română; par'că n'am fi cu toții pe aceleași bănci de suferință; par'că n'am avea stabilit un program; par'că am avea timp de pierdut cu noui grupări politice după toate culorile curcuboului....

Ziare cât de multe nu strică, numai aibă intențiuni bune; căci contribuie la propagarea și nutrirea naționalismului. Numai disciplina din partid restabilă; numai armonia în comitet, pot restabili dispoziția publică enervată și desgustată pînă la extrem. Recunoașterea greșelilor e caracteristică oamenilor mari. Căci diferențele ivite între cutare ori cutare om eșit în public, nu sunt vina aceluia, care a pășit cu ele în publicitate, ci a acelora, cari s'au opus aplanării acelor divergente în discrețiune, chiar cu jertfirea ambițiunii personale, ori altor combinațiuni. Venerabilul Ureche a zis: « Să lăsăm pe cei tineri în frunte; eu voi lupta cât îmi vor ține puterile și ca soldat de rînd. » Aceasta va să zică iubire de neam; naționalism adevărat.

Și ce a urmat din certe?

Resultatul acestei desbinări între bătrîni, a împărțit și tinerimea în două tabere, cari mai mult se urăsc una pe alta de cum se urăsc aceia, ce ne subminează existența națională. În sînul tinerimei lipsește *unirea, conțelegerea*, și ast-fel nu poate fi la adevărata ei înălțime.

Pentru unitatea Germaniei *Burschenschafturile* au desvoltat o muncă uriașă. În toate acțiunile politice mari elementul tinerimei a fost tot-d'aună demn de a se numi «viitorul unei națiuni.» La noi alt fel.

Și cât nu ar putea face tinerimea în etatea cea mai liberă de griji și necazuri și cea mai plină de entusiasm tot-d'odată.

În vacanța călătoriile prin ținuturi mai «incognite» prin aranjarea de *petreceri* și *representațiuni teatrale*, nu numai ar trezi în confrății mai delăsați simțul de corp și gustul de artă și cultură, dar

ar incheia tot-d'odată o legătură de *simpatie* cu oamenii locului și în eventuale acțiuni ar conta la un *sprîjin* moral, și ar ridica încetul cu încetul întreaga masă la nivelul aspirațiunilor generale. Nu ar mai exista în scurtă vreme elemente pierdute și scoase din calcul ci împreună am forma peretele național.

În schimb la acestea, obiectul de predilecție al tinerimei este «polemia ziaristică» declarațiunile multe (făcute ce e drept de unii numai atunci, cînd cuțitul ajunge la os) timbrarea de trădători, renegați, agenți, etc., fără însă de a putea găsi o basă la toate acestea. Cînd în cercul tinerilor transilvăneni și bănățeni ajung cîți-va tineri de prin părțile *marmațiene, sătmărene* ori *selăgiene*, unde dialectul diferă și simțimintele sunt în fașă, pe acei tineri îi ridiculizează, se feresc de ei, în loc să-i atragă în cercul lor, nu se încred în ei, nu-și dau silința a-i orienta în lucruri, își uită de faptul că societatea încă este o *școală* și consideră de *pierdut*, ceea ce e însă numai *neglijat*. Așa că de multe ori apoi astfel de tineri stau departe de locul unde toți ar trebui să se unească. Ne fac cu de-a sila «terra incognita.»

Fără muncă sistematică nimic nu se poate ajunge. Ast-fel rezultă, că apoi și ca bărbați maturi, cînd ajung tinerii notabilități în societate, nu merg pe o cărare, iar fără unire, putere nu-i.

Dacă am făcut această diagnosă a stărilor, — defectoasă și numai în miniatură, — este, ca să atrag atențiunea asupra unui lucru pe care toți îl observă, îi cunosc daunele în cea mai mare parte, dar abaterea de la el nu o contemplează. Dacă voi să atrag atențiunea frățească a celor ce duc rolul de inițiativă și conducători, este ca să scuz întru cât-va starea noastră, stare, în care dacă ne găsim nu e tocmai exclusiv vina noastră. Nu-i vorbă, ori-cine poate răspunde, și tot cuvîntul, că neactivitatea noastră, slăbiciunea inteligenței și idolisarea prieteniei false și otrăvitoare cu compatrioții noștri de viță nobilă, acestea sunt cauzele, ce ne-au scornit numele de «*pierduți*» și *necunoscuți*. Dar iară va găsi la loc ori ce cugetător serios și cele relevate de

mine. Va justifica faptul, că oamenii de pe la noi, — căci sunt puțini, cari în timpul din urmă încep să nutrească și idei naționaliste — când stai de ei să aboneze un ziar român, îți răspund că acolo numai certe poți găsi, de care nimeni nu e curios.....Și va recunoaște ori-cine, că știm fi și iubitori de cultură și setoși chiar după ea, când își va reaminti, că «*societatea pentru crearea unui fond de teatru român*» la 1882 — pe lângă toată slăbiciunea materială — a dus de la noi 800 fiorini....Și în viitor încă nu vom rămâne cu mâinile în sân, conform puterilor, numai nu le fie lene celor-l'alți conaționali a arunca cite o privire și spre noi.

Să delăturăm separatismul teritorial, confesional și mai știe Dumnezeu ce fel de separatism. Și să cunoaștem o singură lege «*legea românească*,» cum zice poporul. Să părăsim odată exclusivismul

păgubitor, și în locul lui terenul să-l o cupe norma generală de *frați în suferință și principii*. În chestiunea națională română lupte de partid și frecări individuale nu au loc. Nu e vorbă de putere și opoziție la noi. Toți suntem pe băncile suferinței; toți suntem mențiți să formăm garda de apărare a națiunii române. Armonia în luptă e suprema cerință. Cine o turbură, nu se poate manifesta de adevărat Român, acela calcă principiul cristalisat în maxima «*viribus unitis*», care e gravată în coroane împărătești! Nici un element să nu lipsească din rîndurile luptei noastre. Să ne cunoaștem unii pe alții și să ne ajutăm, căci numai ast-fel vom putea grava în cartea vieții numele de Român și-l vom face să răsune tot mai mult, ori cite valuri ar trece pe d'asupra lui.

Maramureș, Iulie, 1897.

V. M.

BCU Cluj / Central University Library Cluj NAȚIONALITATEA OVREILOR

Observații asupra broșurii: „Die Juden, eine Nation, von Jakob Kommer. Czernovitz 1894.“

Un membru al «*Academiei Române*» ne trimite acest articol:

S în secolii trecuți erau foarte puțini Jidani prin țările locuite de Români. În secolul acesta, al nouăsprezecilea, s'au înmulțit într'un mod îngrijitor, mai ales prin Bucovina și prin Moldova. Au inundat incoace cu deosebire din Galiția și din Rusia.

În Moldova și Țara Românească, după ce se uniră aceste două principate într'un singur Stat cu o constituțiune liberală, se îndirjiră Jidanii îndată, și începură a-și manifesta intențiunea de a fi considerați și tratați întru toate deopotrivă cu Românii, dar nu ca Români, ci ca Jidani sau

Evrei ori Israiliți, cum le mai place a se numi. Despre vre-o asimilare cu Românii prin grai și căsătorii nici vorbă; aceasta nu intră în vederile Jidanilor, cel puțin nu în ale dirigenților lor. La ei rassa, neamul, naționalitatea sunt contopite într'una cu ritul lor religios, cu religiunea lor. Religiune mosaică sau talmudistă și popor sau neam jidovesc este tot una; una fără de alta nu există.

Această exclusivitate de rassă sau de neam n'a rămas neobservată și ne urmărită de dirigenții Românilor din Moldova și apoi din priucipatele unite. Aceștia se încredințară curînd, că Jidanii speculă numai pe Români, întrebuițînd toate chipurile, permise și nepermise, spre a

atrage în posesiunea și proprietatea sa toată averea mișcătoare și nemișcătoare a Românilor.

Abia trecură cite-va decenii de când Jidanii se încuibară în număr mai mare prin Moldova, mai cu seamă prin orașele și târgurile ei dintru început, și banii Românilor, odoarele lor, casele și moșile lor trecură ca prin farmec în mâinile și la dispozițiunea Jidanilor, fără de a oferi Românilor în schimb pentru aceasta nici amicie, nici simpatie, nici aplecare spre asimilare prin grai, cultură și căsătorii. Dirigenții Românilor ajunseră dar la convingerea, că Jidanii n'au numai de cuget să se hrănească printre Români, dar că tind într'acolo ca să-i depozideze de tot avutul lor, de bani, case și pământ, și că sunt așa dar pentru ei un pericol economic și național de o însemnătate ne mai pomenită; prinseră deci a lua prin legiuiri cite-va măsuri de apărare și de înlăturarea pericolului.

Aceste măsuri curat economice și de apărare națională, supărară cumplit pe Jidani; ei se văzură împiedicați prin ele în urmărirea scopurilor lor. Incepură deci a răzni și a scrie în contra Românilor și a-i denunța prin presa Europei culte, nu ca pe unii ce se apără de un pericol amenințător, ci ca pe niște persecutatori, și încă nu din altă cauză, ci numai din a diferenței de religie și de rit. Deplasară deci cestiunea într'atita, întru cit Jidanii căutau să facă dintr'o cestiune curat economică și națională, o cestiune curat religioasă, arătând pe Români ca netoleranți nu ai abuzurilor și ai speculelor mîrșave, ci ai religiunii și ai ritului lor.

Să fim însă juști! Jidanii aveau rezon din punctul lor de vedere, fiind-că la ei religie și rit și naționalitatea sunt un singur concept, o singură noțiune, una și aceeași pe deplin, pe cînd

la Români, precum și la alte popoare, religie și naționalitatea sunt două concepturi de tot diferite unul de altul. La Români, ca și la alte popoare, membrii cari constituiesc neamul, naționalitatea, pot avea diverse și diferite credințe religioase ca și sociale ori politice, dar sunt uniți nedisolubil unii cu alții prin același grai, prin aceeași manifestare intelectuală exprimată în el și depusă în literatura lui, și apoi încă și prin cite un teritor propriu.

La Jidani însă este alt-fel! La ei rassa, neamul, naționalitatea și unitatea ei sunt exprimate și păstrate numai prin confesiunea lor mosaică și talmudistă, iar nu și prin graiul de conversare, nici prin vre-un teritor propriu. Fă pe Jidan să-și părăsească confesiunea, și prin aceasta l-ai deslipit de neamul său, de naționalitatea sa, și l-ai trecut printre membrii națiunii aceleia, al căreia grai îl vorbește și pe al căreia teritor trăește.

Deci Jidanii, făcînd dintr'o cestiune economică și națională o cestiune curat religioasă, au purces aicea tot cu acea speculă, ce o întrebuițează mai în toate afacerile lor economice; ei adică au căutat și caută necontenit să facă pe lumea cultă să creadă, că ei sunt persecutați nu pentru neomenia, mîrșevia, egoismul și exclusivismul lor fără margini în afacerile lor economice și naționale, ci pentru credința lor mosaică și talmudistă și pentru ritul lor!

Românul ar zice la aceasta cu proverbul său: «Unde dai și unde crapă!»

Această lipsă de sinceritate, de bună credință la Jidani, această deplasare a cestiunii a întăritat și mai tare pe Români din Moldova asupra neomeniei Jidanilor, lucru care a produs cite-va conflicte neplăcute printre Români și Jidani prin unele orașe.

Ast-fel de conflicte neplăcute se ară-

tară și în Cernăuți prin unele grădini publice între anii 1866 și 1870, din cauză că unii Jidani mai înflăcărați fluerau pe musicanții veniți din Moldova spre concertare în timpul tirgului mare de S-tu Petru, pe cînd Românii îi aplaudau. Jidanii și în Bucovina prinseră la inimă și seînbărbătară, de cînd se promulgase în Austria constituțiunea liberală din Februarie 1861.

Sub ast-fel de stare a spiritelor agitate am făcut în August 1869, o călătorie la București.

La începutul lui Septembrie m'am întors îndărăt la Cernăuți, însă nu deadrepiul, ci prin Iași, Botoșani și Mihăileni. De la Iași am plecat seara cu căruța poștii. De consoț în tot parcursul călătoriei am avut pe un Jidan cu numele Löbel din Bacău. Un fiu de al lui studia la gimnaziul superior din Cernăuți și era școlarul meu de limba românească; era tânăr, capabil și sirguincios.

Bătrînul Löbel încă era bărbat deștept, cu multe cunoștințe și membru al alianței israelite din Paris. Cu el mi-am petrecut teată noaptea în convorbiri asupra chestiunilor celor mai arzătoare de pe timpul acela, politice, sociale, religioase și naționale. Era dar lucru firesc ca să vorbim și despre conflictele dintre Românii și Jidanii din Moldova, precum și despre scopurile alianței israelite.

Löbel, ca și ceilalți Jidani, nu vedea în conflictele Românilor cu ei vre-o luptă economică și națională, ci numai o chestiune religioasă israelită; dar din apărările ce le făcea Jidanilor și din imputurile ce le arunca Românilor îndată m'am convins că alta înțelegea el prin chestiunea religioasă israelită, și alta înțelegeam eu prin o chestiune curat religioasă, privită numai din punctul de vedere al credinții, al dogmei și al ritului religios, dar, ca să nu curmăm discuțiunea din cauza diver-

sității noțiunilor asupra unei chestiuni religioase și să fim nevoiți a petrece împreună în căruța poștii o noapte lungă în tăcere și poate încă și în supărare, am adoptat eu punctul lui de plecare și am conversat ast-fel cu mult interes și cu mare plăcere pînă în ziua mare. Mărturisesc că mult am învățat de la el. Era o mulțime de lucruri, despre care eu mai înainte n'aveam nici o cunoștință; era o lume nouă de idei și de vederi, în care mă introducea; de aceea îl și ascultam cu foarte viu interes, și numai din cînd în cînd îl intrerupeam spre a cere lămuriri asupra unor lucruri, sau spre a mi îndestula curiositatea asupra altora ce părea a le trece cu vederea, sau că nu voește a le atinge mai de aproape.

În resumat concis iată ce am aflat de la el și cu ce mi-am îmbogățit cercul cunoștințelor și mi-am lărgit orizontul vederilor mele!

Israeliiții, zicea el, sunt răsbindiți prin toate țările și trăiesc printre toate popoarele de pe fața pămîntului, fără de a avea între sine altă legătură decît numai religiunea și ritul ei, ast-fel după cum sunt stabilite în biblie și în talmud. Limba bibliei și a talmudului însă nu o vorbesc între olaltă; pe aceasta o înțeleg numai foarte puțini, dar cu toții o știu cîți se folosesc de ea numai la rugăciuni; la predici însă, precum și la conversare între sine se folosesc de graiurile popoarelor printre cari locuesc. Abia în timpul mai nou se încearcă unii dintre Jidani a face din graiul nemțesc, corupt de ei prin o schimoșire și pronunție deosebită și prin un amestec de cuvinte străine, un grai jidovesc propriu și național modern.

«Tot în timpul mai nou s'a înființat în Paris o dirigență centrală a întregului neam jidovesc din lume sub numele de alianța israelită universală. Această alianță

are sub patronagiul său și sub direcțiunea sa toate interesele culturale și de asistență ale tuturor Jidanilor din lume; ea a înființat prin toate orașele principale ale acelor țări și Staturi, unde se găsesc mai mulți Israeliti, cite o sucursală sau filială care, mai fără prepus și stingherire, să poarte grijă de apărarea intereselor naționalilor, de dobîndirea egalei îndreptățiri pe toate terenurile vieții publice, și care să stăruiască ca și Israeliti să fie considerați pretutindena ca popor egal cu celelalte popoare constitutive ale acelor Staturi și țări.

«Alianța israelită a întâmpinat totdeauna și întâmpină neconținut o mulțime de greutăți și piedici întru urmărirea scopurilor sale. Aceste obstacole îi vin cu deosebire de la biserica papală, de la organizarea vechiă a staturilor, mai ales a celor mari și puternice, și de la credințele și prejudețele învechite și înrădăcinate ale diferitelor popoare. Alianța israelită și-a propus deci, ca prin viu graiu, prin diverse scrieri și prin presă, ba chiar și prin societăți secrete, să atace, să zguduiască încetul cu încetul și apoi să surpe organismul vechi al bisericii creștine și al staturilor constituite pe principiul stărilor, sau al națiunilor dominante, și apoi pe ruinele acestora să construiască alt-fel de societăți cu organisme noi sociale, cu o nouă religie și cu o nouă morală.»

Auzind toate acestea, îndată mi s'a sugerat în minte cugetarea: oare nu cum-va scrierile lui Strauss și ale lui Renan, ale socialiștilor, comuniștilor, și ale nihilistilor n'ar fi alta decît niște manifestațiuni ale tendințelor și scopurilor ce le urmărește alianța israelită?

Intr'această ordine de idei s'a mișcat povestirea și conversarea noastră de o noapte întreagă.

La întrebarea mea, că ce se va alege

de Israeliti și de dirigența lor centrală actuală, dacă se va produce odată acea învălmășeală haotică în credințele, în instituțiunile și în organismele sociale de astăzi, interesantul meu interlocutor mi-a răspuns cu o siguranță uimitoare, că tocmai atunci puterea acestei alianțe va fi mai covârșitoare, fiind-că va fi triumfătoare; că ea va continua să existe și mai departe ca privighetoare asupra noilor formațiuni sociale, și că Israeliti se vor organiza și ei în societăți particulare, mai mari sau mai mici, pe teritoriile pe unde se vor afla, și vor susține și mai departe, în deplină libertate și nestingherire lupta de existență cu ceilalți concurenți la apucarea și folosirea bunurilor pămîntești.

Ori-cît de fantastice, de cutezătoare și de nerealisabile s'ar părea aceste planuri și ținta la prima vedere, ele n'au putut a nu face o impresiune puternică asupra mea și să-mi captiveze cugetarea asupra lor. De repetite ori și timp foarte îndelungat am fost atras de ele și am meditat asupra lor. Mișcările politice, socialiste, comuniste, nihiliste, etc., de prin diferite țări și de pe la diversele popoare din lume, îmi tot aduceau aminte de conversarea avută, și mă întăriau în presupunerea, în credințe chiar, ca într'adevăr exista un plan și un țel în toate aceste mișcări și zbuciumări.

Această conversare m'a făcut și mai atent atent asupra mișcărilor politice, sociale și economice din țara mea natală Bucovina. Aici s'au încuibat de la introducerea erei constituționale, de la 1861, dar mai ales de la strîmtoririle Jidanilor din Rusia încoace, o mulțime de ei nu numai prin orașe, dar și prin sate. În Cernăuț se observa printre fruntașii jidanilor o activitate febrilă tinzînd într'acolo ca să fie puși alătura întru toate cu ceilalți locuitori din țară. Prin anul 1868

și 1869, după ce constituțiunea nouă a imperiului și a țărilor trecuse prin mari încercări și cumpene grele și prinse a se consolida prin nouile legiuri constituționale din 21 Decembre 1867, Jidanii formară în Cernăuți un club și cuib politic, numit al constituționalilor sau al fidelilor constituțiunii, pe nemțește «der Verfassungstreuen.» Intr'acest club, situat într'o casă din Strada Domnească de Sus, se discutară o mulțime de chestiuni, între altele, și modul cum să se poarte Jidanii de acum înainte, și ce scopuri politice să aibă în vedere?

Printre membri clubului se formară în privința aceasta două curente, unul al radicalilor și impetuoșilor, și altul al moderatilor și circumspecților.

Radicalii și impetuoșii, văzându-se în limanul constituțiunii imperiului, crezură că a sosit timpul, ca și Israelii să-și dea pe față, fără rezerve, toate dorințele inimii și toate planurile, visurile și idealurile lor. De unde mai înainte israeliții erau priviți pretutindenea numai ca *confesiune* și încă ca confesiune desprețuită și netolerată, acuma, prin constituțiunea imperiului, erau puși pe aceeaș treaptă de egalitate cu toate celelalte confesiuni creștine din imperiu. Nici o deosebire între o confesiune și alta.

Odată, ajunși la această egalizare pe deplin îndreptățită și garantată prin constituțiunea imperiului, Israelii din curentul radicalilor și impetuoșilor și-au zis: «Oare de ce să nu mai facem un pas înainte? Constituțiunea nu garantează locuitorilor imperiului numai egala îndreptățire *confesională*, ci și pe cea *națională*. Israelii încă sunt un popor, și încă un popor ales a lui Dumnezeu, o națiune ca toate națiunile din imperiu. De ce oare să nu pretindem și noi drepturi egale cu celelalte națiuni și pe terenul național? De ce oare să nu pretindem

și noi o dezvoltare curat națională prin școale naționale și într'o limbă națională?»

Cam așa argumentau radicalii și impetuoșii.

Moderatii și circumspecții însă îi admonestară zicându-le: «Nu, fraților! nu-i bine așa; e prea de grabă; încă n'a sosit timpul pentru realizarea acestei pretențiuni! Noi încă nu suntem pregătiți pe deplin pentru aceasta. Unde avem noi teritoriile noastre naționale, țara noastră națională, precum o au, sau pretind că o au celelalte națiuni? Unde avem noi agricultori cari să ne cultive pământurile? Mai așteptați ca să ni le procurăm și pe acestea! Și apoi să nu uitați că, deși suntem după constituțiunea imperiului egal îndreptății ca toate celelalte popoare din el, totuș în ochii acestora, în deprinderile și moravurile lor încă nu sunt considerați ca egali cu ele. Lăsați dară, mai îngăduiți ca timpul să șteargă și aceste rămășițe ale vederilor și prejudețielor vechi și înrădăcinate, și atuncea vom putea pași cu siguranță înainte și pe calca indicată de voi!»

Intr'aceste două ordini de idei a urmat timp mai îndelungat, discuțiunea între membrii clubului fidelilor constituțiunii. Erau momente în cari radicalii și impetuoșii învingeau și repuneau cu numărul pe cei moderați și circumspecți, fără însă de a-i putea lumina și convinge. În fine, după amarnice desbateri și grele încercări, isbutiră moderatii, și circumspecții de a-și impune vederile și de a face să triumfeze de astă-dată direcțiunea lor.

Un fost învățacel al meu în limba românească de pe timpul profesoriei mele (1861—1875) la liceul din Cernăuți, cu numele Ensir Schärf, mă ținea pe mine pe cînd eram custode al bibliotecii țării (1871 și 1875), în curent cu cele ce se petreceau în clubul israelit.

Toate acestea mă interesau foarte mult

mai ales de cînd cu memorabila și interesanta convorbire nopturnă cu Löbel din Băcău, și mă tot împingeau a admite și a crede, că tot trebuie să fi fost și un simbur real în descoperirile acelu membru activ al alianței israelite universale.

Dar și aceste lupte interne și familiare dintre Jidanii noștri n'au rămas fără de nici un efect pentru urmărirea scopurilor ce le aveau în vedere bărbații din curentul radicalilor și impetuoșilor. De atunci datează ca Jidanii din Cernăuți și de prin celelalte orașe ale Bucovinei au prins a lipi placate, avisuri, înștiințări, țidule mortuare, etc., scrise cu litere jidovești, dar nu în limba ebraică ce nu o înțeleg, ci în graiul lor comun de conversare.

Pe timpul acesta, în anul 1872, a apărut în Lipsca din maestra pană a lui David Frideric Strauss o scriere foarte interesantă sub titlul: *Der alte und der neue Glaube, ein Bekenntniss.* — Credința cea vechiă și cea nouă, o mărturisire.» Această carte a stîrnit mult colb în jurul său și a făcut mare zgomot în lume, și cu deosebire printre Israelii din Bucovina.

Nu mult după aceasta am primit în anul 1875 din Băcău o carte românească compusă într'un stil nu prea curat românesc de fostul meu învățacel A. Löbl sub titlul de «*Elisa și Achiba.*» Această carte este interesantă și s'ar gusta mai cu plăcere, dacă ar fi scrisă într'un graiu corect românesc. Tendința ei însă este de a se arăta superioritatea Jidănilor asupra Creștinismului; deci încă o scriere făcută în scopurile alianței israelite universale.

Aceste două cărți iarăș m'au făcut să mă ocup din nou cu ideile desfășurate în numita conversare nocturnă și să văd în ele nu fantasii, nici visuri, ci realități parțiale dintr'o realitate viitoare, mare și impunătoare.

Trecură iarăș ani. Se discutase prin presă bine-voința puterilor mari din Europa și posibilitatea înființării în Palestina a unui Regat Jidovesc și colonizarea Jidanilor de prin țările creștine în el, se propuse emigrarea Jidanilor în America, coloni-*area* preriilor, a cîmpiilor deșerte, cu ei, ba chiar și crearea în părțile acestea, în Argentina mai cu seamă, a unui Regat Jidovesc Mulți Jidani porniră chiar într'acolo, dar numai spre a se întoarce îndărăt pe alte căi. Mai ales Jidanii din Rusia, din România și din Austria erau îndemnați să plece într'acolo, fiindcă neconținut se jeluiu prin presă, că ar fi persecutați în aceste țări și că nu le-ar merge destul de bine pe acolo. Dar lucru curios! Cu cît erau îndemnați mai tare spre emigrare din aceste țări, de chin după zisa lor, cu atîta mai cu dragoste se adunau de pe aiure și se cuibăreau prin ele.

Intr'o convorbire cu niște bărbați însemnați din mijlocul Jidanilor cernăuțeni asupra posibilității și probabilității înființării vre unui Regat Jidovesc în Palestina, sau în America, îmi spuse unul din ei, că aceste țări nu întrunesc cele mai bune condițiuni de existență pentru locuitorii unui Stat; temperatura anuală nu-i pe acolo destul de proporțional distribuită; rîuri sunt puține, configurațiunea terenului nu destul de plăcută și atrăgătoare, chiar pămîntul pretutindeni nu-i destul de mînos și apoi oftînd cu jale, adause, țări și locuri mai frumos înzestrate de natură și mai binecuvîntate de Dumnezeu de cît România, Basarabia, Ucraina, Podolia, Galiția, Bucovina și Ungaria nu sunt alte pe fața pămîntului!»

«Așa și este! răspunsei eu, dar ce folos, că aceste țări au din vechime stăpînii și proprietarii lor!»

«Nu face nimica!» replică interlocutorul, «și Jidanii au aici moșii și case,

și poate cam tot într'o proporțiune cu ceilalți locuitori, dar alta-i hiba la noi. Noi Jidanii n'avem agricultori și poate nici aptitudinea spre acest fel de ocupare și tocmai această scădere este, poate, una din cauzele cele mai de frunte, că nu se poate înjgheba un Regat Jidovesc nici în Palestina și nici în America!»

Nu mult timp după această întrevedere și convorbire, numai ce se răspîndi vestea că baronul Hirsch a înființat în Austro-Ungharia o fundațiune de unsprezece milioane de florini v. a. cu scopul, ca din veniturile ei să se sprijinească la studii agricole fii de Jidani din Galiția și din Bucovina. S'a pus dar temelia, și încă o temelie groasă și grasă, pentru crearea unei clase agricole jidovești în părțile noastre.

Iată, mi-am zis eu acuma, multe din cîte am auzit tot nu vor fi fost vorbe goale; tot trebuie să existe vre-un scop bine determinat și lămurit, și un plan amănunțit și bine chibzuit pentru realizarea acestui scop!

La întrebarea, ori de un atare scop

ar fi justificat de împrejurări și îndreptățit cu năzuință și tendință, mi-am răspuns îndată, fără șovăire, că da, și că zace în ființa luptei pentru existență dintre om și om, precum și dintre popor și popor, că fie-care să caute și să chibzuiască toate mijloacele mai potrivite și mai îndeminatice pentru asigurarea existenței sale și a bunului său trai chiar și atunci, cînd aceste mijloace n'ar fi tocmai dintre cele mai alee; acestea pot fi reprobate de morala creștină, dar sunt admise de practică zilnică. Deci și Jidanii cîte le fac, le fac cu îndreptățire și justificare din punctul lor de vedere, cei l'alți indivizi ca și popoare, văzînd și cunoscînd aceasta, dacă nu se opun, dacă nu intră în lupta de concurență cu toată energia și stăruința, admit și ei nu numai îndreptățirea scopului, dar și justificarea mijloacelor întrebuintate pentru realizarea lui, după principiul: *Volenti non fit injuria!*

(Va urma)

CRONICA GENERALA

FEDERALISMUL IN AUSTRIA ȘI MAGHIARII

Politica austriacă s'a înfundat. *Nemții* fac obstrucționism parlamentar, convoacă mari întruniri poporane de *protestare*, iar dacă li se interzic întrunirile pe teritor austriac, ei trec hotarul în *Bavaria*, — și se sfătuesc acolo sub protecția legilor germane.

Cehii se prepară pentru o mare adunare a întregului popor. Ei consideră concesțiile ce le-a făcut guvernul Badeni drept *inceputul* unei ere noi și amenință, că de cum-va guvernul va refuza a satisface dorințele lor de ordin constituțional, ei au să înceapă o strașnică agitațiune anti germană și ostilă și guvernului.

Slovenii de la Sud sunt foarte activi și cer guvernului să introducă și pe teritorul

lor dispozițiuni în privința limbelor naționale după modelul celor aplicate în Boemia. La aceste pretențiuni foarte legitime, se revoltă Nemții de la Sud (din Stiria, Carintia etc.) și amenință cu o campanie de proteste violente.

Italianii din Trentin își tocesc călcăile alergând pe la Viena și stăruind de contele Badeni să-i delimiteze politicește de Nemții din Tirol și să le acorde, pe teritoriul lor propriu, un grad de autonomie. Badeni le promite marea cu sarea și-i trimite acasă să se înțeleagă cu guvernatorul Tirolului, care însă îi ia repede și le declară, că Badeni i-a pus în vedere să nu-și piarză vremea cu pretențiunile Italianilor. Numai *Polonii* și *Rutenii* tac. Polonii — pentru că cearta le vine la socoteală. Numai când apele Austriei sunt turbure, Polonii reușesc a face pe Parlamentul din Viena să voteze *pe seama țării lor (Galiția)* milioane de fiorini adunate din contribuțiunile tuturor națiilor imperiului. Rutenii nu zic nimic. Nu pentru că n'ar avea și ei cuvinte a se plînge și a pretinde drepturi, — ci pentru că Polonii le țin călușul în gură și nu lasă să zică circ.

Din toate aceste certuri și frământări se degajează necesitatea imperioasă a unei reforme *in sens federalist* a constituțiunii austriace. Nici odată n'a fost federalismul mai puternic accentuat în presa națiunilor din Austria, ca de astă-dată. Convingerea, că imperiul habsburgic nu va putea eși decît *federalizat* din această haotică stare, devine tot mai generală.

Firește, că Ungurii sunt inaccesibili pentru asemenea convingeri. Așa d. p. zicea *Magyar Hirnap* mai zilele trecute, că «*federalismul nu este sfîrșitul încurcăturilor austriace, ci începutul sfîrșitului Austriei.* De sigur! Și organul maghiar nu întîrzie a recomanda Austriei rețeta maghiară pentru resolvirea conflictelor naționale!.....

DESLEGAREA CHESTIUNII ORIENTALE

Cu tema aceasta se ocupă o celebră revistă engleză «*Quarterly Review*» dezvoltînd ideea, că nu prin creare de «*Stătuțe mici autonome*» ci prin împărțirea *Turciei*, după cum s'a împărțit Polonia, între puterile europene, se va putea restabili pacea în Orient și se va putea deslega cu succes și în mod durabil chestiunea orientală. Autorul spune alt-cum, că aceasta nu e ideia sa, ci a fostului ministru de externe austro-ungar, contele *Andrassy*, care înainte cu două-zeci de ani voia să rezolveze chestia orientală pe calea aceasta.

Pentru a-și motiva serioșitatea propunerii sale, autorul se provoacă la provinciile anexate de Austro-Ungaria, *Bosnia și Herțegovina* unde s'au făcut minuni. (!) Tot ast-fel de minuni s'ar putea face în toate provinciile Orientului, *dacă ele s'ar împărți ast-fel: Albania și Macedonia să o primească Austro-Ungaria, Siria și Egiptul firește Anglia, iar Armenia și Asia Mică să fie a Rusiei.*

Autorul crede, că în direcțiunea aceasta s'a statorit o înțelegere secretă între *Monarchul Austro-Ungariei și Țarul Rusiei*, de aceea zice că o intervenire personală a reginei Victoria ar fi foarte folositoare și ar accelera deslegarea chestiunii orientale după receptul acesta.

Rămâne acum, ca concertul european cel atit de *unit* în vederi, să înceapă noi tratative pe baza acestei propuneri, pentru restabilirea «*păcii*» în Orient!.....

SOLIDARITATEA GERMANILOR

Cetitorii noștri vor fi aflat din ziarele cotidiene, că 830 de profesori dintre cei 1.000 ai *tuturor* Universităților din Germania au trimes Universității germane din Praga o adresă de simpatii și solidaritate

Nemților din Boemia. De și trimisă Universității, adresa aceasta era îndreptată populațiunii germane. De oare-ce textul ei nu a apărut tradus în nici un ziar românesc, îl reproducem în cele următoare. El sună ast-fel:

«In lupta grea și mare, pe care Germanii Austriei sunt nevoiți a o purta pentru existența lor națională și pentru pozițiunea lor legitimă (?) în vechea, de către ei (!) întemeiată și mai ales de ei susținuta monarhie habsburgică, — Universitatea din Praga, cea mai veche dintre Universitățile germane, a ridicat un bărbătesc cuvânt spre a accentua, pe cale legală, marile primejdii cari o amenință pe ea, străvechea reședință a culturii germane, și pe întreg poporul german în Boemia și Moravia.

Subserișii profesori defnilitivi ai Universităților din imperiul german exprimă colegilor venerabilei Universități surori din Austria cele mai călduroase și mai vii simpatii pentru atitudinea lor, și îi încredințează, că milioane de cetățeni din imperiul german, pătrunși de sentimentul naționalității, sunt solidari cu dînșii.»

Iată și cite-va din cele 830 de nume iscălite în această importantă adresă: *E. von Bergmann* (celebrul chirurg), *Hans Delbrück* (istoriograful), *Hertwig* (fiziologul), *H. Kiepert* (cartograful), *T. Mommsen* (marele istoric), *Paulsen*, *G. Schmoller* (economistul), *T. Curtius*, *Marquardsen*, *Strümpell* (internistul), *A. Weissmann*, *T. Ziegler* (patologul), *Kirchhoff* (fizicianul), *Kuno Fischer*, *E. Gegenbaur*, *M. Fürbringer*, *Ernst Haeckel*, *O. Lorenz*, *F. von Es-march*, *W. Flemming*, *C. Lamprecht*, *H. Lipsius*, *W. Wundt*, *L. Brentano*, *Naunyn*, *Roentgen*, s. a. s. a. s. a.

Cînd toate ilustrațiunile literelor și științelor din imperiul german intervin în acest mod pentru cauza națională a Nemților din Boemia, cu cît mai virtos ar trebui

oamenii *noștri* cari stau în țara noastră în primul plan al literelor și al științelor să se intereseze de cauza celor cite-va milioane de Români ce luptă, cu ultima lor sforțare, pentru cauza neamului nostru?

Din nenorocire, mulți din bărbații noștri de litere și științe nu poartă *nici un interes* acestei cauze și o consideră adesea drept o chestie artificială. Atitudinea savanților germani în cauza națională a Nemților din Boemia ar putea servi multora dintre oamenii noștri drept o instructivă pildă.

ADUNAREA GENERALĂ

«ASOCIAȚIUNII TRANSILVANE.»

Asociațiunea aceasta culturală a Românilor din Transilvania își va ține anul acesta adunarea ei generală în orașul *Mediăș*, în Transilvania.

Adunările aceste generale ale numitei Asociațiuni sunt tot-deauna adevărate serbări naționale, la care participă un mare număr de Români din toate unghiurile Transilvaniei, a Banatului și a Țării Ungurești propriu zise.

Ar fi un semn de interesare națională, dacă noi, cei din România, am merge și noi ca oaspeți la aceste serbări ale culturii românești de peste munți. Cu chipul acesta s'ar desvolta și cimentata mai mult legăturile de comunitate etnică între noi toți, și Români de peste munți s'ar simți mai mult încurajați în lupta lor pentru o cultură națională.

Facem pe fie-care an fel de fel de călătorii în străinătate. Trecem cu trenurile, ca fulgerele, prin Transilvania, și afară de «*mehet*» —urile conductorilor maghiari, ni se pare, că alte sunete nu s'ar fi auzind în acea țară.

Ce ne-ar costa adică dacă ne am opri din cînd în cînd în cite un punct locuit

de Români și am căuta să ne informăm la față locul despre raporturile etnografice, politice și culturale?

Să nu pierdem ocazia de astă dată, și să mergem, toți cei ce avem putință, ca să asistăm și noi la această importantă adunare. Putem fi siguri, că toți citi vom merge, vom fi primiți cu brațele deschise de către frații noștri atit de dornici de a ne vedea și a ne stringe cu dragoste minile.

Pentru orientarea celor ce se vor hotări a asista la această adunare, notăm că orașul *Mediași* e pe linia *Brașov-Cluj-Buda-pestă*, așa că poți merge cu ori-ce tren care face linia aceasta.

Iată și programul oficial al adunării din acest an, care se va ține în zilele de 15 și 16 August (*Sînta Maria și ziua următoare*).

Ședința I.

Vineri, în 27 August 1897 st. n. la orele 11 a. m.

Ordinea de zi:

- 1) Deschiderea Adunării generale.
- 2) Raportul despre activitatea comitetului în decursul anului expirat.
- 3) Alegerea comisiunilor de cîte 3 membrii:
 - a) pentru examinarea raportului.
 - b) pentru examinarea rațiocinului pro 1896 și a proiectului de budget pro 1898;
 - c) pentru încassarea taxelor de membrii.
- 4) Raport în cauza modificării statutelor:
- 5) Propuneri eventuale.
- 6) Disertațiuni.
- 7) Raportul comisiunii pentru înscrierea de membri.

Ședința II.

Simbătă, în 28 August st. n. la orele 10 a. m.

Ordinea de zi:

- 1) Deschiderea ședinței.
- 2) Verificarea procesului verbal din ședința I.
- 3) Rapoartele comisiunilor exmise în ședința I.
- 4) Disertațiuni.

5) Intregirea comitetului central.

6) Defigerea loculii pentru proxima adunarea generală.

7) Dispozițiuni pentru verificarea procesului verbal.

8) Incheierea Adunării generale.

Se observă, că eventualele disertațiuni au să fã prezentate presidiului Asociațiunii în scris cu 8 zile înainte de adunarea generală.

TEMERILE MAGHIARILOR

Ziarele ungurești urmăresc cu încordată atențiune desvoltarea crizei de Stat din Austria și începutul unei analoage crize în Ungaria. Obstrucțiunea, la care s'a dat opoziția din Camera maghiară în tot timpul din urmă, împiedecînd ori-ce operă legislativă și discreditînd adînc parlamentarismul unguresc, și eșecul pe care l'a suferit pînă acum reînoirea pactului dualist dintre cele două State ale monarhiei vecine, a pus în cele din urmă și pe Maghiari pe gînduri.

Presa opoziționistă caută să se desbare de ori-ce răspundere și ridică amare acușațiuni în potruva guvernului Bânffy, re-proșîndu-i că *din pricina lui (!)* Ungaria a fost și ea tîrîtă în grava criză prin care trece Austria.

Chiar și «*Alkotmány*», organul clericalilor maghiari, face un tablou foarte posomorît pentru ori-ce suflet de patriot maghiar. Iată d. p. cum se tînguește ziarul din chestiune:

«Criza prin care trecem noi, (Ungaria) nu e o simplă criză ministerială, de partid, sau parlamentară, ci o adevărată criză a constituțiunii maghiare. E vorba nu numai de frîngerea opozițiunii, ci de dărîmarea întregii constituțiunii maghiare. Este pre-gătirea acelei mari și generale crize constituționale care din spre Austria amenință întreaga monarhie»

ARMENII ȘI ROMÂNII.

Cetim în «*Tribuna*»: Cine mai știe de *Armenii* din Ardeal și Ungaria, ca de un popor, cu individualitate națională? Și totuși guvernul maghiar nu numai că le respectă limba, ci li-o și cultivă. Era și e și acum vorbă să li-se deede un episcop propriu în — Gherla. Dar avem și alte dovezi, că guvernul gugulește pe Armeni, tocmai precum prigonește pe Români.

La gimnasiul de Stat din *Elisabetopole*, precum apare din anuarul acestuia, *limba armenească* s'a propus și în anul expirat, ca studiu extraordinar. *Limba română însă nu s'a propus*, deși gimnaziul e situat pe teritoriu locuit în majoritate de Români, și deși a $\frac{1}{5}$ parte dintre elevi au fost *Români* (22 între 110), pe când *Armeni* nu se indică să fi fost nici unul!

Și mai drastică e situația la liceul de Stat din *Gherla*. Aci asemenea s'a propus *limba armenească* prin un instructor special. De limba română însă nici pomenire, deși între elevii liceului (245 la număr) mai mult ca jumătate au fost *Români*.

E scandalosă aceasta mașteră tratare a limbei românești în școlile Statului, mai ales dacă ne gândim, că ea constituie și o flagrantă încălcare a legii de naționalități!

CROAȚII ȘI UNGURII

Cetim în «*Gazeta Transilvaniei*»:

La Moscova se va întruni în curând *congresul internațional al medicilor*, la care și Ungaria va fi reprezentată. Incidentul acesta a dat naștere la un nou *conflict* între *Unguri și Croați*. Croații adevărați voesc și ei să fiă reprezentați la congres în mod de sine stătător. Medicii maghiari văd în aceasta o vătămare a «ideei de Stat maghiar» și au protestat la guvern. Ei voesc adevărat, că singuri să reprezinte nu numai Ungaria și Transilvania, ci chiar și Croația.

Pofta aceasta însă a șoviniștilor unguri se pare, că de astă-dată nu li-se va împlini. După cum este informat «*Magyaország*», însuși și ministrul unguresc de interne și cel al instrucțiunii publice s'au văzut siliți să declare medicilor maghiari, că pe terenul instrucțiunii și salubrității publice Croația este autonomă și astfel guvernul unguresc nu va putea împedeca pe Croați de a-și trimite reprezentanții lor deosebiți la congres. Medicii unguri nu sunt mulțumiți cu atât, ear soții lor șoviniști îi îmbărbătează să meargă înainte pe calea apucată și să nu sufere o astfel de «încălcare a dreptului de Stat maghiar». Urmarea de sigur, nu va putea fi alta, decât un nou blam pentru șoviniștii unguri atât de scîrboși și netoleranți.

LICEUL DIN SUCEAVA (BUCOVINA)

Raportul anual al liceului gr. oriental din Suceava arată, că acest institut a fost cercetat în anul școlar 1896 — 97 de către 570 de elevi, dintre cari 302 erau *Români* iar restul de 268 străini. *Anul trecut numărul elevilor români era de 120*, așa că sporul în acest an e mare și îmbucurător, dar cu toate acestea el nu reprezintă proporțiunea adevărată de școlari, pentru că *Suceava* și împrejurimile sunt locuite aproape exclusiv de o populațiune românească, așa că numărul elevilor români ar trebui să fie cu mult mai mare decât a celor de alte naționalități.

Societatea «*Scoala Română*» lucrează cu mult zel; ei îi se mulțumește sporul elevilor români în acest liceu și tot ea va avea să stăruiască ca liceul din Suceava să primească din ce în ce un timbru mai românesc sub raportul naționalității elevilor săi.

 ISTORIE, ETNOGRAFIE, CHESTII SOCIALE

NEO-IDEALISMUL

Instrucțiunea noastră, mai ales de origine franceză, a creat și la noi în țară curente materialiste din ce în ce mai pronunțate. O parte din idealurile ce frământau pe oamenii noștri de la începutul renașterii noastre politice s'au realizat, din generațiunea următoare însă s'au cam pierdut simțirile și gândurile ideale ce animau și dadeau tărie predecesorilor noștri. Azi prea adeseori dai de oameni cari își fac un fel de titlu intelectual ori de câte ori au ocazie să se afișeze cu ostentație drept materialisti, intransigenți și prin urmare drept contrari ai ori-și-căror idei mai presus de îndeletnicirile și plăcerile fizice.

Nu i vorbă, pînă la un punct aproape toată Europa a străbătut în timpurile din urmă o epocă a celui mai extrem realism. Dar dacă concepția unilaterală realistă constituie o slăbire a națiunilor occidentale, această slăbire devine la popoare tinere o primejdie. Dacă azi în Occident religia, morală, concepția dreptului, etc., sunt într'o permanentă criză, o asemenea criză la noi are efecte mult mai dezastruoase decît în Occident, pentru că la noi individul își găsește mai cu anevoe un echilibru moral într'o asemenea epocă, decît în Apus.

Dar curentul extrem realist pierde deja, în Occident, pe zi ce merge, din forța lui.

Simptomele acestui reviriment sunt multiple și variate. De unde mai înainte lumea nu lua în seamă, atît în teorie cît și în practică, decît realitatea pipăibilă; nu accentua în știință și în filosofie decît experiența și cerea ca și arta, în loc de a da opere de o ideală unitate, să nu producă decît mosaicuri: opere cari aveau să dovedească cît se poate de convingător origina lor realistă; de unde mai înainte religiunea fu batjocorită, respinsă și înlocuită cu o credință în perfecțiunea omenească, o altă religiune — astăzi toate acestea con-

cepții nu mai au farmecul pe care-l aveau pe la mijlocul veacului.

Lumea a obosit de aceste doctrine, cari nu pòt să mulțumească sentimentele adînci ale firei omenești.

De ani de zile se aud deja sunînd din Franța fanfarele unui nou idealism. Un critic de talentul lui *Brunetièr*e mărturisește o puternică credință în acest idealism al viitorului. Tot din o asemenea credință a pornit mișcarea, pe care o provocă, acum cîți-va ani, *Paul Desjardins* cu scrierea sa *Le devoir présent*. Acum de curînd se făcu *Eduard Rod* apostolul de frunte al acestui idealism al viitorului.

Anul trecut d. Rod publică un articol în care arăta, că naturalismul e mort, că direcția realistă dă mereu înapoi și că mult zeflemisitul idealism capătă o nouă putere. *Le roi est mort vive le roi*. Rod e deja atît de sigur de această transformăție, încît crede necesar a atrage atenția idealistilor să se ferească de exagerațiuni mistice cari îngropaseră idealismul de prin anii treizeci și patruzeci.

Asemenea voci se aud și din Engllitera. Aici se constată de vr'o zece ani încoaci, un fel de renaștere a filosofiei idealiste germane. Și nu e vorba numai de *Kant*. ci tot așa de cultivați sunt și *Fichte*, *Schelling*, *Hegel*. Pe cînd în Germania nu se mai vorbește de *Hegel*, în Engllitera s'a dezvoltat o veritabilă școală hegeleană.

Cu toate aceste simtoame se poate afirma, că un puternic curent idealist nu va porni din Engllitera sau din Franța, pentru că în aceste două țări s'a ivit în secolul trecut și în cel present curentul realist, care în Engllitera s'a numit *materialism*, iar în Franța *positivism*.

Aceasta se vedește mai ales din caracterul mișcării idealiste din Engllitera: ea nu arată semnele unui sistem independent și capabil de o dezvoltare proprie; ea este mai mult un fel de *arhaism*, cam în genul în care îi succese acum cîte-va decenii lui *Trendelenburg* să dea filosofiei lui *Aristotel* o nouă viață. Ar și fi o contradicție isto-

rică, dacă tocmai din Anglita, patria empirismului, ar porni o puternică direcție a unui nou idealism. Mai ales că acolo e încă determinantă autoritatea marilor empiriști *Locke, Mill, Smith, Bentham*, s. a., iar dintre elevii lor *Herbert Spencer* este acela care exercită azi acolo cea mai mare influență.

Acest argument istoric poate fi invocat, deși cu mai puțină siguranță, și față de Franța.

De pe vremea lui *Descartes* încoaci, idealismul nu s'a manifestat în Franța decât în cele dintii decenii ale secolului nostru. El fusese introdus de d-na *de Staël*, care stătea sub impresiunea filosofiei germane. Această mișcare idealistă fu sistematizată de *Victor Cousin*, care era și el un elev al idealistilor germani *Schelling* și *Hegel*, deși el se manifesta mai mult ca eclectic. Din această cauză, școala lui *Cousin* nu constituie în istoria modernă a Franței o epocă, ci numai un episod. Nici unul dintre adepții săi *Barthélemy St. Hilaire, Jules Simon, Caro*, s. a. nu a lăsat după sine vr'o înrîurire durabilă. Poate, *Renan*.

Tot așa și începuturile de astăzi ale neo-idealismului francez au mai mult un caracter de episod. E vorba mai mult de un curent de modă, decât de o mișcare profundă, — ceea ce și corespunde caracterului pe care l'a avut dezvoltarea intelectuală a Franței în secolul nostru.

Mișcarea neo-idealistă din Franța este parte directamente mistică, parte predispusă spre misticism și are un caracter de o pronunțată ostilitate față cu știința.

*Brunetièr*e își inaugură mai anii trecuți programul său idealist cu celebra sa formulă despre *falimentul științei*; *Fuvis de Chavannes* face misticism și numără mulți adepți, neo-catolicismul al cărui reprezentant de frunte este *Melhior de Voguè*, este și el o formă a noului curent idealist; tot așa neo-budismul și simbolismul.

Desjardins declară lămurit, că nu ne putem bizui pe știință, și compară dezvoltarea acestei noi mișcări intelectuale cu marșul obositor al unui călător prin păduri, în cari numai din depărtare mai pătrunde câte o rază slabă: *ideia binelui*.

Ce prognostic se poate face acestui neo-idealism?

Mai întâiu termenul *idealism* e rău ales pentru această diversitate de tendințe. Dacă e, ca cuvîntul idealism să nu fie lipsit de sensul său adevărat, atunci el nu poate însemna decât: o concepțiune bazată pe un fundament științific, pentru care spiritul trebuie să fie izvorul firei, o concepție care își reprezintă lucrurile din lume din punct de vedere antropocentric și se simte stăpînită de idei.

Însă, precum materialismul n'a fost în Germania decât un episod, așa și idealismul în Franța, a astfel că e mult mai probabil că neoidealismul, despre care Francezii visează astăzi, de fapt în Germania se va desvolta mai ales că și analogia istorică pledează în acest sens.

Dar nu numai acest argument se poate invoca. Sunt și alte simptoame cari fac probabilă această idee, și d. *Dr. Kronenberg* după care ne orientăm în această schiță, înșiră cu deosebire trei fapte. Întii de unde pînă mai deunăzi interesul filosofilor era absorbit aproape exclusiv de cercetări naturaliste, azi în primul plan sunt problemele psihologice și etice, cari țin de domeniul ideal.

Mai importante sunt apoi încercările ce se fac în timpul din urmă în Germania spre a se ajunge la o concepție uniformă a lumii. Aproape nici una din aceste încercări nu se face în direcții positiviste sau materialiste. Doi filosofi, *Wundt* și *Paulsen*, cari se disting prin o precauțiune aproape scheptică în opiniunile ce emit, sunt de acord întru a declara concepția idealistă drept unica posibilă.

În fine și cercetările istorice lucrează în aceiaș direcție. Viul interes de care se bucură azi filosofia lui *Kant* nu pornește din considerarea, că filosoful de la Königsberg ar fi fost precursorul pozitivismului, ci din reflecțiunea că *Immanuel Kant* este cel mai mare etician și întemeietor al idealismului.

G. I.

MIȘCAREA SOCIALISTĂ AGRARĂ ÎN UNGARIA

În istoria Ungariei întîlnim maimulte revolte țărănești. Așa, e cunoscută revoluția Maghiarilor și Românilor sub conducerea

țăranului *George Dozza*. Motivul ei, la început, era confesional (în contra Turcilor,) iar mai târziu economic, așa că ea se îndrepta în cele din urmă în contra nobilimei ungurești dărîmîndu-i castelele și ucigînd pe mulți fruntași ai ei.

Revoluțiunea românească sub *Horia, Cloșca și Crișanu* avea și ea motive economice, dar mai ales naționale. Nenumărate palate aristocratice au fost prefăcute în ruine și o mulțime de *nemeși*, de nobili, au trebuit să cază sub securea revoltaților Români.

Azi Ungaria iarăși pare că se găsește în ajunul unei revoluțiuni țărănești.

Numărul țăranilor proletari s'a înmulțit în timpul din urmă în mod îngrozitor în Ungaria. Aceștia se năimesc la nobili, pentru că ei nu mai au nici un petec de pămînt propriu. Muncitorii agricoli despre care e vorba sunt mai ales *secerători*. Ei locuiesc pe moșiile întinse, pe așa numitele *latifundii*, ale magnaților unguri, și sunt destul de bine organizați. Ei au, pe fie-care moșie, unde se găsesc, un vătav al lor, care se numește *aratógazda*. Acesta face în numele secerătorilor contractul pentru munca cîmpului, mai ales pentru seceriș, cu proprietarul. Munca li se plătește în roade naturale ale cîmpului. Fie-care secerător primește o anumită cotă-partă. Une-ori se întîmplă că această parte ce li se cade muncitorilor e destul de mare ca să le satisfacă trebuințele de hrană pe luni de zile.

Dar vorba e, că secerătorii trebuie să muncească, pentru această simbric în *natura*, ori de cîte ori stăpînul moșiei are nevoie de brațele lor, așa că ei sunt de fapt cu desăvîrșire la discreția lui și nu se deosibesc mult de *iobagii* de ordinioară. Așa d. p. fie-care muncitor trebuie să lucreze un număr de zile în cursul anului *fără nici o simbric* și mai e dator să ducă la curtea nobilului un

număr anumit de găini, giște, rațe, ouă, etc.

Natural că în asemenea împrejurări era lesne ca agitațiunea socialistă să prinză rădăcini. Un popor stors pînă la os se aruncă ușor în brațele celui d'întii agitator, care știe să-i înfățișeze în culori vii situația lui actuală, și să-i promită raiul pe pămînt dacă va asculta de învățăturile evangheliei economice socialiste.

Cu chipul acesta, o mare parte a țăranimei ungurești a fost convertită la socialismul agrar și anul acesta ea a încercat deja să pună la cale o grevă a secerătorilor de pe cîmpiile Ungariei.

Guvernul însă, aflînd la timp despre acest plan, a angajat cîte-va mii de secerători din alte părți ale țării și i-a expediat la toate acele moșii ai căror muncitori s'au pus în grevă.

Măsura aceasta a administrației a înverșunat și mai mult pe greviștii agrari, și în urma ei s'au produs deja nenumărate mici conflicte între ei și între jandarmi.

Mișcarea aceasta e, precum se vede, adîncă și pornește din colosală aglomerație a pămîntului productiv în cîte-va latifundii ale magnaților și ale Evreilor.

Latifundia perdidere Italiam, se zicea odată. Tot așa se va putea zice și despre Ungaria, dacă nu se va pune în curînd capăt acestor stări de lucruri. Dar nu e multă speranță, ca guvernul să ia o inițiativă în această privință, pentru că nu-l lasă nici magnații, nici mai ales marii proprietari evrei cari au acaparat și continuă să acapareze toate întinsele moșii din Ungaria.

POPULAȚIUNEA ÎN RUSIA

Cu sfîrșitul lui Ianuarie 1897 s'a făcut în împărăția rusească o nouă numărătoare a populațiunii care, după cum anunță «*Petersburger Zeitung*» a dat următoarele

resultate: numărul populațiunii în cele 50 de guvernăminte ale Rusiei europenești este de 94.188.750, în cele 10 guvernăminte ale Poloniei rusești de 9.442.590, în cele 11 guvernăminte și ținuturi ale Caucasului numărul e de 9.723.553, în cele 8 guvernăminte ale Siberiei și ale insulei Sahalin de 5.731.732, în 5 ținuturi de stepe 3.415.174,

în Turchestan, Trans-Caspia, Amur-Daria și Pamir populațiunea e de 4.175.101, în Buccara 6.412 și în Finlanda 2.527.801 în total **129.211.113** locuitori.

În anul 1851 populațiunea Rusiei era oumai de 67. 38 milioane, așa că de atunci și pînă astăzi ea s'a sporit cu 61.83 milioane, adică *s'a îndoit aproape!*

FOILETON

DIN VALEA PRAHOVEI

Bușteni — Activitatea Domeniului Coroanei — Țăranii — Sezonul de vară —
Liga din Predeal.

Bușteni, Iulie, 1897.

Stau și admir, *de sub umbrelă*, frumusețile naturei. De sub umbrelă *de ploaie*, bine înțeles, căci soarele rare ne învrednicește de razele sale. Nu-i vorba, Buștenii sunt un cătun plăcut și în timpul ploii, adică vara, dacă ai luat precauțiunea să-ți faci din timp un fond respectabil din care să-ți poți închiria o casă destul de comodă ca să poți sta în ea, și prin geamurile-i închise să privești cum cade, cade și iar cade ploaia cînd deasă, cînd, — ca să fie și variație — cu găleata, și să te desfătezi în priveliștea unui cer mereu înorat și în șuerătura unui vînt care se prăpădește de dorul vizitatorilor, așa că nu-i slăbește cu dragostea nici în lăuntru caselor, ci cu o energie adevărat eolică și se înbulzește prin fisurile ferestrelor și-ți bate și cîntă mereu de par'că ai crede uneori, că ești un Odiseu bătut de vînturi legendare.

Dar dacă și se întîmplă să nu poți închiria o casă măcar atît de comodă — atunci faci mai bine să îmbraci o cămașă de lînă, să pui haine de Noemvrie, o pereche de șoșoni, și să te înarmezi cu o umbrelă destul de solidă ca să poată rezista acestor vînturi foarte capricioase cari nu se țin de nici

o regulă cînd vorba e să-ți arunce apa Cerului în obraz.

În acest echipament, pentru care m'ar putea invidia și *Nansen* și *Andrée*, cei cu vizitele lor pe la Polul de Nord, — am eșit azi la plimbare, ca să mă orientez din nou cam ce le-aș putea spune cetitorilor «*Ligiî Române*» despre această stațiune climatică de la poalele Bucegiului.

Dar se vede că revista noastră se bucură de oare-care protecție la cer, pentru că îndată ce eșii cu această hotărîre, se deschise pe firmament o ferăstruie mică prin care soarele bine-voi a ne zîmbi nițel spre a ne dovedi, că și el petrece vara la Bușteni, — cîte odată!...Pot deci mărturisii în conștiință, că am văzut și soare la Bușteni.

Cu toate acestea țin de datoria mea filantropică să notez, că oamenii cari nu se bucură de o normală și puternică organisațiune pulmonară să nu prea rătăcească pe aici, dacă vor să-și mai lungească firul petrecerii lor pe planeta noastră.

Fără șagă: nu înțeleg pe doctorii cari își trimit bolnavii de piept aici. E adevărat, că aerul pe aici e curat (cînd plouă, căci îndată ce nu mai plouă vezi nori întregi de praf!) sau cum zic unii: aerul de aici e bogat în «ozon» (de sigur, pentru că ozonul se produce prin descărcări electrice iar *fulgere* poți admira pe aici, cîte vrei!) — dar acest aer, cu și fără ozon, cu și fără praf e un incontestabil agent de sănătate pentru organe respiratorii sănătoase,.... iar nu pentru plămîni ce suferă de cataruri și cari ar trebui ferite ast-fel de iritamente ce provoacă o tuse aproape continuă.

Putem deci conchide în privința climei de aici zicînd: localitatea aceasta e admirabilă pentru cei ce fug de călduri tropicale; aceștia găsesc aici o răcoreală ceva mai mult chiar decît suficientă; dar mai în fie-care casă se găsesc sobe și lemne, slavă Domnului, sunt destule așa, că cu nițel foc, petreci vara destul de bine; însă oamenii bolnavi de piept, în deosebi ofticoșii nu pot suporta acest climat, pentru că e prea aspru și le face mai mult rău decît bine.

* * *

Soarele continuă a ne lua în zeflema, cînd apărînd cînd dispărînd. Dar, cum zic, te aclimatezi în cele din urmă.

Sub raportul progresului, cătunul Bûșteni se poate felicita: el este de fapt o comună ce face onoare țării întregi. Mai ales e aproape de frontieră și pe linia Predeal-București, așa că toți străinii cari vin în țară prin Predeal trebuie să se simtă foarte plăcut surprinși văzînd pe de o parte această încintătoare panoramă a naturii, iar pe de alta casele europenești ale țărănilor, vilele cochete ale Domeniului Coroanei, și șoselele și strădele îngrijite. Toate acestea se văd foarte bine din tren.

Aci în Bûșteni poți să te convingi de influențele bine-făcătoare ale unei moșii administrate europenește.

Putem zice, că Bûștenii nu ar fi azi un cătun atît de civilizat și de prosper, dacă nu era acțiunea Domeniului Coroanei care să ia inițiativa și să îndrumeze populațiunea pe calea progresului.

Acum vr'o zece ani cătunul acesta era și el ca alte cătune. Nici șosele, nici case cum se cade, nici hrană suficientă pentru țărani.

De la introducerea administrațiunii regale pădurile fură brăzdate de poteci și de șosele; case-model fură clădite și lumea începu să vină a petrece vara aici, pentru că în afară de frumusețile naturei ea găsi și oare-care confort omenesc.

Țăranii înțeleseră și ei curînd, că în afară de cîștigul pe care și-l pot agonsi muncînd la exploatarea pădurilor domeniiale, ei își pot crea un venit considerabil și din inchirierea caselor. Ca însă casele lor să poată fi inchiriate și ele cu folos pentru proprietarii lor, ele trebuiau să co-

rspunză trebuințelor vizitatorilor. Casele-model ale Domeniului Coroanei se închiriau cu înlesnire și pe un preț destul de mare. N'aveau deci țărani decît să urmeze pilda ce l-i se da. Și ei au urmat-o. An de an dispar casele țărănești cele vechi, mici, scunde, cu ferăstrui ca niște găuri, cu galeriile lor înguste și murdare și mobilele lor primitive. În locul lor țărani își clădesc case mai mari, mai înalte, cu ferestre mari, cu galerii largi și dependente corespunzătoare. De unde mai înainte țărani nu-și puteau închiria casele de loc, sau cel mult pentru 40—80 de Lei pe sezon, azi ei capătă, în termen mediu, cîte 200—250 de Lei pentru casele lor cele noi, în care de alt-cum tot ei locuiesc 10 din cele douăsprezece luni ale anului. Cu chipul acesta casele *moderne* țărănești s'au înmulțit în mod îmbucurător. Fie-care țaran, văzînd avantajile acestea, cată a-și economisi un mic capital și a-și clădi o casă modernă.

Această prosperitate materială de care se bucură azi țărani de aici are deci mai ales două isvoare: munca pe Domeniul Coroanei și inchirierea caselor pe timpul verii. Dar mulți țărani își agonisesc pîinea în fabrica de hîrtie de aici.

Și starea bună materială a țărănilor o ilustrează mai bine o vorbă pe care o auzii eu însu-mi mai de ună-zi de la un țaran care zicea către altul: «*Dacă nu cîștig 16 Lei pe zi cu boii mei, mai bine îi omor*». Și ei cîștigă într'adevăr atîta, pentru că toată ziua îi vezi, cîrînd lemne de pe moșiile regale.

Și nu numai populațiunea de aici s'a întărit economiceste pe urma activității economice a administrațiunii regale, ci *tot așa este pe întreaga vale a Prahovei*: la Sinaia, Azuga și Predeal. Dacă această pitorească regiune este azi presărată cu fabrici de hîrtie, de postav, de var hidraulic, de sticlărie etc; dacă Sinaia a devenit, dintr'o mănăstire izolată, cea mai frumoasă comună urbană din țară, dacă Bûștenii rivalizează deja cu Sinaia, iar Azuga și Predealul concurează cu Bûștenii, și dacă țărănimea pe această întreagă vale e prosperă și te face să-ți rîză inima de bucurie cînd o vezi Dumineca în grupe mai mari — toate acestea se datoresc în mare parte Domeniului Coroanei.

Tot Domeniul a clădit și imposita *Biserica Domnească*, un monument bisericesc cum puține se găsească în întreaga țară, iar lângă biserică se înalță frumoasa clădire școlară, în care peste o sută de băieți și fete primesc o bună instrucțiune.

Preot al Bisericii Domnești este Părintele Arhimandrit *Dionisie Simionescu*, care este și President al Secțiunii de Predeal a Ligii.

Serviciul-divin în această biserică se face în așa condițiuni încât parcă și atei ar trebui să se pocăiască și să revină la credința strămoșască. Învățătorul *Mihăilescu* conduce în biserică cu multă pricepere un cor de copii, în patru voci care cu armonioasele sale cântări face pe fie-care credincios a se pierde într'o sfântă evlavie.

Buștenii, Azuga și Predealul constituiesc una dintre cele mai bine organizate și mai active Secțiuni ale Ligii. Aici nu s'a pomenit discordii și desbinări, pentru că oamenii din fruntea Secțiunii sunt mai întâi și mai presus de toate *buni Români*. Ei stau la hotarele țării și simțesc și pricep mai repede și mai bine, decât multe alte Secțiuni, menirea mare a Ligii.

Secțiunea aceasta a ținut și în luna Iulie mai multe ședințe și o adunare generală extraordinară în care s'a luat la cunoștință hotărârile Congresului din Maiu al Ligii, Congres la care această Secțiune fusese reprezentată prin domnii: P. S. S. Arhimandritul *Dionisie*, I. G. *Babeș* și S. *Igi-roșeanu*.

BIBLIOGRAFIE

La situation politique des anciennes Principautés Roumaines du Danube avant 1878. Leurs rapports avec la Turquie et avec les autres Etats.

Sub acest titlu aflăm în numărul de Maiu-Iunie al revistei franceze «*Revue Générale de Droit International Public*» un studiu al d-lui *Mihail Boerescu* asupra unei părți interesante a istoriei noastre.

Autorul se întreabă, dacă art. 43 al tratatului de la Berlin, care recunoaște independența țării, a schimbat într'adevăr și radical reala stare juridică a țării sau n'a făcut, de fapt, decât să consfințească independența *ab antiquo* ce era garantată atât Moldovei cât și Munteniei?

D. Boerescu susține firește a doua teză, și dovedește, că propriile capitulațiuni ale Principatelor le asigurau acestor *de jure* o neatîrnare aproape completă și o suveranitate neștirbită, dar că, începînd din secolul XVIII, atât Turcia cât și Rusia și Austria au încălecat *de facto* aceste drepturi indiscutabile ale țărilor române și căutau să producă impresia, ca și cînd aceste țări nu ar fi fost de drept independente și suverane.

Teza pe care o tratează d. Boerescu a mai fost susținută și de alți sciitori români în timpul luptelor noastre naționale de prin anii 1848 — 1878.

Punctul de vedere al tuturor apărătorilor drepturilor noastre erau tocmai *capitulațiunile*, care consfințeau în chip neîdoelnic independența Principatelor. Toți acești scriitori și oameni politici în Memoriile lor dovedeau, că *numai prin o flagrantă violațiune* a drepturilor antice ale țărilor noastre, independența acestora putea *părea* timp îndelungat ștearsă. Dar violența și usurpațiunea nu constituiesc *drepturi* — și astfel e bine stabilit, că Congresul de Berlin n'a făcut, în definitiv, de cît să recunoască și să consacreze situația de neatîrnare pe care România și-o redobîndise ea singură pas de pas.

Studiul d-lui Boerescu însă se deosebește de toate Memoriile și broșurile din vremuri prin faptul, că e mai sistematic, mai științific și mai eloquent decât toate aceste încercări, și ne îndreptățește astfel a spera, că tînărul autor va contribui și pe viitor în chip real la lămurirea, mai ales în fața străinătății, a situațiunii noastre politice din trecut și din prezent.

NOTIȚE DIVERSE

UNIVERSITĂȚI COMERCIALE

În Germania se discută deja de mult ideea de a deschide și cunoștințelor comerciale porțile Universității și de a ridica ast-fel comerțul la rang academic.

Dr. Victor Böhmert, Directorul institutului de statistică și profesor la Politehnicul din Dresda a scos acum de curînd o broșură de sub tipar arătînd necesitatea indispensabilă pentru Germani de a crea și *Facultăți de Comerț* în Universități. Autorul spune, că negustorii germani au o trebuință din ce în ce mai imperioasă de o *cultură comercială superioară*. În aceste Facultăți să fie admiși tinerii cari au absolvit liceul (bacalaureatul) sau patru clase de liceu real și o școală comercială din cele azi existente. Autorul face apoi propunerea concretă, ca deocamdată la Politehnicul din Dresda să fie înființată o «Secțiune a științelor comerciale», iar în Hamburg o *Universitas litterarum* cu o Facultate de științe comerciale.

Ideia aceasta merită a intra și în preocupățiunile noastre.

UN FRANCEZ DESPRE GERMANIA

D. Jules Claretie publică mai deunăzi în «Figaro» impresiunile pe cari le primi el în Germania în drumul său la Congresul ziaristilor în Stockholm.

În aprețierile acestea ale administratorului Teatrului Francez, care a fost timp îndelungat membru în Liga d. *Paul Déroulède*, se reflectă schimbările psihologice prin cari au trecut Francezii în ultimii zece ani, în ceea ce privește sentimentele lor față de Germania.

D. Claretie începe zicînd: Nu mai văzusem Berlinul de 24 de ani. Păstrasem deci amintirea unui oraș mare, cu monumente reci, a unui fel de *Versailles* rigid, mereu străbătut de regimente de soldați. Imi aduceam aminte, că Berlinul este un curios amestec de palate și cazărmi, iar acum găsi un oraș foarte populat, foarte animat, în care pulsează o viață nouă, un oraș de un aspect englezesc sau mai bine zis american, brăzdat pe toată întinderea lui de tramvaiuri electrice de o mare înălțime și foarte ieftine, pe lângă cari omnibusurile noastre antedeluviane rămîn adînc

în umbră, și de o puternică linie ferată urbană. Acolo, ca în Colonia, Hamburg, ca în întreaga provincie renană se ridică de asupra horizontului șiruri întregi de coșuri înalte așa că aveam sentimentul, că acolo unde văzusem odată *Germania-Cazarmă* mă găseam acum în fața unei Germanii noi, tot așa de puternică, tot așa de înfloritoare: în fața *Germaniei-Fabrică*.

Germania-Fabrică, care umple cu produsele sale întreaga lume, se distinge în toate industriile, imitează totul, vinde de toate și ar putea exporta cuțite de Scheffield la Scheffield și mărfuri parisiene la Paris, — care cu milioanele sale de brațe muncitoare face Engliterii o colosală concurență și vîră spaima în toate cantoarele englezești, această Germanie nouă prepară Engliterii un nimicitor Sedan industrial, precum ne preparase nouă, cu răbdare dar cu energie de fer, o tristă cădere....

Dar Germania militară nu a dat îndărăt în fața Germaniei industriale. Armata ei stă în picioare, puternică și înspăimîntătoare pentru că militarismul a rămas infiltrat în sîngele acestei rase disciplinate și ascultătoare.

În fie-care zi trece garda, cu muzica în frunte pe Bulevardul Teilor (Unter den Linden) spre palat, — un spectacol de o *admirabilă vigoare bărbătească*, pe care lumea îl privește mereu cu drag și cu neșaf. E greu de crezut, dar e așa: Dacă stai să vorbești la Berlin cu oamenii despre anii depărtați, cari pricinuesc și azi durere în inimile franțuzești, — nu găsești nici o urmă de gîndire ascunsă în vorbele Berlinezilor. Din contra. Ei fac tot ce le stă prin putință spre a ne desarma de sentimentele noastre de amărăciune. Eu nu le pot reproșa, că ei își glorifică triumfurile lor asupra noastră în o mulțime de monumente.

«Germania, termină d. Claretie, poartă acum un alt răsboiu, și îl poartă cum a purtat pe cel-l'alt, în chip dur și fără milă: răsboiul comercial și industrial, răsboiul cu mărfuri, cu salarii, cu tarife. Asupra noastră Germania țintea asupra *inimei*, asupra Engliterii ea țintește asupra *stomahului* acestei țări....

Intorcîndu-mă din Germania, eu aduc cu mine impresia unui val crescînd de muncitori și comercianți, care ne va săpa și ne va surpa de cum-va nu vom fi capabili a-i rezista.....

INFORMAȚIUNI

D. *Dimitrie Popovici*, celebru nostru artist, care în calitate de prim-bariton dramatic al teatrelor de operă din Praga, Stuttgart, Bayreuth etc., face multă cinste neamului nostru, a fost trecut, precum ni se vestește, în șirul membrilor *fundatori* ai «Reuniunii române de musică din Sibiiu.» În excelenta sa scrisoare-*apreciare*, adresată distinsului director de musică, dl G. *Dima*, totodată president al Reuniunii, dl Popovici zice: «Primindu-mă în sînul d-voastră, mă voiu mîndri, că fac parte din cea *d'întăiu și cea mai frumoasă Reuniune de musică.*»

D. *Iosif Sterca Saluțiu*, a cărui broșură o resumăm în altă parte a revistei noastre, a destinat venitul, pe care-l va da broșura sa, în scopul unei *fondațiuni* ce va purta numele de «*Avram Iancu*» și va sta sub îngrijirea «*Asociațiunii Transilvane*».

Ministrul maghiar de interne, *Perczel*, a comis de nou o bravură «patriotică». A oprit cartea «*Prescurtare din istoria Românilor*», apărută la București. Motivul opreliștei e vechiul clișeu: cuprinsul cărții ar fi primejdios Statului maghiar. Doamne, ce șodenie de Stat și «Statul maghiar» asta: atîtea cărți *românești* îi sînt primejdioase!

Ziarul bucovinean «*Patria*» scrie, că fruntașii români din *Suceava*, lucrează la întemeierea unei bănci de împrumut și economii cu un capital de peste 20.000 fiorini.

Ziarul are știri și din *Rădăuți*, că să lucreze în cercurile românești de-a să întemeia și acolo o bancă de credit și economii.

Cu numele «*Mureșanul*» să întemeiază o nouă bancă românească în *Maria-Radna*. Condițiunile de plată a acțiilor, cari au prețul de 100 fl. sunt foarte priincioase; suma de o sută are să se plătească în curs de 2 ani și $\frac{1}{2}$. Adunarea de constituire s'a ținut Joi, în 29 Iulie c.

Cetim în «*Familia*»: De mai mulți ani se discută în cercurile românești din orașul nostru înființarea unui institut de credit și economii în Oradea-Mare, dar idea încă nu s'a putut realiza. Acuma cauza a intrat într'un stadiu, care ne face să credem, că realizarea nu va întîrzia mult. În Sîmbăta trecută s'a ținut o nouă consfătuire, în care s'a decis unanim și cu mare însuflețire, ca institutul să se formeze *încă*

în anul acesta cu numele de «*Bihoreana*» și cu un capital social de 200.000 fl. împărțit în 2000 de acții de cîte 100 fi. Spre scopul acesta s'au trimis apeluri la fruntașii din comitat și din părțile învecinate: iar după primirea răspunsurilor și aderențelor se va ținea o conferință, care va lua decisiuni definitive în privința înființării.

*
Cetim în «*Conv. Lit.*»

În anuarul Societății de legislațiune comparată din Berlin, pe anul, 1895, D-l N. Mandrea Consilier la Casație expune la pag. 439 — 470 principalele legi votate în anii 94 și 95 și pe scurt scrierile de jurisprudență și economie politică cu începerea de la 1867. În economie politică semnalcază valoarea lui Martin și a lui Ioan Ghica. În Dreptul Roman n'avem de cît fragmentele D-lui Danieleanu; tot ce a scris Germanii de la 1864 cu privire la dreptul roman, a rămas neutilizat de acel autor. N'avem o expunere metodică a dreptului civil românesc. D-nii Gregoriadi Bonachi și D. Alexandrescu au început o asemenea lucrare, mai ales cea a d-lui A. e bună. În genere cei cari scriu la noi despre asemenea materii lasă la o parte Vasilecalele și obiceiul pămîntului. Ce s'a scris asupra Dreptului public și administrativ e lipsit de bază istorică și de comparațiuni. Seriarea D-lui Blaremburg ar fi împlinit această lacună, dacă n'ar fi plecat autorul de la ideia greșită că am moștenit instituțiunile politice ale Romanilor, Dreptul canonic e cu desăvîrșire nestudiat la noi. În Drept comercial scrierea mai de valoare e cea a D-lui Gr. Maniu. Germanii au acum, în lucrarea d-lui Mandrea, o expunere exactă și temeinică a literaturii noastre juridice.

*
Journal des Débats din 17 Iunie a dat un resumat al rezultatelor la care a ajuns D-l Dum. Ionescu, botanist (din Tübingen) în privința pericolului, mai mic sau mai mare, ce prezintă diferitele esențe de arbori de a fi loviți de trăsnet. Din cauza interesului general ce presintă cercetări de asemenea natură, lucrarea compatriotului nostru, care a fost făcută la 1893, e mereu citată în ziare și reviste.

*
În anul trecut a apărut la Ney-York o colecțiune în 4 volume 4° intitulată *History of Banking in all the bading Nations*. Volumul al 5-lea conține istoria băncilor din țările latine, de Pierre des Essars. La pag. 333 — 344 acel autor face istoricul Băncilor românești, cu începere de la anul 1877, cînd s'a făcut prima emisiune de monedă fiduciară. El laudă foarte mult conducerea competentă și prudentă a acestei Bănci și corectitudine guvernului care nici odată n'a căutat a-i smulge concesiuni care ar fi compromis-o. Și au găsit răsplată, adaogă Des Essars, pentru că Banca Națională are o vază mare și stă incomparabil mai sus de cît organele similare ale unor state ca Serbia, Grecia, etc.

*
D. Bonifaciu Florescu, profesor în capitală, a scos în luna aceasta de sub tipar o interesantă scriere: *Istoria contimporană a Romîniei*, care conține faptele istorice de la 1821, epoca lui Tudor Vladimirescu, pînă în zilele noastre.
Volumul coprinde 2700 pagini.